

అంకితము

శ్రీ

శాంతమూర్తియు - సదసద్వివేకియు
నాశ్రేయోభిలాషియు - స్వర్గవాసియు
నాబావగారును

సగు

శ్రీ రాజా కమదన వేంకటహనుమంత

జగన్నాథ రావుగారి

దివ్యపాదముల కీ బెబ్బులినాటకము

సమర్పించి

కృతార్థుడ సగుచున్నాడను

—కోటగిరి వేంకటకృష్ణరావు,

గ్రంథకర్త.

ఈనాటకమున వచ్చు పాత్రలు

1 రంగారావు.	10 వెంకన్న.
బొబ్బిలి-సంస్థానాధిపతి.	11 పెద్దన్న.
2 వెంకటేశ్వర.	12 విజయరామరాజు.
3 పాపారావు.	13 హైదరుజంగుసాహెబు
4 చెలికాసి వెంకయ్య.	14 బూసిదొర.
5 దామెర దమ్మన్న.	15 పరిచారకుడు.
6 ఇనుగంటి నరసయ్య.	
7 చిన రంగారావు.	స్త్రీలు.
8 మంత్రీ.	16 మల్లపాప-రాజు.
9 గూఢచారుడు.	17 రామామణి-దాసి.
	18 వెంకటలక్ష్మి-దాసి.

విజ్ఞప్తి

ఈచరిత్ర రూపకమున నిగివలకే యువకు నిపుడే గించింప బడినను బంధుపోత్రాహున నేనుగూడ హస్తమువహించెను. గ్రంథము పూర్తియొనర్చి యిప్పటి కయిదువత్సరములైనను సహవార్యములగు కార్యములచే నింతవఱకు బ్రకటి పరచుకొనెను. ఈగ్రంథ మయొక్క మొదటివాక్యతప్పి పోయినది. అచే బూర్వముకప్పుడు పదార్థము విమిత్తము శ్రీ మైలవరము శా. భారతీనమాజమునా రాపోయిన శుద్ధప్రతినుండి వ్రాసికొనిన ప్రతినిట్టి సుదీర్ఘ పవలసివచ్చుటయు, ముద్రణ మొకవారములో పూర్తియొనరింపవలసివచ్చుటయు, ముద్రణనయమున నేను చెరిగినది తటస్థిగక పోవుటయు, గారణములుగ గ్రంథమునందచ్చటచ్చట గనుపించు పొరబాటులు ద్వితీయముద్రణమున సవరింపగలదు ఇందలి మొదగు జంగు పాత్రయొక్క భాగమును పదార్థమున హిందీభాషలోనికి మార్చుకొననగును. గుణదోషముల జచ్చించుభారము సుధీర్ఘమున కే వదల

న్నను.

ఇట్లు,

బుధజన విధేయుడు,

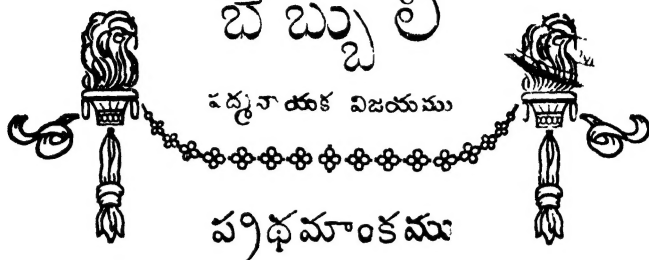
కోటగిరి వేంకటకృష్ణగారు.

శ్రీమత్సరదేవతామై నమః

బె బ్బు లి

పద్మనాథక విజయము

ప్రథమాంకము

(శ్రీ రావురంగారావుగారు, వెంగళరావుగారు, తాండ్రపాపయ్యగారు,
ఇనగంటి నరసయ్యగారు, చెలికాని వెంకయ్యగారు,
దామెర దమ్మన్నగారు, ముత్యి, చారుడు
ప్రవేశింతురు.)

రంగా—చారుడా! తగువాటి?

చారు—శ్రీరావువంశసీరాకరరాకానిశాకరా! అవధరిపుము. అట్లు
విజయరామరాజు సపరివారంబుగా సాటి సామంతిభూపాలుర
కంట మున్నందు హైకను నెదుర్కొని రాణ్యహేంద్రవరపు
సుకామునఁ దనకును మనకును గల వైరమెంచి బొబ్బిలిపైఁ
గొండ్లములఁ గట్టించి వచించి సాహెబుపాదధూళి నాశ్రియింది
ద్వాదశలక్షరూప్యముల—

వెంగ—సరి. ద్వాదశలక్షరూప్యముల లంచమునంగి, కనవుమెనంగి,
ద్విపాదపశువై, తుచ్చ మ్లేచ్చ పాదధూళి మూళిఁ దాల్చి విజయ
రాముడు బొబ్బిలిరాజ్య ముపేక్షించుచున్నాఁడు కాబోలు.
ఈ మగరూపుఁగొనిన యాఁడుదానికి నా పుంస్తవహీనుని సాయ
మా? బావా! భయకారణమే.

ఉ॥ ఏమని బైసిమాలి కల ♦ హీనునిపాదము లాశ్రయించె సం
 గ్రామవిహార కేళి రిపు ♦ రాజ భరింపగ నిచ్చగించి, ని
 ధూమముకాదె? క్షత్రియు తు ♦ రుష్కవరాసుదళంబు సాహసో
 ద్దామ వరాకృతికృతి స ♦ తాంతుండు వెంగళరాయఁ డల్లినన్.

పాపా—యావద్యత్తంతము చారునినోట వివనిమ్ము.

రంగా—సేవకా! అనంతరము?

చారు—అటులు లంచ మొనంగి బొచ్చిలిరాజ్యము రంగారాయమండ
 లేశ్వరునుండి యెడపఱచి తన కర్పించునట్లు సాహెబుచే గత్తి
 యెత్తి యల్లాసాక్షిగఁ బ్రీతినైకొనినాడు.

పాపా-అఁ!

తే॥ గీ॥ రావు రంగావనీశుండు ♦ బ్రీతికియుండఁ
 బాపరాయనికంతానఁ ♦ బ్రాణముండ
 వీర వెలమాణ్య మింత జీ ♦ వించియుండ
 బొచ్చిలిన్ గెల్చుపోటరి ♦ పుట్టియున్న.

వెంగ—సేవకా! కత్తియెత్తి యాప్రీతిజ్ఞచఱచినాడు. తాటాకు చప్ప
 శృకు గుండేళ్ళు వడఁకవు. మంత్రాలకుఁ బితకాయలు రాలవు.
 పిల్లిశాపంబుల కుట్టిత్రాళ్ళు త్రొగవు. మ్లేచ్ఛప్రీతిజ్ఞలకు భరితి
 పుత్తులు వెఱవరు. అన్నయ్యా!

ఉ. నొంచెదఁ బూసి, హైదరు స ♦ నూనరణాంగణము క్తవిద్య మా
 యించెద సైన్యపంక్తుల, స ♦ హీనబలోద్ధతి శత్రురాజు ఖం
 డించెదఁ దచ్చిరంబును గ ♦ డించెద దేవరవారికిన్ సమ
 గ్గించెదఁ బద్మనాయక స ♦ వీన యశశిషిభ నింతు దిక్కులన్.

తురుష్కుల బెదరింపులకు, క్షత్రియుల యదలింపులకు, బరా
 సుల విదళింపులకు బద్మనాయకులు బెదరుదురే?

రంగా—(హైదరు నుద్దేశించి)

మ॥ అవురా! కాలమహత్వమెఱటి విష ♦ ర్యాసంబు నీచాత్మకుం
డవఁడో లంచముమేపినంతినె యుద ♦ కేర్పానుసంధాన సం
భవసంరంభము వెల్లడింతువె భయో ♦ త్పాతంబు లేదిట్టి దు
ర్వ్యవసాయంబుల వెల్పువారికిఁ దృణఃప్రాయంబు లీప్రాణముల్.

నీచాధనా! నిజయరామా! తురకయో మఱకయో దొరకె.
నీతూరి వెలమదొరల నడఁతునని కేదెఱోకసాయమున గోదావరి
నీద యత్నింపకు. ఈసాహే బయ్యలఁగాదు వీరితాతలఁ జూచితిమి.
ఆ పసయుఁ బైటఁబడఁగలదు. ఓహీ! ఖిణ్నియకులకళగా!

నీ॥ ప్రిక్కబాఁకై హరిం ♦ పదె దుర్ధరోదగ్ర
తాండ్రపాపయ్య ప్రి ♦ తాపవహ్ని
పడకఁబామై వధిం ♦ పదె దుర్నివారోగ్ర
వెంగళరాయ దో ♦ స్వీర్యపటిమ
హృదయశల్యంబయి ♦ మద మడగింపదె
దామెర దమ్మన్న ♦ ధైర్యలక్ష్మి
గళనిబద్ధాహియై ♦ మలమల మాడ్చదే
చెలికాని వెంకియ్య ♦ యలఘుబలము
తే॥ గీ॥ నీబలుబులనెల్ల పో ♦ నీక నంత
రావు వేకట శ్రీరంగ ♦ రాయమాళి
వైఁగర్భనిశ్చేద దు ♦ ర్వారశాత
హేతిపాతంబు నిను సమ ♦ యంచునోరి!

దామె—

చ॥ తన తలఁదన్నినట్టి విను ♦ తప్రితిభాన్వితులౌ నవాబులే
యని మొనఁ బద్మనాయక శ ♦ రాసల దగ్ధశరీరులై బలీ
యని మముమెచ్చియుంట యవఁనాధము హైదరాబంధునిమా
ర్కొన మన ముత్సహింపదని ♦ కొంతుజనించెను రంగరాణ్యణి!

ధనాశాపాశబద్ధుడై యాత్మవినాశముఁగూడ నెఱుంగని హైద
రుజంగునకు బుద్ధి యుద్ధ మంద గఱపవలయు మొత్తముమీద మన
బాహువుల తీట దీఱుదినము పొిచ్చించినది.

చెలి—దమ్మన్నగారూ! బాహువుల తీటలెగాదు విజయరామునకు
గూడ దిన మాసన్నమైనది. పృథూ!

ఉ॥ హైదరుజంగుసాహెబు స • హాయము చేతురెనంచు వంశమ
ర్యాద నతిక్రిమించియు దు • రాగతుడైన విరోధియై సైక్
చేదమొసర్తుఁ దొల్ల వధ • నేసెద హైదరు, బూసి దుర్మదో
న్మాదముచూ న్విదన్సెలవు • మాత్రో మొసంగుము నిర్వహించెదన్ •

కుక్కబలిసి గోనె మోసినట్లు హైదరు మోయరాని భారము
వహించినాఁడు.

ఇను—దేవా! గుడ్డి కన్న మూసినను తెఱచినను నిష్ప్రయోజనము.
హైదరుజంగు సహాయమున్నను లేకున్నను విజయరాముఁడు
మనముం దెంత? సెలవొసంగిన బ్రభుకార్య నిర్వహణ ధూర్వ
హుడైన మీబండుగూఁ జొక్కొక్కడ విజయకారణ సమ
ర్థుండు. ఇనుగంటి నర్సారాయ ప్రత్యర్థికంఠలుంఠనక్రియా
సక్త నిశితకుతార దర్శకరము పూర్వకృత హాలాహల భీకరమై
విజయరాముని కొఱ కెప్పు డెప్పుడని పేరెములఁ బొలుచు
వారింపరాకున్నది. ఆజ్ఞయే అవశిష్టము.

పాపా—దేశముష్కర తురుష్కాధరూ!

సీ॥ బ్రహ్మచరమావతి • వైరివిదారణ

ద్భాసితి కొక్షేయ • పాటవంబు

రుద్రసేనాని ని • ర్దిష్ట ప్రధితచండ

ధండన పాండితీ • మండనంబు

బాలచంద్రుని పరి ♦ పంథిరాడ్గర్వ ప్రా
భంజనోద్దామదోః ♦ ప్రాశ్నిమంబు
భేతాశనాయని ♦ విదలితభేతాశ
విక్రమోగ్ర పరాక్రమకృష్ణంబు

లే॥గీ॥ నుఱచినావేము సారాము ♦ మత్తుచేత
వెలమ దొరలకు సాహెబ ♦ య్యలకుఁ గల్లు
తారతమ్యం బెఱుంగవో ♦ నోరెఱుంగవి
ప్రతినలాడిన మాముందు ♦ బ్రతుకఁగలవె?

రంగా—బంధుమిత్ర! నామంతులారా! మీ మీ పరాక్రమాతిశయం
బు లేనెఱుంగనా? అవి నేను లాచరింపఁదిగుఱూరులే యగుదురు.
పిమ్మటి పృథ్వాంతి మాకర్జింతము. సేవకా! తిమవరి,

చారు—ప్రభుచంద్రమా! హైదరిష్వడు సొమ్ముతిన్న యభిమానముచే
బొబ్బిలివారు తనన జూడరాక సర్వత్ర్యభావముఁ జూపిరిని మాటి
మాటికి మనపైఁ గనలుచు దండతాడితమ హూరగంబురీతి
మండిపడుచు క్షణక్షణము విజయరామునకు బొబ్బిలిఁ గట్టిపె
ట్టెదనని గట్టిపట్టుబట్టి మిట్టిపడుచున్నాడు.

రంగా—లే! మేచ్ఛాధమా! నిజ కౌక్షేయ విక్షేప తృణీకృత విపక్ష
దక్షాక్షిణ దోర్బలశాలియగు రంగారాయుక్తమావల్లభునే
యెఱుంగున్నాడవు. ఓరీ! సజ్జనదోహి!

మ॥ తరమా! కాతరవృత్తి నన్యైవ బం ♦ తంబూని నానంట! పో
తరమేలా? మొగలాయి వెల్లుబల భే ♦ దం బెల్లికాన్పించు సం
గరకేళిన్ శిలభంబవై పడవే! రం ♦ గారాయ భూమండ లే
శ్వరకోదండ విముక్తదివ్యశర సం ♦ జాతానలజ్వాలలన్.

పాపా—ఓరీ! హైదరా! మేచ్చులు వెలమబిడ్డల పౌరుషంబుఁ జవి
చూచి చాలా దినంబులైనది. రా రమ్మ. కాని—

శా॥ కాటుంగూగలఁ గూయఁగా వలదు నా • ల్కంజీల్లు శ్రీతాండ్రీపా
పారాయోద్ధత విక్రమక్రమ కళా • పాడిత్య వైశేష్యదు
ర్వారపాభవమేరికైన మఱలిం • పరాదు నీవెంత నా
బారి న్నిల్లుట సంభవించిన దృఢ • ప్రియాన నిర్దిష్టనే?

వెంగ—అన్నయ్యా! గోల్లం దీటుదానికి గొడ్డప్పు పనియుండదు. ఈ
స్వల్పయుద్ధకార్యమునకు బావగారికి శ్రమయేల? తను కా
యాసమేల?

మ॥ పనిలే దెవ్వరితోడ నే నొకఁడ దు • ర్వాపార ధారేయ దు
ర్జన సంతానముఁ జక్కజేతు నిజ్జధై • ర్యసైర్యముల్ చూపి; జం
కను బృందారకు లడ్డవైన పిను వెం • గళాయ గోర్వీర్య వ
హ్నిని భస్మిపటలంబుగాఁ గలవు ను • మ్మీ శాలీవాంశ్యముల్.

కాన నన్ను సెలవిచ్చి పరిపేయుము, (అని సంరంభముఁ జూపు
చున్నాడు.)

రంగ—తమ్ముడా! శాంతింపుము. చారుడా! పిమ్మట నేమి
జరిగినది?

చారు—అయ్యా! మనవిచేయనై తిని. ప్రభువుగారు బూసిగారి పేరఁ
దమ్ముడుగారి వివాహము చేరువొటంబట్టి తమ దర్శనమిపుడు
చేయఁజాలనై తిననియుఁ దమరు బొబ్బిలి పరిసరముల కేతెం
చునప్పుడు దర్శింపఁగలననియు వ్రాసి పంపించిన యుత్తరము
విజయరామరాజు దారిలో వార్తావహుని జంపి సంగ్రహించె
ననికూడఁ దెలిసినది.

రంగ—దుర్మార్గుడు! దౌరాత్మ్యమునకు మేరలేకున్నయది. ఆయు
త్తరము బూసిగారి కందియుండుననియు నటులైన హైదరు
జంగునకుఁ గోపము వచ్చినను గష్టముండదనియు నిందనుక ధైర్య

ముతో నుంటినే? సభాసమలారా! వింటిరిగదా! వీరజెప్పటి
కైన మన కంటిలోని నలుసే. ఈతూరి వీని దుర్బుధ మడంచు
టయే కర్తవ్యము.

సీ॥ వార్తావహుసీబట్టి ♦ పథమధ్యమందు ప
ధించి యుత్తరము గా ♦ హించినాడు
ద్వాదశలక్ష రూ ♦ ప్యముల లంచమొసంగి
చెన్నటి తురిక లో ♦ గొన్నవాడు
దుష్కార్య మనకుండ ♦ నిష్కారణంబుగ
సాడీలు మనపైన ♦ చాటినాడు
సాహెబు సాహాయ్య ♦ సంపత్తిచే మమ్ము
నుక్కడంప దలంచు ♦ చున్నవాడు

ఆ॥ విజయరాముఁ డేమి ♦ విలయంబొ వీనికి
జగమొలుంగఁ గలదు ♦ జన్యమందుఁ
బద్ధనాయకోగ్రి ♦ బాహుబలస్ఫూర్తి
కజ్జకు మొలుకు తురిక ♦ సరకు సరణి.

క్షత్రియ పరాక్రమముగూడ నీచహరి యెలుంగవలసియున్నది.

సాహ— బావగారు! ఎలుగుట కేమిన్నది?

సీ॥ లంచ మొసంగియో ♦ సంచిత వృత్తివో
యధికారిలోగొను ♦ నట్టి ఘనండు
నిరిపరాధులపైని ♦ సర కారువారితోఁ
గొండెంబులం గూయు ♦ చుండుమేటి
పితంబున జగ ♦ దేశ వీరుడనంచు
మీసాలు వెలివేయు ♦ రోసకాడు
శాత్రువు లేతొచి ♦ సమరం బపేక్షింపఁ
చిక్కబలముఁ జూపు ♦ పిఠికిపంద

గీ॥ హీన మనక పరమనీచ ♦ కృతినినేని
వైభవాపేక్ష సేయ వృ ♦ ధాభిమాని
యతిశయోక్తి లేకుండ న ♦ తృమను దెల్పి
నాడను విజయరాము బం ♦ డాల మిదియ.

రంగా—చారుడా ! ఇప్పుడు హైద రుద్యమమేమై ముందును?

చారు—దేవా ! యుద్ధమునకు సన్నద్ధపడుచు విజయరాముని గలసి
తమకడ కేదియో ముందుగాఁ దాఖిడుఁ బంప యత్నించు
చున్నాఁడు.

రంగా—సేవకా! ఇంక నీవు వెళ్ళవచ్చును. నీగూఢచార వృత్తియం
దప్రీతియై చరింపుము.

చారు—చిత్తము, (అని నిష్క్రమించు చున్నాఁడు)

రంగా—బంధుమిత్రులారా! మన కిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

మంత్రి—కర్తవ్యమిక్కేమున్నది? పరిఖలఁ బరిశీలించి బురుజులఁ బరీ
క్షించి, యాయుధాగారంబుల విచారించి సైన్యంబు సద్ధ
పఱచి, యప్రసత్తులమై కంటికి తెప్పఁ బోలె బాబ్బిలికొట
రిక్షింప మన యుత్తమ యోధాగ్రేసరుల నియమించి యాహార
పదార్థంబు వలయునంత పదిలపఱచి నాళయంత్రముల శుభ్ర
పఱచి యుద్ధక్షిత్వా బద్ధకంఠంబులమై సన్నద్ధపడవలయును.

పాపా—ప్రభువుగారు నామనవిఁ గూడ వినవలయును.

క॥ మునుముందుగ నని చేతకు
మనమే సిద్ధపడుకంటె ♦ మహనీయుడు ద
మ్మనగారు గాయ బారము
చనినన్ సామంతుడఁ బని ♦ చక్కబడలే.

చక్కబడకున్నను మనను బ్రజలు మెత్తురు. దాన దుర్యశంబు
లేదు.

రంగా — పాపారాయా! చక్కని తెజ వాలోచించితివి. సామనాన భేదవఁడో పాయములు వరుసగఁ బ్రయత్నింపవలయుఁ గాన రాజునకు నుండు సామమే శ్రేయము. ఇందులకు దయ్యన్నగారే సమర్థులు. ప్రభుకార్య నిర్వహణధూర్వహ! దమ్మనాహ్వయా! మీ రీ సంధికార్యం బెఱులేని నెగ్గింపవలయునని ప్రార్థనము.

దామె — స్వామీ! ప్రార్థన కావలయునా! (చిఱునగవుతో)

తే॥ గీ॥ తర తరంబుఁ నుండి యిం ♦ దనుక మేము
పొదలుచున్నాము మీ యుష్వపులుసుఁ దినుచు
మీరు పెంచినయట్టి శ ♦ రీరమగుటఁ
గలదు తమకిందు సర్వాధి ♦ కార చుధివ!

దేవా! ఈ ప్రాణులు భవ దఫీనంబులు. ప్రభూత్తమా! స్వామికార్య నిర్వహణానక్త సంతోషితాంతరంగుండ నగుచున్నాడ ఆజ్ఞాపింపుము.

రంగా — ఆనందాశ్రువుల రాల్చుచు గొఱిల్చుకొని తమ బోటి ప్రభుభక్తి పరాయణావృతభారతమాతృక యదృష్ట మన దృశము. మీయట్టి విశ్వసయోగ్య సామంతభూపాల సమావృతంబైన బొబ్బిలికి జయమే సుస్థిరము. రాజకీయ పరతంత్రీ జ్ఞాడవగు నీకు సంధి విషయంబుల వచింప నవసరమే లేదు. అయినను — వినియెదరుగాక! మీరు వినయంబున —

ఉ॥ హైదరుఁ జేరి కూడదు దు ♦ రాగ్రహమంచు వచించి కోరినకా
ద్వాదశలక్ష రూప్యముల ♦ పైకము మేమిడకుండి యుండుమే
త్యాదృశ మంత్రీసత్తముఁడు ♦ వైరివచస్థితి నమ్ముటేటి ను
ర్యాద? శరణ్య మొందు కల ♦ దా? యిక్కఁ గంచెయె చేనుమేసినకా.

చతుర్విధోపాయంబుల సంధికై ప్రయత్నింపుడు. తమ్ముని వివాహము కడు నేరువాటంబట్టియేగాని మా రామికిఁ గారణము

మఱిండుగాదని వచింపుడు. రమ్మనినచో వివాహకార్యము వదలి
యైనను దత్తుణము రాగలనని మనవిచేయుడు. ఇచటఁ గార్యసాధ్యు
చిహ్నములు గాన్పింపవేని తరువాత బూసిదొరగారింజేరి—

మ॥ పరరాజస్యవచః ప్రచారమల సం ♦ భావించి మీమఱియై
దరు లంచఁబు గ్రహించిమా పయి వృథా ♦ నౌష్ఠ్యఁబుఁజూపించి సం
గరరంగంబున బొబ్బిలిం జెనక సం ♦ కల్పించి యున్నాడు; పో
తరు శిక్షించుచు శిష్టరక్షణము క ♦ ర్తవ్యంబుఁచాడవే ?

మఱియుఁ దదుచిత విధివిధానంబుల వర్తింపుము.

దామో—కం॥ బూసికి మృదుతరపదవి
న్యసవచోనియతిఁ బేర్చి ♦ యావహిలన్ న్య
యానక్తిం గలిగించెద
మాసిక తొలఁగన్ రణంబు ♦ మాన్పెద దేవా!॥

నాకు సెలవా? (తెరలో)

సెలవైనచో హైదరుజంగుసాహేబుగారి వద్దనుండి వచ్చిన
పరిచారకుని బ్రేక్షపెట్టెదను.

రంగా—ఓరీ! అవశ్యము ప్రేక్షపెట్టుము. దమ్మన్నగారూ! హైదరు
గారి సందేశము వినిన తరువాతనే తాము దయచేయవచ్చును.

దామో—చిత్తము. (అని కూర్చుండును)

పరి—(ప్రేక్షించి) శ్రీరావువంశప్రదీపులకు సమస్కరించుచున్నాడను.
దేవా! ఈయత్తరంబు హైదరుజంగుసాహేబుగారు తమకందఁ
జేయుమని యాజ్ఞయొసంగిరి. (ఇచ్చును.)

రంగా—మఱివరా! అందుకొని లేఖార్థములు చదువుము.

మంత్రి—నేవకా ! ఇటుతెమ్ము. (లేఖ నందుకొని)

మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రంగారాయ బహద్దరువారికి
హైదరుజంగు సాహెబుగారు వ్రాయించునదేమనఁగః—

మే మీప్రాంతముల కరుదెంచి యన్ని దివసంబులైనను సరకారు
వారి దర్శనమునకురాని మీప్రభునిర్లక్ష్యవృత్తావము చిక్కఁగ బోధ
పడినది. మీ రింతటినుండి మా సామంతులుకారు. సామ్రాజ్యప్రభుత్వ
మిగత మాకును జెల్లదు. ఇక ముందు మిమ్ము బొబ్బిలిప్రభువులుగా
మే ముంగీకరింపము. ఈక్షణము బొబ్బిలికొట విడిచి యెందేని లేచి
పోండు. విజయరామరాజును దదధీశుఁగావించుము.

రంగ—

శా॥ టీరీ ! నైచ్యవచః ప్రపూరిత దురు ♦ ద్యోగంబు శ్రీరావు రం
గారాయోగ్రీ పరాక్రమ స్ఫురిత ఖ ♦ ధ్వజాల మాయించు, దో
స్సారప్రభవ పద్మనాయక విశే ♦ పవ్యాప్తి గుర్తింపఁగా
నేరంజాలక నోరుజాతీతివ యే ♦ నిక జుచించెదాడెదన్.

స్నేహ్చాధమా ! మర్విదగ్ధాతిక్రాంతిమర్యామూడవగు నీ కాసన్న
కాలము సన్నిహితమైనది సుమా!

ఉ. బొబ్బిలిరాజ్యమున్ విడిచి ♦ పొండుని నోటికివచ్చినట్లు త
బ్బిబ్బులుకూములేటి భుజ ♦ వీర్యము? నీ విలువాయఁగా జయం
బబ్బిన నోష్ట్రఁగాని యిపు ♦ డాజ్ఞయొసంగుట కెవ్వఁ డీవు నీ
యబ్బగడించినట్టిదగు ♦ నా ! యిదిచెల్లుట కెట్టులాడినన్.

వెంగ—అన్నయ్యా ! ఇంకను దమనైసర్గిక శాంతాలాపంబుల మాన
రైతిరి.

శా॥ ముంతున్ బాణపరంపరన్ విజయరా ♦ మున్ దుర్గుణోద్ధాము బా
ధింతున్ హైదరుజంగు బూసి వగసా ♦ ధింతున్ ధనుర్విద్యఁ జూ

పింతుఁ శాల్యవవాహినీపతుల నొ * ప్పింతుఁ జయశ్రీలు క
ల్పింతుఁ బొబ్బిలిరాజ్యలక్ష్మికి విజృం * భింతుఁ రణాంతంబుగాఁ

పాపా— ఓరోరీ! మొఱకుతురకా ! దుర్నివారసముదీర్ణ భుజబలాటోప
పాపారాయ గాంగేయ పరిరక్షితంబైన వీరబొబ్బిలిపేరెత్త నా
హసించుచున్నాడవుగా!

మ॥ కనవా? కొవ్వెగఁదట్టి కన్నుల నెఱుంగఁ రాకయున్నావె క్కిం
దును మీఁదుఁ మొగలాయిమంతుల దురుద్యోగంబు విస్పష్టమ
య్యెను సైరింపవు ఎద్దునాయక భుజా * హీన ప్రతాపాగ్ని సం
జనిత కొద్ధదవాగ్నికీలలు తురు * ప్కా! మాను దుష్కార్యముల్.

మ॥ దురహంకార వచఃప్రచార మడఁగిం * తుం జండ కోదండ వి
స్ఫురితోద్భూతశరాసలాప్తి శలభం * పుంబోల్కి భంజించి మ
త్కరవాలంబున మాతృదేశపరిర * త్నా దీక్ష సాధింతు సం
గరవిద్యానిపుణత్వతత్త్వ మది యిం * కక దేల్తు మ్లేచ్ఛాధమా!

దామె— ఓరా! ఈనీచరాజావజ్జత మ్లేచ్ఛదార్జన్యసహాయంబునఁ
జేయు నస్మదేశద్రోహము మేరమొలుచున్నదే.

తే॥ గీ॥ తనకు మనకున్న శత్రుత్వ * మును దలంచి
విజయరాముండు వచ్చి బొ * బ్బిలి జయింప
నగునుగాని విదేశీయు * నాశ్రయించి
మాతృదేశవిద్రోహంబు * మగతనంబె.

చెలి— ఓరోరీ! యవనాధమా! నీకు విజయరాముని వాగ్విషము
చక్కఁగఁ దలఁకొనది.

శా॥ పొండి కానలకంఠు వ్రాయుదువె కొవ్వంబట్టి యుద్ధక్రియా
పాండిత్యప్రభవే దురుష్కతుల వి * ధ్వస్తంబుఁ గావించి కో

దంపత్యానినదంబు బూసిహృదయఁ దెల్పెనెఱుఁబు భేదింప ను
ద్దండోదగ్రవిచారితారి నయి దోఁ దర్పింబుఁ జాటించెదన్.

ఇను—మాటిమాటికిఁ బద్మనాయకి బాహుబలాటోపం బెఱుంగక మిట్టి
పడు హైదరుజంగునకు వినాశనకాలము దాపైనది. ఈక్షత్రియ
మేచ్చ పాశ్చాత్యసైనికదీప్తింబును మదీయ నిర్వకాననృపరా
కృమపారావారంబు క్షణంబున ముంచివేయఁగలదు. విజయ
రామకంఠనిర్వదృధిరభారాసరిజ్జాలంబుల, బొబ్బిలి పరిసరంబు
లఁ బ్రవహింపఁజేయనేని నే ననుగంటి ధర్మరాయండనే? కానీ!
పరిపంథులు కాచికొనుడు.

పరి—దేవా! ప్రత్యుత్తరము దయచేసినచో సెలవుఁ బుచ్చుకొనెద.

రంగా—ఓరీ! నీకుఁ దక్షవైనది. సచివా! హైదరుజంగుసాహెబుగారికి
“మా రాయబారి రానున్నాడు. వారివల్లనే సర్వంబు విశ
దంబు కాఁగల”దని యుత్తరంబు పొసితెమ్ము.

మంత్రి—(అట్లుచేసి) అయ్యా! వాిలుచేయుంపుడు.

రంగా—(చూచి చేవాలు చేయుచున్నాడు.)

మంత్రి—(ఉత్తరముఁ బరిచారకున కొసంగుచున్నాడు)

పరి—స్వామీ! నా కనుజ్ఞయేనా?

రంగా—అహ! నీవింక వెళ్ళవచ్చును.

(పరిచారకుడు నిష్క్రమించును)

దామె—అయ్యా! ఇంక నాకు ననుమతియేనా?

రంగా—దమ్మన్నగారూ! సంధిప్రయత్నంబులు విఫలంబులయ్యెనేని
సాహెబుతో నీరీతిగఁ బలుకుడు.

సీ॥ అవసరంబేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని
 వెల్పువీరులు కోట ♦ విడువ రనుము
 తనబోటి కోటిస ♦ ర్దారులకేనియుఁ
 బద్ధనాయకులు దు ♦ ర్వారు లనుము
 మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం
 చినఁ బ్రాణమానముల్ ♦ నెల్లు ననుము
 విజయరామునకు బా ♦ బ్బిలి నీయఁ బనిలేదు
 చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము
 తే॥ గీ॥ న్యాయమున నెను దీయ ర ♦ న్యాయమునకు
 బాల్పడఁగఁ బోరు బాబ్బిలి ♦ వారలనుము
 'ధర్మమేవ జయతి'గాన ♦ దప్పదనిన
 యుద్ధమున కీక్షణము మేము ♦ సిద్ధమనుము.

పాపా—సెబాసు; సర్వవైరిదుర్గర్వ ఖర్వంక రా! పద్మనాయక సద్వంశ
 పయఃపారావారరాకానిశాక రా! సెహబాసు.

వెంగ—అన్నగారూ! లెస్సగా సెలవిచ్చితిరి.

చెలి—ప్రభువుగారి హక్యంబులు పద్మనాయ కాత్మగౌరవసంస్థాపన
 హేతు భూతిములగుచున్నవి.

ఇను—రేచర్ల గోత్రోద్భవుల వచస్థితి శాత్రువగర్భనిర్భేదము.

దామె—దేవా! ఇక నా కనుజ్ఞయేనా?

రంగా—దమ్మన్నగారూ! పోయిరండు.

దామె—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

రంగా—బంధువులారా! మన మొకటి తలంచిన దేవుఁ డొకటి తలంచు
 చున్నాఁడు. కాన సంధికి హైద రొడంబడుటకాని విజయ
 రాముఁడు సాగనిచ్చుట గాని సంభవింపదని యూహించు

చున్నాను. కీడెంచిగదా మేలెంచవలయును. ఒకవేళ సంధికుదు
రదేని యాచరణీయ మేమి?

వెంగ—రణమే కర్తవ్యము.

చెలి—చచ్చినఁ జత్తుముగాని కంఠగతప్రాణులపై యున్నఁ గోట వద
లుదుమే?

రంగ—యుద్ధమునందే కృతనిశ్చయ్యులైతిరా?

పాపా—అహ! నిస్సందేహముగ.

ఇను—లేకున్నఁ దాతముత్తాత తండ్రిలనుండి కల పద్మనాయకగౌర
వము వినాశమొనర్తుమే?

వెంగ—అన్నయ్యా! చలించకుడు.

సీ॥ పాశ్చాత్య సైన్యంబు ♦ పంచబంగాళిమై
పిక్కబలంబుఁ జూ ♦ పించునట్లు
యవనచమూసమూ ♦ హమి పటాపంచలై
చెడి కాలికిన్ బుద్ధి ♦ చెప్పనట్లు
క్షత్రియవాహినీల్ ♦ గగ్గోలుగని మల
మల సమూలంబుగ ♦ మాఁడునట్లు
విమతసేనాని వ ♦ ర్గము నగునూచమై
వెఱచి మఱలబండ ♦ విఱుగునట్లు

తే॥ గీ॥ చేయువాడ సందీపితా ♦ మేయదుర్ని
వారదివ్యశరోద్భూత ♦ వహ్నిచేత
దశదిశావ్యాపితానన్య ♦ విశదయశముఁ
గూర్తు నగ్నిజా! లేచర్ల ♦ గోల్పిమునకు.

వెంగళరాయఁ డుద్దండ ప్రచండ కోదండ ద్వితీయుడై భండన
భూమి కవతరించిన, ఫాలాక్షుండేని తేటిచూడలేడని యెఱుంగవా?

పాపా—బావా! రణమే నిశ్చయమగు నంతటి సుదినమే రావలయును
గాని విజయంబునకేమి?

చ॥ యవన పరాన్ను సైనిక ము ♦ హావిషినంబును ముద్దనుర్విము
క్ష విశిఖూత తీక్ష్ణశిఖః ♦ గాల్యేద, హైరదనాంచి మించి బూ
సి విజయరాముః జిత్రీవధ ♦ సేసెన, నించెద బద్మనాయక
ప్రేమిమల శాశ్వత ప్రధిత ♦ భాస్వ దనూనయశశపరంపరల్.

చెలి—శం॥ చంపెదము చచ్చెదము చలి
యింపఁదలంపము నిలింపు ♦ లెదిరిందిన ని
ర్జింపఁగ నేర్తుము పంపినఁ
దెంపునఁదెగటార్తుము పగఁ ♦ దీర్తుము నిపులన్.

ఇను—ప్రభువుల కిప్పు డధికంబుగా మనవిచేసిన ముఖప్రీతి వాక్యంబు
లుగాఁదోషవచ్చును గాని వదలిచూచినఁగాని దేవరవారి రాజ
బంధు పరాక్రమావిజృంభణము విశదంబుకాదు.

రంగా—అమ్మూడా! వెంగళరాయా! పద్మనాయక సద్వంశ సంభూతుం
డనై రేచర్లగోత్రోద్భవుండనగు నేను మాత్రము దురమునకు
వెనుకంజ వేయుదునా! అం దనన్య సాధారణ ప్రజ్ఞాధురీణుం
డగు నీయట్టి తమ్మండే కాక విశేషించి తృణీకృత హరిహర
బ్రహ్మదులైనట్టి రాజబంధువులుకూడ నన్ను గంటికి తెచ్చ
బోలె గనుఁగొను లండ లోపమేమి? మఱియు—

చం॥ తెలియును దుర్నివారసము ♦ దీర్ఘసమగ్ర పరాక్రమక్రమో
జ్జ్వలమగు నీరబాబ్బిలి ప్రా ♦ శస్త్రము దానికి రంగరాయ ని
శ్చల భుజదర్పసంజనిత ♦ శత్రువినాశన పౌరుషాగ్నికీ
లలును సహాయమై రణత ♦ లంబునఁ బూర్ణజయం బొసంగుతన్.

వెండియు యుద్ధవిషయమై మనమిప్పుడు చేయవలసిన ప్రయత్న
ము లేమేనియున్నవా యను సంశయ నిర్ధారణము సేయవలయును.

చెలి—దేవా! రణమే నిశ్చయమగునేని శత్రు మార్గమధ్యంబున నున్న
నున రాజాముకోట సంరక్షణ మర్హ్యవసరము. కతివత్తునేనా

సహితముగ నచట నెవరీని యోధాగ్రేసరుడు కాపుడ వలయును. రాణ్యపాండ్రమునుండి బయలుదేరఁ దీసెనేని విజయ రాముడు బూసి నా దారినే తీసికొనిరాఁగలడు. శాత్రువుని గొంతదవ్వున నెదిరించుటయు మనకు మేలే యగునని నాయభిప్రాయము విన్నవించు కొనుచున్నాఁడ.

రంగా—చెలికాని వెళయ్యగారి నుడువులు యథార్థములు. రాజము సంరక్షణయు నేయుటకుఁ బాపయ్యగారే సమర్థులు. వీరబాబ్బిలి యోధాగ్రేసరులలో నీయన ప్రాప్తుననే రాజము సురక్షితమగునని తలంతును.

ఇను—ఎవరైనను రాజముకొటను జాగరూకతతో గాపాడవలయును.

పాప—బాను!

శా॥ చండారాతివరూఢిసీవిదళ నో ♦ త్యాహంబునకై వైరివే
దండానీకవిదారణోద్భవ మృగేం ♦ ద్రోబైన పాపయ్య కా
పుడ౧ జొచ్చుటనభవంబు విమత ♦ పూహంబురాజము, సా
ణుం డేతేటిన నిల్వరింతు వితతా ♦ నూన ప్రతాపంబునకై.

కాని— (అని సంశయించుచున్నాఁడు.)

రంగా—ఏమి పాపయ్యా! రాజముప్రయాణమునకుఁ ‘గాని’యని నిరుత్సాహంబు సూచించుచున్నాఁడవు. (అని బుజముపైఁ జేయివేయుచున్నాఁడు.)

పాప—స్వామీ! ప్రభు సమాజ్ఞా శృంఖలాబంధీకృతుడనైన తరువాత యేదియేని యలంఘ్యమే. అయినను (విచారముతో,

సీ॥ రాజముకొట సం ♦ రక్షణ గురుకార్య
భారంబుఁదాల్చిన ♦ వాడనౌటఁ
గలనైన నడఁబాయఁ ♦ గా రాని బాబ్బిలి
పరిసరంబుల వీడు ♦ వాడనౌటఁ

బ్రాహ్మణులతో భాగములు వచ్చునని భావించు
 వదలి పోవలసినది వాడని
 రణకథ వైదుషిఁ డబ్రాహ్మణులకుఁ గ
 న్నటువలసినట్టి వాడనట
 తే॥ గీ॥ నాడకున్నవి కాళ్ళు పోయెను యాణమునకుఁ
 దిరుగు తరుగుండఁగూడదు దేవరాన
 వెల్లిరమ్మంచు జేకూను విజయమంచు
 నన్ను దీవించి సెలవిమ్ము నతు లొనర్తు.
 (అని పాదములపైఁ బడుచున్నాఁడు.)

రంగ—(అనందబాష్పములతో లేవఁదీయుచు) నాయనా! పాప
 య్యా! నాయెడఁబాటు నీకెట్లు దుర్భరమో నీవియోగము
 నాకంటెటి దుర్భరమే గాని విధి దుర్నివారము. సంశయింపకుము.

శా॥ రంగారాయ నిజప్రతాపము రిపు డాఁగి పహరకీయో
 త్తుంగటోఁ విజృంభమాణ విజయో డ్యోగఁబుఁ గల్పించుఁ బూ
 ర్ణాంగీకారము వెల్లడింపు ప్రభుకా డ్యోగి బ్రహ్మధిమా
 తంగంగ ప్రహతప్రమోదిత మృగేం దా! గెల్పు చేకూరులిక.

పాప—ధన్యోస్మి! దేవరవారి యాశీర్వచన మమోఘముకదా! ఇక
 హరిహరాదు లడ్డినను సంశయింపను.

ఉ॥ కొండలఁ బిండిజేసెద న డుంకితశక్తి జగత్ప్రయోగదో
 శ్చండ పరాక్రమ ప్రధితి సారదవాసలమందు విద్విష
 త్కాండముఁబట్టి పోల్తుఁ బ్రభు కార్యభరంబును నిర్వహింతు; బి
 ష్కాండయశః ప్రకల్పిత మహా విభవాన్వితఁ జేతు బాబ్బిలిక.
 మఱియు,

ఉ॥ నాకపతిప్రతాపము జననార్దన దుర్ధరచక్రవిక్రమో
 ద్యోకము సేలలోహితని రీక్షణలక్ష్మణభావనము

తేకము ముక్కునొప్పు నొక యిటుక కాండ్రోకులోద్భవించిన
ర్యాకరదుర్నివారణికి యిది కాండ్రోకులోద్భవించినది

రంగా—(సంతోషముతో) నిశ్చయము. నిశ్చయము.

కం. కాండ్రోకులోద్భవమును వ్రలి

కాండ్రోమనుచు రిపుకురంగ యింబులపైని

దీండ్రపు రోషమునంబడి

గండ్రోలు గావించుటాక యింబులగునె?

సాసా—(చేతు లొగ్గి) ఇదియంతయు భవదనుగ్రహము. లేదనగు
చున్నది. నాకు సెలవు బ్రసాదింపుడు. ఓమాతృ దేశపరిక్షాదక్ష
దీక్షాబద్ధకంకణులారా! ఓప్రతిష్ఠాకంఠవిలుంతనక్రియా కుతూ
హలోపేత వీరపద్మనాయకులారా! మేల్కొనుడు. మేల్కొ
నుడు! ఓహూ! దేశీయసాదరులారా! భారతీయాత్మగౌరవ
వినాశనకారణమైన తుచ్ఛస్థేచ్ఛసామ్రాజ్యాధికారనిరంకుశ
ప్రాబల్యప్రభంజనమునకై వెనుదీయుట మాతృభూమి యభీష్ట

ముకాదు కావున,

సీ॥ ఆత్మగౌరవరక్ష యింకా పాణిత్వ

నాప్రాయముంచు బె యింకవలయు

వెల్గులుద్యోమి యింకవలయురాముని సంహ

రింప గంకణము ధ యింకవలయు

బాహుత్వసేనకు యింకవలయురెల్ల బలో

దేశీక మీతూరి బో యింకవలయు

జట్టియో పగతుర యింకవలయు దళదిగ్వి

శదయశచ్చట వెదక యింకవలయు

తే॥ గీ॥ మరణమున్న దొకప్పుడు యింకవలయు

నద్యశం బొక్కటే చిర యింకవలయు

యుద్ధరంగాని కుటుక సన్నద్ధపడుడు
దళిలిపరిఎంథులార! ఓ ♦ వెలమలార!

కా॥ వాల్క డాలును గేలఁ గీల్కొలిపి దు ♦ ర్వారాహవప్రాభవఁ
ద్యేలాభీలక రాశవిక్రముకళా ♦ విస్తారులై భారతీ
యాలోకప్రతిభావిశేషమున ♦ రాజ్యస్థాపనోత్సాహులై
లే లెండీ! యిక వెల్కవీరులు యశో ♦ లేశంబు నాసింపుడీ!

సీ॥ రాజాముకొట భా ♦ రము నాది బాబ్బిలి
రక్షించుకొంట జా ♦ గ్రీత్రనుండు
చావుప్రాప్తంబైన ♦ సంతసంబేగాని
రణపరాజ్యఖము మా ♦ త్రొంబు వలదు
జ్ఞప్తియుంచుండు పద్మ ♦ నాయకవంశ ప
రంపరాగత యశః ♦ ప్రాభవంబు
రక్తప్రవాహముల్ ♦ ప్రసరింపఁగాఁ జేసి
ప్రభుఋణముక్తికై ♦ పాటునడుడు
తే॥ గీ॥ మానమేగిన వెనుక నీ ♦ ప్రాణమేల
ప్రస్తుతంపు విధ్యుక్తధ ♦ ర్మంబు లెంచి
యశము నిల్పు డాచంద్ర తా ♦ రార్కముగను
విమత సమవర్తులార! ఓ ♦ వెలమలార!

మ॥ అనివార్యప్రభుకార్యనిర్వహణ భా ♦ గ్యాపేక్ష రాజాముకొ
టను రక్షింపఁగఁ బోవఁగా వలసె ద్వి ♦ ట్సంతాన సంతాపకా
రణుడీ పాపయ మాన్పు మ్లేచ్ఛకుల సా ♦ మ్రాజ్య ప్రభుత్వంబు నీ
వనుమానింపకు పోయివత్తు సెలవి ♦ మ్మా! వెల్క సంస్థానమా!

(తెరలో) జే పాపరాజ్యానికి జే !!

(వెలమ వీరులు “పురేపురే” అని చప్పటలు చురుచున్నారు.)
(పాపారాయుడు నిష్క్రమించును.)

రింగా—సభాసదులారా! మనప్రయత్నములు యథావిధి సలుపఁబడినవి. బంధరుపురమున నున్న గోరుందొరవారి యొద్ద నొక చలమవీరుని బుప్పి యాతనిచే మన నిర్దోషిత్వము బుస్సి గారికిఁ జెప్పింపవలయును. కాన నేరినేని నియోగించి ఫలితాంశము నకు మాత్ర మెదురుచూతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(ప్రథమాంకము)

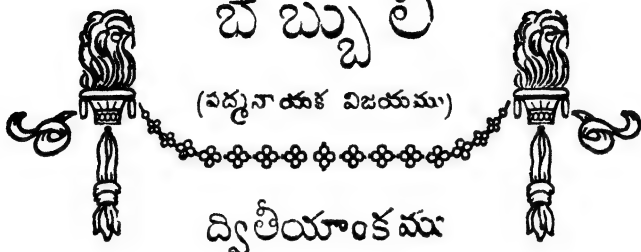

శ్రీమత్పరమహంసాచార్యుల వారు

బె బ్బ లి

(పద్మనాభాచార్య విజయము)

ద్వితీయాంకము

(హైదరుజంగు దేవిడిపురోభాగము)

విజ—(ప్రవేశించి) పరాసు తురుష్క సహాయనంపద్విశేషంబున నేటికిగదా విజయరామావసీనాథుడు సఫలీకృతి మనోరథుండ నగుదునని సంతోషింపవలసియున్నది. దైవకృపాతీతము మిట్లు గదా పరిణమింపవలెను. ఇతఁ విజయనగరాధీశునకుఁ గొదవ లేదు. కృతార్థుడు.

మ॥ స్థిరశౌర్యోన్నత పద్మనాభాచార్యుల బలం ♦ ద్రోహంబు చల్లారు దుస్తరిపాశ్చాత్యుత్తురుష్క నూత్నరణ వి ♦ ద్వచ్ఛక్తి శాంతించు మత్పరిభావోగ్గదవానలంబు, ముదితో ♦ తాహంబుమై బొబ్బిలిక బరిపాలించెద వైభవం బినుమడిం ♦ పక్ష స్వల్పకాలంబునక॥

ద్వాదశలక్షరూప్యంబులు పోయినవోవుగాక! హైదరు నా వాడయ్యె! బూసిన నావానిం జేసెద. బొబ్బిలిపేరు మాయుదినము వచ్చె. హైదరుజంగుసాహేబు నాగీచివగీటు దాటఁడు. పద్మనాభాచార్యులపై పగఁ బావుకొనుటకుఁ జక్కని సమయము చేకూరినది. పాశ్చాత్య

కతిఘ్నకాదశమునుండు పద్మనాథుడు తిరిటివార్తనను జేయునది యేమియులేదు. హైదరు జూచిచేసిన రాశిదునకు రంగారావు లొంగు ననుట కల్గ. కొబ విడువరేని సాహెబు మిన్నకుండఁడు. ఇన్ని యూహ లే? ఏమైనను బొబ్బిలి నాకుఁ దక్కినట్లే, అట్లేయేమి? దక్కినది. కానీ, రెడయక నేనెవ్వను హైదరుకొల్వకూటమునకుఁ బోయి యులని కొనాగ్ని శాంతింపనీయక మఱియుఁ బ్రజ్వలించఁజేసెదను. (అని పరికిమించి) ఖానువర్యా! సలాము.

హైదరు—(హుక్కాపీల్చుచు) విజయనగరాధీశులకు సలాము. దయచేసి యాపీఠ మలంకరింపుడు. (ఇరువురు కూర్చుందురు)

విజ—భానువర్యా! తాము బొబ్బిలి కనిపిన పరిచారు (ఉత్తేరినాడా?)

ప్రొద్దు — ఇతను వచ్చినట్లు కాన్పించదు. రావలసినపనియు నుండదు. మనయాన మాభిదాల్పి రంగారాయఁ డిదివరకే బాబ్బలి విడిచి యుండును. భీషణుగార్వరాల్లంఘ్య హైదరువచః ప్రచారము నకు వ్యతిరేక మెన్నటికిని జరుగదు. ఈక్షణమునకో మరియొక క్షణమునకో పరిచారకునివలన వెల్గులు కోటవిడిచినట్లుల వినఁగలము.

విజయ—(అనలో) నా హేతునకు వీరబాబ్బిలి విషయ మనుభవమున్నట్లు కాన్పింపదు. (ప్ర)కాశముగా తురుష్క మంత్రీ సత్తమా! మీరేమని తలచితిరో కాని—

శా॥ దోషప్రాధవ దుష్టిదుష్టులు దురు • ద్యోగప్రభాసితవి
శ్వాస ద్యోహపరీతవర్తనులు దు • ర్వారోగ్ర సంగ్రామ వి
శ్వా సాహిత్య రమా ధురంధరులు స్వా • తంత్ర్య ప్రభుత్వ పరి
ష్టాసంకల్పలు నెల్లవీరులు త్వది • ప్రవ్యాప్తి సంచంతురే?

చరాను సామ్రాజ్యశాసన నిరాకరోరణోద్యమ పద్ధతాయ
కులు మాటలం గోటలు విడుచుటకల్ల. వెల్లల చార్లస్యము, పలుమారు
చవిజూచిన నాకుఁగాని తమకేమి తెలియును?

హైదరు—రాజా! నాకేమి తెలియునా? కోటను బోరాటమునఁ గాని
మాటల విడువరనియా! అనియెదవు? ఒక సామాన్య వెలమ
ప్రభు నింతచేసి నాచెంతనే సంభాషించు చున్నావుగా! విక్కిలి
పిటికివానివలెఁ గాన్పించు చున్నావు. సంగరరంగంబున ఫరంగీ
ఫరంగీలముందు రంగారా వెంత! లెదనుచులెంత?

విజ—కోపించిన మనవి సేయఁజాలను. అవధరింపుడు.

శా॥ గాంగేయప్రతిమాన భూవినుత రం ♦ గారాయనిస్తంద్రీదో
స్సాంగత్సంబున విక్రమ ప్రకటనా ♦ సక్తస్యభావంబునన్
వెంగళాప్రాయుడు బాసటు డఁగ ఫరం ♦ గీలేచి లొంగున్ నమి
ద్రంగభప్రావ తాండ్రీపాపయమహూ ♦ గ్రీకోధవిస్ఫూర్తికే.

హైదరు—ఏమి! నీయతిశయోక్తు లనంతములుగానున్నవి. జగత్ప్రయోగ
సంభావిత పాశ్చాత్య శతఘ్నికానినదశ్రీవణమాణిముగ్ధ
గుండియ లవసి రంగారాయుడు పాదాక్రొతుడై నాశరణుఁ
జొచ్చునటు లొనర్చుటన్న నేను సాహెబుబిడ్డనే?

విజ—మంత్రీవరా! నావలననేకాదు. మీ యిచ్చవచ్చిన వారివలన
దెలిసికొనుఁడు. వారి బలపరాక్రమాతిశయంబులు విశదంబులు
కాఁగలవు. వారిదివఱ కనేక యవనప్రభువులనుగూడ నోడిం
చితిమని విజృంభించుచున్నారు. వారికింగల పౌరుషాదు లున్నవి
యున్నట్లు వర్ణింపఁగల్గినఁ జాలును. అతిశయోక్తు లాడినంత
ఫలము. చిత్తగింపుఁడు.

శా॥ గాంధీవి ప్రతిభాసమన్విత మహూ ♦ గ్రీస్ఫూర్తి నుద్దండ కో
దగడప్రోద్భవ నిర్భరాశుగ నము ♦ ద్రంబందుఁ బ్రత్యర్థిరా

అండద్వీపము ముంచు బొబ్బిలి పయిన్ ♦ దండెత్తిచాకుండఁ బో
కుండఁ మూర్ఛిలకుండ నుండఁగలవా ♦ దున్నఁడె భూమండలిగ.

హైదరు—శ్రుతియవాగై వ్యభిచి యసహ్యముగా నున్నది. శాత్రువుల
నింతయెత్తి వ్రేలించు నిన్ను శూరంమన్యునిగా భావించెదను.
పద్మనాయకులెట్టి బలసంపన్నులైనను బాహ్మత్యరణసాధ
నంబుల బారి భస్మీభూతులై పోవరా?

విజ—మంత్రీవర్యా! నామాటలు నమ్మకున్నారుగాని

సీ॥ మూర్తీభవించిన ♦ భవనల్యేయైక కొ
దండ విద్యాధురం ♦ ధరులనంగ
ఆవిర్భవించిన ♦ హరి హర బ్రహ్మ దు
ర్భేద్య పరాక్రమో ♦ పేతులనంగ
సనుపమోదగ్గి చ ♦ కాగ్ని కేసిముఁ గా ల్క
దల్పని సాహసా ♦ ద్దాములనంగ
లోకభయంకరా ♦ స్త్రాకశౌర్యాటోప
భీమదోర్బల సమ ♦ న్వితులసంగ.

తే॥ దగిన పద్మనాయకులతో ♦ బగవహించి
విజయసంసిద్ధి కాసింప ♦ వీలులేదు.
యవన పాశ్చాత్య వాహినీ ♦ నిపహమునకుఁ
జక్రితోజ్జ్వల, వారు దు ♦ ర్జయులె సుమ్ము.

హైదరు—ఘా! ఇక నీవీసంగ మంత్రతో విరిమింపుము. ప్రత్యర్థిమత్త
మాతంగ మృగేంద్ర సాదృశ్య పరాక్రమ స్ఫురిత బాలూఖా
మండును, విరోధి ఘనరుఝానిలప్రాయ శౌర్యాటోప హస
నల్లిఖానుండును. పరిపంథినాభిక మదతుంజర ప్రతిమానవిక్ర
మోదార, లాసూఖానుండును, శత్రువేష్యాభుజంగ సామ్య
ప్రతాపస్థిర ఘనరుల్లాఖానుండును, వైరివీరరణ్య నిర్ములన
హేతుభూత దైవదుర్నివార కఠోర కుతార పాండితీదవాన

లుండగు నీవైదరుజంగుఖానువర్త్యుండును గలుగ యవస
సైన్యంబు వేలఁజూపుట కేని బేరెత్తుట కేని మానవ మాతృల
వశమా! రంగారాయ దీపాటికై గోట విడిచిన సరియె.
లేకున్న మూడవ పూటకు బొబ్బిలి కొటయూపుమావకున్న నేను
మహాస్మృదు పాదంబులకుఁ దప్పిన వాడ నయ్యెదను.

విజ—(తనలో) సాహెబుకోపావలము బాగుగ రేగినది. అతి సర్వత్ర
వర్జింపఁదగినది. కనుక నా యింధన ప్రయోగము ముగింతును.
(ప్రకాశముగ) విజముగ మనచివేసిన నాగ్రహించు చున్నారు.
ఇంతట విరమింతును.

హైదరు—రాజా! అట్లుకాదు. ఘనమందిరి కోపాతిశయంబున నేమని
దురుసు ప్రసంగముఁ లేసిన సైనికులు. ఎక్కుము వచ్చివుము.
ఎక్కునాయకులు విజముగా నీవు చెట్టఁగిటి పరాక్రమక్రిమి
లేనా?

విజ—దేవా! అందుకుసందేహమా! కాంతేయప్రతిమానరంగారాయ
వెంకటరాయపాపారాయలును మా ద్రోయత్యు లెదితర పన్ను
నాయకరాజబంధువర్గంబును నెల్లి సంగ్రామతలఁబునఁ బ్రతా
లీధ పాదులై నిలిచి ధనర్విద్యావైశద్యంబును మల్ల యుద్ధవిశా
రదత్వంబును ఖడ్గరణప్రచారంబును వెల్లడించునప్పుడు తమకే
సర్వమును స్పష్టపడఁగలదు.

హైదరు—రాజా! అట్లయిన బొబ్బిలి గడిపిషయమై యుపేక్షాభావం
బున నుండరాదు. సరిచారక సందేశానంతరము కర్తవ్య మూ
హించెదను.

విజ—మంత్రివర్యా! తా ముపేక్షాస్వభావంబున నుందురని యితగా
వచ్చించితినిగాని శ్రద్ధవహించిన నిక్కార్థంబు దేవరవారి కొక
తెక్కలోనిది కాదు. ప్రభువు లేమిగా భావించెదరోగాని, వారి

విషయమై తలంచిన నాకుచూత్ర) మంతయుంత యవరాని
యనవ్యము జనించును. నర్కారు సిస్తుదస్తులు వారు చెల్లిం
చకపోగాఁ బరిసరప్రభువులనుగూడఁ జెల్లింపవలదనిపోతాహ
పెట్టుతున్నారు. ఇది మీకుఁదగదు. 'రాజనోహము, అని
యెన్నివారులు బ్రతిమాలినను "ఛ! పద్మనాథుక సంస్థానము
సామ్రాజ్య ప్రభుత్వ మంగీకరించునా?" అని నిరాదరణ
సేయుచువచ్చిరి. వైపెచ్చు మాయని సామ్రాజ్యదోషమే యని
వానింతురు.

హైదరు—ఆ! మైచ్చసామ్రాజ్యప్రభుత్వము నంగీకరింపఁజేసి? బాబ్బి
లిధ్వంసముఁజేయు నాకిపు డేవఁడడ్డుపడి తనను రక్షిం
చునో చూచెదఁగా! వెలమకుల విరాళన మాచరించి నిన్ను
బాబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుఁ గావించె నని కత్తియెత్తి యల్లాసాక్షిగ
బ్రతిష్ఠ చటచుచున్నఁడ. నీవు నిర్భీతిగ నండుము.

విజ—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి!

మ॥ పరరాజ్యప్రతిభావినాశనము ము • ద్వాంశాఫలవ్యాప్తి దు
ర్భరిదోర్గర్విత రంగరాయకుల వి • ధ్వంసము సామ్రాజ్యసం
గరవిద్యామహిమాప్రదర్శనము లోకక్షేమసంధాన సు
భరముక జేకుటితీరు మైచ్చకరుణా • వైశేష్యసంపాప్తిమై.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఆ శేషించిన సగముసాము త్వరలో
నందింపవలయును.

విజ—చిత్తము. ఆలాగే. ఈ మజిలీనుండి బయలుదేరక పూర్వమే
యొసంగఁగలను. (తనలో) తురకలు ముందు, లాచము వెను
కఁ బుట్టినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) అడుగో! బాబ్బిలికివెల్లిన
పరిచారకుఁ డరుదొచుచున్నాఁడు.

పరిచా—(ప్ర)వేశించి ప్రభువుగారి పాదముల కొఱుగుచున్నాఁడు.)

హైదరు—ఏమిరా ప్రత్యుత్తరము?

పరి—దేవా! రంగారావుగారు తమ కీయత్తర మొసంగుచున్నారు. (అని యిచ్చును)

హైదరు—రాజా! తెలుగున వ్రాయబడినది. చదువుము.

విజ—(అందికొని ప్రకాశముగ) మహారాజశ్రీ శ్రీగోల్కొండ నవాబువారి మఱి సన్నిధికి, రాజారావు రంగారావు బహద్దరు వారి సమః పూర్వక విజ్ఞప్తి. తమ తాళము నందుకొంటిమి. పద్మనాభకులు న్యాయబద్ధమైన విభజనమువారి యాజ్ఞ శిర సావహించి తీరెదరు. సర్వము విశదీకరింపజాలు దూతుని బంపి నాడను. ఇట్లు- విధేయుడు రాజా రంగారావు బహద్దరు.

హైదరు—బోరా! ఇంకను దూతలు దాత్యంబులేనా? న్యాయమే కానిమ్ము. అన్యాయమే కానిమ్ము. నాయాజ్ఞ జవదాటంగల వాడా తాను? నేవకా! ఇంకను శిష్టనలసిన బొబ్బిలి విశేషము లేమైన గలిగిన మనవిచేసి వెళ్లవచ్చును.

పరి—వోభూ! విశేషములేమి కలవుగాని వెలమదొరలు తమ తాళము నందినతోడనే భగ్గుభగ్గున మంటలెగయు నాజ్ఞ పూరిత వీతహాతునివలె కోప దుర్నిరీక్ష్యులై వారివారి బల పరాక్రమా తిశయంబుల వెల్లడించిరి. నే నీ సందడిలో బ్రతికి బైటబడిన బదివేలనుకొని ప్రత్యుత్తరమిచ్చిన సెలవు గైకొందునని వేడగా బ్రత్యుత్తర మొసంగి నన్నుపిరి. వారం పిన రాయబారియు దర్శనార్థమై ద్వారమున వేచియున్నాడు.

హైదరు—అట్లైన నీవేగి బూసిదొరవారి కీ వృత్తాంతము చెలియఁ జేసి నీపనిమీద నుండుము.

పరి—చిత్తము. (పోబోయి) బూసిదొరవారి సభాభవనంబునకే విచ్చేయుచున్నారు.

హైదరు—సరి. వెలమ రాయబారిం బ్రవేశపెట్టుము.

పరిచా—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(బూసిరాకజూచి హైదరుజంగు, రామరాజు సలాములొనర్చి నిల్చురు!

బూసి—(ప్రవేశించి) మీమీపీతములఁ నలంకరింపుడు. మంత్రీ.
బాబ్బలి వార్తలేమి?

హైదరు—ఏమున్నది! కోట ఖాళీచేయక మనయూజ్జ్వలఃఘనము జర
పిరి. రంగారా విప్పటికైచను మీదర్శనమునకు రాక యొక
రాయబారినిమాత్రం మంపెను. మనమంపిన తాళిమను జూచి
చురాగ్నిహవేళులై వెలును లధికప్రసంగముఁ గావించిరని పరి
చారకుడు నడివెను.

బూసి—మనతాళిమనకు జవాబైన వాప్రాయలేదా?

హైదరు—వాప్రాయకేమి? మాప్రతినిధివలననే సర్వము విశదమగునని
యొకచీటి వాప్రాయము. ఆరాయబారియు వచ్చుచున్నాడు.
(పరిచాఁక ద్వితీయులై దమ్మన్నగారు ప్రవేశింతురు.)

పరి—దమ్మన్నగారూ! నారే బూసిదొంగారు. మీరు హైదరుజంగు
సాహెబుగారు. ఆమూడవవారు విజయరామరాజుగారు. ఇత
నేను సెలవుగైకొందును. (నిష్క్రమించును)

దామె—(తనలో) అక్కటా! ఎట్టి అసమయమున వచ్చితిని. పిజ
యరాముని సమక్షమున సంధిసందర్శనమా? అదియును గాక
బూసి హైదరుల వేర్వేర సందర్శించినఁ గార్యసాఫల్యమయ్యెడి
దేమా? ఏది యెట్లయిన నిత జేయఁగినదేమియు లేదు.
(ప్రకాశముగ) పరాసు సేనాధ్యక్షులకును తురుష్క మంత్రీ
సత్తుమలకును సలా మొనర్చుచున్నాను.

బూసి— }
హైదరు— } (మారుసలాములు చేయుదురు.)

బూసి—అయ్యా! ఆపీత మలంకరింపుడు.

దమ్మ—(కూర్చుండి తనలో) ఇంతవరకు యుక్తముగానే యున్నది.

హైదరు—మీరెవరు? ఎందుకై మీరాక?

దమ్మ—(త్వరలో) అప్పుడే తురుష్క కాలాహి హాలాహలము వెడలఁ గ్రొక్కుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అయ్యా! నేను బద్ధనాయక సద్వంశసంభూతుండను. దామెరదమ్మన్న గారు నామధేయము. బొబ్బిలి ప్రభువుగారి బంధువుడను. తమ తాళిదుపై బొబ్బిలి సంస్థానము నిరవరాధమని విన్నవించ రంగారావుగారివంపున వచ్చితిని. ఈసమాచార మిదివరకే పరిచారకునివలన విని యుందురు.

హైద—ఏమీ! వెలమవారు నిరవరాధులనఁగా మేము సావరాధుల మనియా సీతాత్సర్యము?

దమ్మ—ఖానువర్యా! ఎవ రవరాధులను చర్చయం దేము నిరవరాధుల మనినఁ దమ యూహకు సందుగలదుగాని నావాక్యమున కపార్థములేదు.

హైదరు—అపార్థమేకాదు. రాజదూపణ, రాజద్రోహ ముకూడఁగలదు.

బూసి—సరి. సరి. మీరాయ బార మేమో వినిపించుడు.

దమ్మ—చిత్తము.

చ॥ త్వరపడి తాము వెల్లు పరి ♦ పంధివచతి విశ్వసించి యు
త్తరువిడినారు మాపురము ♦ దాయకొసంగెదమంచు దుష్పథం
బెఱుంగము కిన్నయేల యెపుడేనియు మా యెడఁగానిచొప్పు గక
బఱచిన మాళిఁగాల్తుము ది ♦ వాణమువారు విధించు శిక్షలక.

లేనేలేదు తప్ప. మావలనఁ గల్గెనే యనుడు. మాకోట సర కారు స్వాధీనముం జేసికొన నగుఁగాని మా విరోధి కర్పింపఁగలమనుట న్యాయమా? పద్మనాయకులు న్యాయబద్ధులు. అధర్మమున నడుగిడరు ధర్మమునకు సామ్రాజ్యముతోనైనఁ బ్రతిఘటింపఁగలరు కాని—

ఉ॥ అంచితచిత్తులైన వ్రాధు • లాగ్రహమూనుట మారదేశమే
తెంచిత వచ్చి యచ్చటి స్థి • తి వివరించితి ధర్మమార్గమూ
హించుటలెస్స వారలక • భీష్మతసిద్ధియొనర్పి పోరుఁగ
ల్పించి వృధావిరోధములఁ • జెంచిన సౌఖ్యముగాంచ రెవ్వరుఁ.

కనుక విషయముఁ జక్కగఁ బరిశీలింపుఁడు.

బూసి—ఏమంటిరి? మీవిరోధులమాటల విశ్వసించి కోపించితిమిగాని
మీరు నిర్దోషులేనా? తప్పుఁ గన్పరుపవలయునా? ఏడు
సంవత్సరముల కప్పు మెగవేయఁదలఁచుట తప్పుకాదా? రాజ
ద్రోహ మింతకంటె వేరుకలదా?

దమ్మ—హరిహరీ! ఎంతబెట్టిదఁపు వాక్యము సెలవిచ్చితిరి? భార
తీయులు రాజద్రోహులనుట యనుభవములేని మాట. దేవా!

మ॥ జనసందోహక మచ్చటక బ్రబల రా • జద్రోహచేతస్కమే
యనువాదం బధికారికల్పితము దో • మారోపణప్రక్రియా
ఘను లీదేశవిరోధులుంగలసి రాఁ • గయ్యాలకుం గాలుఁ ద్ర
వ్విన సామ్రాజ్యపు గౌరవాతిశయముల్ • పెంపొందఁగా నేర్చునే.

కప్పుము బకాయిపడినమాత్రముననే రాజద్రోహము కావలసి
యున్న విషయరామరాజులుగూడ నిన్నమొన్నఁగదా చెల్లించిరి.
మఱియుఁ గప్పుము విషయనగరాధిపుద్వారా తమకుఁ జెల్లింపవలసి
యుండుట వానికిని మాకునుగల వైరమున నట్లు చేయఁజాలమైతిమి.

బూసి—దమ్మన్న గారూ! మీకు మీకింతటిబలవచ్చుతుత్వమేల
ప్రాప్తించెనో?

దమ్మ—ప్రబలకారణ మేమి కలదుగాని కొన్నికొన్ని కొండవాగుల
హక్కుభుక్తముల గుఱించి మాకుమాకు మనస్పర్థలు కలిగి
చిరకాలమునుండియు సభివృద్ధియగుచున్నవి.

బూసి—అట్లయినఁ బోనిండు. కప్పము హుజారునకే వంపరైతలేల?

దమ్మ—అట్లానర్పకపోవుట లోపమేగాని సరకారువారి కప్పమేగ వేయవలె నను దురుద్దేశము లేదు. 'ప్రమాదోధీయతామపి' అనికదా న్యాయము. బొబ్బిలిపై నాగ్రహమున కీకప్పమే కారణమైనచో జరిగిన యేడునంపత్సరముల ధనముకాదు, జరుగనున్న యేడునంపత్సరముల ధనముఁ గోరినను నేడు దాఖలు చేసికొనఁగలము. మాయందు వైరిము మానుడు.

బూసి—మంత్రిగారూ! మనకు రావలసిన కప్ప మొసంగెదమనుచుండ నిష్కారణవైర మేల?

హెదరు—దేవా! మన తాళిదులపైవారు చూపించిన నిర్లక్ష్యస్వభావంబును మనము విజయరామరాజుగారి కొసంగిన యథాయంబు నెఱింగియు దమ్మన్నగారి కపటోపాయంబులకుఁ జిక్కిన నేమని మనపిచేయఁగలను?

దమ్మ—మంత్రివర్యా! దివాణమువారి యుత్తరువులయెడ మేము నిర్లక్ష్యము వహించితిమా? ఇది కల్పితము.

హెదరు—మీరు మాతాళిదులు చేరుకట్టులైన నొప్పుకొందురా?

దమ్మ—ప్రప్రళయమున మమ్ము రావలసినదనిన యుత్తరువు చేరినది. దానికి మాప్రభువువారు "తమ్ముని వివాహము చేరువయైనది. బొబ్బిలి పరిసరపుమజలీలలోఁ గప్పముతో దర్శనము చేయఁ గల"మని ప్రత్యుత్తర మంపుకొనియున్నారు. నేటియుత్తరువు నకు నేను రానేవచ్చితిని. ఇంక నిర్లక్ష్యమెచ్చట? తమకే సేలవిండు.

హెదరు—మిమ్ము రమ్మని నాలుగు తాళిదులు జారీచేసితిని. ఒక్కటే యని బొంకెదవుగా! పైపెమ్ము మొదటి తాళిదునకుఁ బ్రత్యుత్తరము

త్తర మంపిరిరిగా! అసత్యవాక్కుల నాచాతుర్యము నెల్లడింప
టము.

విజ—(తనలో) మధ్య రెండు తాళములు బొబ్బిలివారి కందకుండఁ
జేయుట యిప్పుడెంతయో నాకు నాయపడుచున్నది.

బూసి—బొబ్బిలి యిది తాళములు నాల్గనియు మీరు ప్రశస్తిత్తర
మంపలేదనియు నేచుకూడఁ నెఱు గుదు .

దమ్మ—దేవా! తమయు తరువులు మాకుఁ దెలియకుండుటయు మా
విజ్ఞప్తులు తమకుఁ జేరకపోవుటయు మాదురదృష్టమే. పోనిండు.
ఇంత సిద్ధా తరాద్ధా. తము లెందులకు?

ఉ॥ తప్పలె చేసినారము న ♦ తంబు క్షమింపఁగఁ గేలుమోడ్చినా
మిప్పుడు రాజధర్మము గల్గి ♦ హించియె తీరివలె శరణ్య ము
న్నప్పుడు దుష్టోవర్తకుని ♦ నైసమ దేవరవారి చిత్తమా
చొప్పుఁ బరిష్కరింపుఁ డన ♦ నూయ నహంపుఁడు వెల్లవారిపై.

బూసి—(తనలో) హైదరు పద్మనాభులు పట్టి దురహంకారులని
వచ్చి యున్నాఁడు. దమ్మన్నగారి శాంతిస్వభావ మెంతవర్ణ
నాతీతము? మంకి విజయ గాముని వలలోఁ జిక్కినటులున్నది.
రెండు తాళములే చేరిన వచుచున్నారు. నిజమే యెఱుఁగుదును.
హైదరు లంచము గ్రహించి బొబ్బిలి సాధించి విజయనగరాధి
పున కర్పింపవలయునని దృఢనంకల్పఁడై యున్నట్లు మచిలీ
పట్టణమునుండి మిశ్రుఁడు నోరుందొర వ్రాసినది సత్యమని తలం
చుచున్నాను. సశ్చయముగ నాతాళములకు బొబ్బిలివారు
ప్రశస్తిత్తరము వ్రాసియేయుదురు.

హైదరు—(తనలో) ఈదమ్మన్నగారి వినయసంపత్తికి బూసి మనసు
కరిగినటులున్నది. (ప్రకాశముగ) దేవా! మీ రాలోచింపఁ
బనిలేదు. చంకదుడ్డు శరణార్థులుగారా ఏరు? తక్షణము కోట

ఖాలీచేయు మనుడు. లేకున్నఁ బోరాటమునకు సిద్ధపడు మని
సెలవిడు.

దమ్మ—(తనలో) మిన్నకున్నకొలది సాహేబు మిన్నమన్నఁ గానకు
న్నాఁడు. ఇట్లనిచూచెద. (ప్రకాశ) యుద్ధము యుద్ధమనికలవరించు
చున్నారు. వెళ్ళి లంతయెల్లదముగఁ జూడఁదగినవామకారునుడీ!

సీ॥ మాయాసమర మేని ♦ మటుమాయ వలపఁజూ

లిసయట్టి కలియుగా ♦ ర్జుచలువారు

ప్రబల వివర్తన ♦ పరలకేనియుఁ గొఱకు

జంకెఱుగని మహా ♦ శియులువారు

కార్యసాఫల్యము ♦ గిల్లుదాడిను బట్ట

దల బోయకుడు ను ♦ త్రిమిలువారు

ధర్మేతరఁబా ప ♦ ధం బవలఁబింప

దొరకొనఁబోని సా ♦ ధువులువారు

తే॥ గీ॥ కావున సులభసాధ్యము ♦ కాదు మీకుఁ

బోరుపో రనినఁతన ♦ పాటిపోరు

చద్మనాయకు లూర్జిత ♦ బాహుబలప

రాకృమోదగ్గి వికృమ ♦ ప్రభు లనఁడు!

హైదరు—దేవా! ఈదమ్మన్నగారి బెడఁపులకు మొగమిచ్చకములకు
నయగారములకు మోసపోయెదరు సుమా?

బూసి—మంత్రిన త్రిమా! మోసపోవుటకు దమ్మనగారిమాటలయందుఁ
గఁపటవృత్తి నాకుఁ గాన్పింపదు.

దమ్మ—బూసివరా! మాప్రత్యర్థులవలనధ సలాభము గాంచినవారికిఁ
గాని నాకఁపటవృత్తి బోధపడదు.

హైదరు—ఏమనిరా పేలితివి? బూసిగారిసమక్షముగాన బ్రతికిపోయి
తివి. లేకున్న నీపాటికి నీకఁతము మత్కరవాలమున కాహు
తఁ గావింపబడి యుండెడిది,

దమ్మ—ఎదుటివారు చేతులు తెగియుండవలయునగదా!

బూసి—మీ రిద్దరును శాంతింపుడు. దమ్మన్న గారూ! అవియన్నియు నట్లుంచుడు. ఇప్పటికేనియు మీ ప్రభువు మా దర్శనమునకు వచ్చి యుండిన నెంతచక్కగా నుంచెడిది.

హైదరు—సెహబా సైన ప్రశ్న వేసితిరి.

దమ్మ—దేవా! కోట విడుపుడని నిష్కారణముగఁ దమకంత తీవ్ర శ్రోధముఁ గలిగించినవారి శత్రుగణమువలనఁ దమ సమక్షమున నేమి యగౌరవము పొందించునో యని సంశయించిరి గాని తమదర్శనము నుపసరియని మానలేదు. సెలవైన నప్పుడు కా దిష్టాద పిలిపించెద. అనుజవివాహకార్యభంగమునకైవను వెనుదివియక రాగలకు.

హైదరు—వారు రానక్కఱలేదు. మేము చూడనక్కఱలేదు. ఈ క్షణము కోటవిడువవలయును. బూసివరా! మన మొనర్చినప్రతిష్ఠ నెఱవేఱితిమవలయును. లేకున్న భాగ్యవశ్యవశ్యనాయక నా మాజ్యసామంత ప్రభుత్వాధిక్యతారతిమ్మంబులు వెల్లడికాజాలవు.

దమ్మ—సాహెబుగారూ! దివాణమువారు పట్టినకుండేటికిఁ గాళ్లు మూడైనా? బొబ్బిలి విడువవలయు నను పట్టుదల తమ కేటికి? కోటవిడిచినదమ కోరికగూఁడు మహద్భాగ్యమేమి!

హైదరు—ఏమి మహద్భాగ్యమూ? తురుష్కుప్రతిష్ఠాసర్వహాణానంద మాను, విజయరామరాజ పట్టాభిషేకోత్సవంబును.

దమ్మ—(తనలో) అగ్రహభిమానములారా! మీ రొకంతరిడవు నన్నా శ్రయింపకుడు. (ప్రకాశముగ) మంత్రీసత్తమా! కాకిన గొట్టి గొద్దకు వేయు నీరాజనీతి కర్థమేమి చెప్పి కొనవలయును?

హైదరు—అర్థమా! షడ్మనాయకదుర్లగ్వఫలితంబనియు, విజయరామా వసీనాథుని సమద్యోగ సంపాప్త సంపెద్విశేషంబనియు.

దమ్మ—కాదు కాదు. అర్హారిత్యమే అర్థము.

హైదరు—అదరిపడకుము, చెడిపోకుము.

దమ్మ—(నిర్లక్ష్యముగ) ఇంతకే బెదరుచుమా? మిము మించిన సాహేబులచే సెబాసనిపించు కొంటిమి. మీరేమిగాఁ దలచుచున్నారో గాని పద్మనాయకు లసాధారణప్రజ్ఞాధురీణులు. వారి సద్గుణాతిశయములు బొత్తుగా నెఱుంగ లేకున్నారు. బొబ్బిలి యనఁగా మూర్తిభవించిన పౌరుషాగ్నియని తెలంపుఁడు. నామాటల విశ్వసించి దూర మాలోచింపుఁడు మిగిలిన పిమ్మట. బళ్ళాత్తాపపడి ప్రయోజన ముండదు.

సీ॥ పాణిలుపోయిన ♦ మానవన్యాసంత్యే
ములఁ గోలుపోవగాఁ ♦ దలఁపఁబోరు
సామంతు లనియెడి ♦ నాకుచే లోఁబడి
మీ బానిసీంద్రియ ♦ మెలఁగఁబోరు
ప్రభుభక్తికిఁ వెన్నఁ ♦ బడరుగాని నిరంకు
శాధికారముక్రింద ♦ నడఁగఁబోరు
కడలేని కఠినశి ♦ క్షులబెడరించిన
మాతృదేశప్రేమ ♦ మానఁబోరు
తే॥ గీ॥ ఎరు, దూర మాలోచించి ♦ ప్రభులు మీరు
నా విచస్థితి మన్నించె ♦ న్యాయమెంచి
ధర్మపథ మవలంబించి ♦ తగవునూన్చి
కౌత్యమును గారవించుట ♦ తగవు తమకు.

హైదరు—చాలుఁ జాలు. నీ వాక్కొశలము నన్నుబోర పెట్టఁజాలదు. నీ బెడరింపులకు మేము తల్లడిల్లము. నీ యవన్యాసములతో మాకుఁ బనిలేదు.

బూసీ—ఊఱక మీరేల వాగ్వాదమునకు దిగెదరు? వెలమరాయ బారిగరూ! సర్కారు షారికిని మీకును యుద్ధముతోఁ బని

యుండదు. మాకును మీకును సంధియే శుభవృద్ధి. తప్పులు చేసినను క్షమింపుమనుచున్నారు. అది లెస్సయినమాట. మీరు బొబ్బిలికోట చూశ్రీయు విడిచిపెట్టుడు. అంత కినుమడి రాబడిగల మఱియొకకోట నిష్పంపంగలము. మాప్రతిజ్ఞ వాక్యములు చెల్లును. వృధాప్రజాక్షయము తిప్పను. మీకుఁ గూడఁ గవ్వములు మానును.

హైదరు—విధిగ విడిచి తీరవలయును. విజయరామరాజు తదధీశుఁడు కాంగలడు.

దమ్మ—భావవర్యా! తరతరంబులనుండి కాపురము చేయుస్థలము విడువుమనుట తమకు మాత్రీయు శ్రేయస్కరమా! అదియును గాక విజయనగరాధీశుఁడు తమకో సర్కారునకో కొంత ధన లాభముఁ గల్గించుటవలననే బొబ్బిలి యొసంగెద మనుచున్నారు. అట్లయిన,

శే||గీ|| కష్టమిప్పుడు చెల్లించి బ ♦ కాయితోడఁ
గోరినంత పైకంబుఁ జే ♦ కూర్చువాడ
నభిలషించిన రంగరా ♦ యాధిపునకు
విజయనగర సామ్రాజ్య మ ♦ ద్వింపంగలరె?

విజ—ఓరీ! ఏమిరా! నీవాక్కారుష్టవైఖరి! నిర్నిమిత్తమహత్పరివాదశీలత్వము! మిగులు కూతలు రానీయకుము.

దమ్మ—ద్వాదశలక్ష్మిగూఢ్యంబు లొసంగి బొబ్బిలి నవేక్షించిన దుర్మార్గమునకంటె నావాక్కారుష్టము గర్హ్యమా? అంతర మెరింగి ప్రసంగింపుము. నీ వాగొడంబరములు నన్ను వెఱపింపజాలవు. చచ్చినట్లు పడియుండుమా.

బూసి—అకారణముగఁ గలహము నేలపెంచుకొనియెదరు? ఎప్పటికి విడువకున్నమా నె. బొబ్బిలికోట వెలుపలఁ గొన్ని నిమనంబులు

పరివారకళత్రబంధుసహితంబుగ మీ ప్రభువుండినచో మఱల
మీ రాజ్యము మీ కిప్పించెదను.

హైదరు—దేవా! అట్లుకాదు. కోటవిడిచి కానిక్రంతలకు లేచిపోవలసిన
దని నెలవిండు.

విజ—సర్కారు కఠినముగా నుత్తరువు లీయవలయుఁ గాని నెత్తిన
గుడ్డ వేసికొని లేచిపోయెదరు. సామంతుల నీరీతి బతిమాలుటయు
నామ్రాజ్యగౌరవాతిశయములకు లోప మనియే నాతలంపు.

దమ్మ—హేరీ! తురుష్క శ్రుతియు దుర్మార్గములు మేరమీఱు
చున్నవి! విజయరామరాజా! ఇతమాత్రీయునకె కోట విడిచి
లేచిపోవుటకు మేము శ్రుతియులము కాము సుమా! పరాసు
తురుష్కాధిపతులారా! ఆఱునూజైనను,

శా॥ ప్రాణాలుండఁగఁ గోటనీడుట లసం ♦ బద్ధంబు ఛాలాక్షుడే
రాని మూలనీయబృత్యం గలిసి, పో ♦ రాటంబునం దేము చా
నైనం జత్తుముగాని లోఁబడము న్యా ♦ యంబే జయఁబీయఁ ద్వి
తేనారణ్యము మాశరానలమె భిన్నీ భూతముం జేయురక!

విజ—నోటివట్టపుఁగాలుల కేమి? చేతలకుఁ గూతలకు బహుదూరము.

హైదరు—(హాసగా) వెలమగౌరల పైబింకములకు బంకునారము
కాము. యద్ధపద్ధతియే సిద్ధమైనఁగాని పన తేలదు. మూడవ
పూటకు బాబ్బిలి గణిపేరు మావనేని నేను హైదరుజంగునే?

దమ్మ—సాహెబుగారూ! జాగ్రత్త! మాటలాడు నపు డొడ లెఱుంగ
వలయును.

మ॥ ప్రళయ ద్వాదశచండభాసు బుదయిం ♦ పక లేద, అంభోనిధి
జ్వలనోదగ్గిహాలాహలంబు జనియిం ♦ పక లేద, కల్పాంతకో

జ్వలగారీశ నిరీక్షణాన్ని ప్రసరిం ♦ పక లేద, మావీరబా
బ్బిలి సంస్థానము రూపుమాపగల దో ♦ ర్వీర్యంబు నీకబ్బునే?

బూసిగారూ! తమరు స్వతంత్రబుద్ధి వినియోగి పక
మంతుల సంహారము నాధారపడి న్యాయాన్వయములఁ బరి
ష్కరింపలేక సామాన్యనైతికాదర్శ విరుద్ధప్రవర్తకులై శాశ్వ
తాపఖ్యాతికి లోనగుచున్నారు. సత్యాంశమున కీచక్రాత్రమేని
భేద మాపాదించి నామాటలు పాటించకున్నారు. పద్మనాయ
కులు నిరపరాధులని యాధారములఁ జూపితిని. సాపరాధులని
మీరు శంకించినచో క్షమింపుఁడని కోర్కొని డ్చితిని. బకా
యితోఁబాటు జరుగనున్న యేడుసంవత్సరముల కప్పు మి
ప్పుడు చెల్లించు నట్టిని. ప్రభుత్వమునాటికి ధనావసరము
కలిగినేని కోరినంత పైక మర్పించఁ గలచుని మనవి చేసితిని.
తమకు మాయెడఁగలిగిన యీ యనిమిత్తాగ్రహము మా
క్షమాప్రణామతో శాంతిపడేని విజయరామరాజునకు
బాబ్బిలికి గట్టిపెట్టెద మాను పట్టుదలఁ గట్టిపెట్టి పరిపాలకుల
యనుగ్రహము వచ్చుదనుకఁ గోట స్వాధీనముఁ జేసికొనుఁడు.
మాకు సమ్మతమే యనుచున్నారు. ఇదియుఁ గాదందురా?
మనమన శ్రేయోభిలాషులగు మధ్యవర్తుల యభిప్రాయముల
ననుసరించి నడచుకొనుటకైన నంగీకరింపుఁడు. లేదా శక్తి
సామర్థ్యము లుగల నామంతునిమైత్రీ సామాన్యప్రభుత్వమునకు
క్షేమదాయకమగుటచే విజయరామరాజుం జేపట్టి వాని యభీ
ప్రముఁ దీర్చఁదలఁచితిరేని మధ్యవర్తులై నిలువఁబడుఁడు. విజ
యనగరమునకు, బాబ్బిలికిఁ బోరుఁగూర్చుఁడు. జయపజయం
బులఁబట్టి బలమంతునిఁ జేపట్టుఁడు. అది ధర్మము. ఎందులకు
సమ్మతించక తమరు స కల్పించినవిధంబుననే యుద్ధము సిద్ధ
మందురా! నిర్నిమిత్త ప్రజాక్షయకారణముగనుక యుభయ
పక్షముల నుత్తమయోధాగ్రేసరులయం దొక్కొక్కరి నేర్పి

తులారణంబుఁ గల్పించుడు. వారియం దెవరోడిన వారిపక్షమున కపజయం బాపాదించుడు. సమంజస మనిపించుకొనును. అట్లు గాక నా వాకొనిన విధంబులందుఁ దమ కొకటేనియు గిట్టక పోయిన నదియైన సెలవిండు. సెలవుఁ గైకొనియెదను. ఇంత కాల నీవిషయమై నేను జెప్పవలసినదికూడ లేదు. తమరు వినవలసినదియు లేదు. మావిధ్యుక్తధర్మంబుల నిర్వర్తింపి తిమి. విధివారే యెట్లున్న నట్లు జరుగఁగలదు. ప్రమాదమునఁ గాని యాగ్రహవేశుడనైగాని నేనేమేని మిగులు ప్రశంస గావించితినేని క్షమించి నన్నాపివేయుడు.

బూసి—(తనలో) పద్మనాథులు బాసలుబలపరాక్రమోపేతులు, శాంతస్వభావులు, మాఁవంతులు, శ్రద్ధోఘులు, దండనాథులు కారు. నా బుద్ధిబలముంబట్టియేమి, వారి వాగ్దేవురింబట్టియేమి కోట విడువునుట లన్యాయంబే. శిక్షించుకుటకు హైదరు జంగు లంచముగ్రహించి విజయరామునిపక్ష మవలంబించి నాడు. నేనుగూడఁ బొరపడి విజయరామునకు బొబ్బిలి యొసంగెదనని వాగ్దానము గావించితిని. బొబ్బిలిరాజ్యమునకు హని రోయకుదుమన వో హైద రగీకారములేని దేశార్య ముఁగాని స్వతంత్రించి నిర్వర్తింపఁలదని నవాబాజ్ఞ. నెల్లర నొప్పించుమనిన శిక్షార్థులముకామని తెగించుచున్నారు. యుద్ధము తప్పనట్లేయున్నది. నాకుఁ గర్తవ్యము బాధపడకున్నది. (ప్రకాశముగ) దమ్మన్నగారూ! సామ్రాజ్యప్రభుత్వమువారికి మీరు లొంగిరనినను నపఖ్యాతిలేదు. మీయెడ నాకు జాలి కలుగుచున్నది. నే నెటులేని తొతరవ్యవహారముల సవరింతును. శ్రద్ధోఘుల శిక్షించిన దుర్యశము మాయదియే యగును. తు్రిటి కాలముమాత్రము కోటవిడువుడు. మాప్రతి నీటినపైన మీకోట తిరిగి మీకు స్వాధీనపఱుతుము.

ధర్మ—దేవా! నన్నేల వేధించెదరు? తు్రిటికాదు. తు్రిటినహాసాంశము కాదు. కోటవిడువము. తుదకు విడుతుమను మాటయైనను మా

నోటవెలువడదు. మఱియు నామాట మీరనగాదు, మేము
వినరాదు.

కం. కోటను విడుదల చేటికిఁ

జీటికి మాటికి దనురిటు ♦ సెలవిచ్చుట మో

మోటము విడి నుడివెద నా

మాటలఁ గలలందుగూడ ♦ నులువఁగవలయున్.

హైదరు—బూసిగారి మెత్తఁదనముచుందు మీచిరుకపలుకులు సాగు
చున్నవి.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నామాట సంగీకరింపనట్లేదా?

దమ్మ—బూసిదొరా! నా ప్రార్థనముఁ ద్రోసివేసినట్లేదా?

హైదరు—ముమ్మాటికిఁగూడ.

దమ్మ—సాహెబుగారూ! నేను బూసిగారితో సంభాషించుచున్నాను.

హైదరు—ఎంతసేపులే, ఈబిగుమానము!

దమ్మ—మానాభిమాన సంరక్షణము కంఠగతప్రాణులమై యుండు
సంతపటకు.

బూసి—దమ్మన్నగారూ! నా చెప్పినచొప్పు సమ్యక్తింపఁదగినది.

దమ్మ—రాజాజ్ఞలేదు. నామనముగూడ నియ్యకొనదు.

బూసి—అట్లయినఁ బోరాటమునకు సిద్ధపడియెదరా?

దమ్మ—తమరే తప్పదనుచున్నారుగదా!

బూసి—అయ్యా! నేనింతకుమించి సహాయమునేయఁజాలను.

దమ్మ—దేవా! సంధి కియ్యకొనగుగదా!

విజ—వద్దనిన వన్నెచీరగట్టుకొని వచ్చెద నన్నట్లున్నది. కుదురదని యెన్ని వేలసారులు చెప్పవలయునో?

హైదరు—ఆహా! మీకు మాకు రాజీకుదురదు. కోట ఖాలీచేయక తప్పదు.

దమ్మ—అది స్వప్నవార్త! గగనప్రసూనము! శిశవిషాదము!

హైదరు—అట్లులైనచో వీరబాబ్బిలి వెలమాణ్యము సంఘమరణము నకు సిద్ధపడవలసినదే.

దమ్మ—ఎవరు మరణమునకు సిద్ధపడవలసినది వేలుమాట. జయము జయములు దైవాధీనములు. సాహేబుగారూ! శ్రుతియులతోఁ గలిసి సంధివిఫల మెట్లు గావింపవలయునో చక్కఁగా నిర్వర్తిం చితిరి. ఇంతకన్న మా కింకేమికిఁ గావింపఁగలరు? యుద్ధము సేయించి మీరు రెండుచేతుల బావుకొనునది చూడకపోమా. ఈ కనులకీ తెప్పలు దూరమకావు. సంధివిఫలానంతరము ధర్మ స్వరూపుడైన మాప్రభువు తమతో నీరీతి వచించుమనినాఁడు. చెవియొగ్గుము.

సీ॥ అవసరంబేనిఁ జా ♦ నైనఁ జత్తురుగాని

వెల్పువీరులుకోట ♦ విడువరనుము

తినబోటి కోటి న ♦ దూరుల కేనియుఁ

బద్ధనాయకులు దు ♦ ర్వారులనుము

మాటిమాటికిఁ బొల్లు ♦ మాటలు వెలువరిం

చినఁ బ్రాణమానముల్ ♦ చెల్లుననుము

విజయరామ నకు బొ ♦ బ్బిలి నీయఁబనిలేదు

చావుఁదప్పించినఁ ♦ జాలుననుము

తే॥ గీ॥ న్యాయమున వెనుదీయ ర ♦ న్యాయమునకుఁ

బాల్పడఁగఁబోరు బాబ్బిలి ♦ వార లనుము

ధర్మమేవజయతి గానః ♦ దప్పదసిన
యుద్ధమున కీక్షణము మేము ♦ సిద్ధమనము.

బూసి—(తనలో) రావువారిసందేశము వారిసద్గుణంబులకు వన్నెఁ
బెట్టఁదగినంత గాంభీర్యముతో నిండియున్నది.

హైదరు—దమ్మన్నా! నీయీ సందేశమునకుఁ బోరాటమున మాశత
ఘ్నులే ప్రత్యుత్తర ముపువ. కొవ్వ తలకెక్కి మిన్నము
న్నరయక బొబ్బలివాం డ్రగ్గికుండలి దుముక యత్నించు
చున్నారు

దమ్మ—(చిటునగవుతో) నాహెబుగారూ! చావునకు రెండు చావులా?
కల్పాంత మెవఁడేని యట్టిఁగట్టకొని యూఁగఁగలఁడా?

ఉ॥ మానుడు వైరముచు బతి ♦ మాలితి లాభము లేకపోయె నే
మైనను భండనంబె తీర ♦ మంటరి బొబ్బలి మీ వెల్గ నే
నానివహా ప్రతాపకిల ♦ నంబు, తురుష్కపరాసుముద్ధవి
ద్యాసప్రణవ్రీశ స్తి విశి ♦ దంబగుఁ బోరఁగఁగించు శాలివ్రత!

విజ—(తనలో) రాయబారివైపోయినావు. లేకున్న సీగతి నిదివఱకే
హైదరుజంగుగారు తేల్చియున్నారు.

దమ్మ—బూసిబోధగారూ! నాకు సెలవొసంగుఁడు. (సలాముచేయును)

బూసి—దమ్మన్నగారూ! పోయిరండు. (అని సలాముచేయును)

దమ్మ—నా హెబుగారూ! వెళ్ళివచ్చెద. (సలాముచేయును)

హైదరు—పోవచ్చును. (నిర్లక్ష్యముగ సలాముచేయును)

దమ్మ—మంత్రిగారూ! నేఁడు పోవచ్చు నన్నట్లుగాను. ముందున్నది
ముసళ్లపండుగు! పద్మనాయకులతోఁ బోరాటము త్రొవ్వు
బాముతో సయ్యాటము గనుకఁ గర్తవ్య మాలోచించుకొనుము.

సీ॥ పెలను విద్యేషియా ♦ విజయరామావసీ
 నాధుని చాడీలు ♦ నమ్మకయ్య
 మిరుమాలి మెఱుగ ♦ నేరే సత్యంబు
 రంగరావు నిరప ♦ రాధియయ్య
 తమబోటి నుంత్రి స ♦ త్తములె ధనాశకుం
 బాల్వసు తెంతయు ♦ బాసమయ్య
 శరణుచు మేము మీ ♦ దరిజేరితిమిగాన
 రక్షణంబిమలె క ♦ ర్తవ్యమయ్య
 తే॥ గీ॥ పద్మనాయకు లాభీల ♦ బాహుబలప
 రాకృమకృమోదార ని ♦ ర్వకృవికృ
 మప్రథితాలాట మ్లేచ్చ నా ♦ మృజ్యమునకు
 సంధియే సర్వవిధముల ♦ సౌఖ్యకరము.

హైదరు—అధికప్రసంగము సేయక మెలకువతో మెలంగుము. పోపొమ్మ.

దమ్మ—సరే. (తలపంకించుచు నిష్క్రమించును.)

బూసి—ఎవడురా అక్కడ! దమ్మన్న గారిని సగౌరవంబుగ వారి పోలి
 మేరవటకు సాగకలవుమని వాసనల్లిఖానునితో నేను చెప్పినట్లు
 చెప్పము.

హైదరు—(తనలో) వాడనినమాటలకు గొప్పవముగూడ జేయు
 వలయునా!

విజ—(తనలో) ఇప్పటికి నాపేర బాగుగా వదలినది. నాప్రియత్న ఫలితము
 స్పష్టపడినది. ఇంక నెవ్వరు నాభాగ్యరేఖను దుడిచివేయలేరు.

బా॥ కోటగోపీడియ పెల్లగోపీరులు తురు ♦ స్కంధూరకోటోడు బా
 హోటోంబున విక్రమింపక రివు ♦ ప్రిణాపహారంబు పో
 రాటంబందున గల్లు, నాకగు జయా ♦ రంభంబు లింకా సిరా
 ఘట వ్యాప్తిజ్ఞానవైభవము ధి ♦ క్కారంబు గావించెదనె.

హైదరు—దేవా! నమరసన్నాహవిధులకుం దింక నప్రమత్తత వహింప వలయుగదా!

బూసి—మంత్రీవరా! తగినంత కారణములే యే బొబ్బిలిపై బవరంబు నకుఁ గవియుటకు మనమియ్యకొనకున్నది. నిరపరాధులను దండించితిమను దుష్కీర్తి మన కాచంద్రార్కము నిలుచునని భయపడుచున్నాను. యుద్ధమాపి కప్పముఁగైకొని బొబ్బిలి వారిని మాటలచే ముదలింపవలయునని తలంచుచున్నాను.

హైదరు—ఏమని సెలవిచ్చితిరి? సక్రమాందోళన మనుపేర సాటిసాము తులఁ గూడఁగట్టి సామ్రాజ్యప్రభుత్వనిరింకుళాధికారప్రభంజనమునకై శంకణముధరించి స్వాతంత్ర్య ప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠా సంకల్పమైన పద్మనాయకులు నేడు మొగమిచ్చకము లాడి సంతమాత్రమున నిరపరాధుల! ప్రబలాధార సహితంబుగ వెల్లుగార్జవ్యం బొనాంతిము తమకడ వర్ణించిన నామాటలు తుద కనర్థంబులుగాఁ బరిణమింపఁబడఁ గదా! ఆబాల్యము నుండియుఁ బ్రభుత్వమువారి యోగక్షేమములు భయభక్తులతో విచారించుచుఁ బ్రభుభక్తి యుగ్ధబాలతోనేర్చిన నా హితోపదేశములు నిరర్థకమై పరిపంథ వచః ప్రచారంబులు సార్థకంబులై తమకు నమ్మకముఁ గూర్చెనా? పద్మనాయకుల ప్రభునిర్లక్ష్యస్వభావంబును రాజద్రోహసంకలి తాందోళనాసక్తియు మా యోపాయధురంధరత్వంబును గన్నారఁ గాంచుచు మ్లేచ్ఛసామ్రాజ్యప్రభుత్వ ప్రతిష్ఠావివాశన సేతుభూతమైన యీనాంధిక సంతమాత్ర మంగీకరింపను. తమరెందులకైన సమస్థులు గనుక చిత్తమగురీతిఁ బరిష్కరింపుఁడు. నేను మాత్రమిగౌరవములేని మంత్రీపదవి వదలుకొనుచున్నాను. తాజే దారైనను నిజవర్తమానము వచించినపుడు నమ్మకుండిన నట్టి సర్దారుకొలుపు నిష్ప్రయోజనమేకాక యపాయకరమందురు. కనుక నా కీక్షణంబున సెలవిండు. ఇదిగో! ప్రభుత్వమువః

రొసంగిన ముద్దీక, నవాబుగారిచేనొసంగబడిన ముంత్రీపదవి చిహ్నంబులు సర్వమివ్వడేతమ కర్పించెదను. నన్నంపివేయుడు. ఉద్యోగము విడువవలసి వచ్చినందులకై కాదు. ప్రభుత్వమున కింతమాత్రమునఁ బ్రబలవిత్పరంపర సంభవించుననికాదు. కాని తరతరంబులనుండి నావంశీయు లీయద్యోగమున మాటఁ బడకుండఁ దమ ధర్మంబుల నిర్వర్తించి పేరుఁగాంచియుండ నేటి కీరీతి వసత్యములని నామాటలు నిరసింపఁబడినందులకై ప్రాణములపైఁ దీపికూడ సశించుచున్నది. కానిం డెట్లు కానున్న దల్ల జరుగును. నాకనుమతిఁ బ్రసాదించుడు. (పోఁబోవును)

బూసి—(తనలో) ఏమిచేయఁగలను! ఇతఁ డెట్టివాఁడైనను వదలిపెట్టితి నేని యీ దేశముపై బకాయి వసూ లగుమార్గము లేదు. నే నీ దేశమునకుఁ గొత్త, నా కీదేశము గొత్త. తనవంశము నెగ్గలేదనెడి యీర్ష్యచే విజయరామరాజు మొదలగు జమీందారులనెల్ల లోఁగొని ప్రభుత్వమువారిపైఁ దిరుగుపాటు చేయించినను జేయునదేమి? ప్రస్తుతము నాకడ సైనిక సంఘటియుఁ జాలినంతలేదు. (తలవంకించుచు ప్రకాశముగ) కానిండు, మీరింత పెట్టుదలతో నున్నప్పుడు నేనుమాత్ర మేమి చేయఁగలను! సమరసన్నాహ మొనర్పడు. (అనినిష్క్రమించును)

విజ—(తనలో) బూసిగారిపుత్రుగదా నాకడవునఁ బాలువోసి పున్నె మార్గించిరి!

హైదరు—విజయరామరాజా! చూచితీవా? బూసిగారితోఁ బ్రతిఘటించి పని సేయుచున్నాను. ఎట్లయిన బొబ్బిలి నీకు నమ కూర్చెద. ఆ విశ్వాసముమాత్ర ముంచవలయును.

విజ—(తనలో) ధనకాంక్షచే నీతురక యెట్టిబెట్టిదమునకేని యంగీకరించుచున్నాడు. (ప్రకాశముగ) బొబ్బిలిరాజ్యాభిషిక్తుడనై కావలయుఁగాని తమరే మాకులదైనముగ భావింపమా?

హైదరు—సెహబాస్! అట్లుండివలయును.

విజ—అట్లుండుటభాగ్యమా? ఒట్టిదుకొని చెప్పెద.

శా॥ దేవా! వీనులవిన్ను బొబ్బిలిమనో ♦ దేక్షలు ముగించి వీ
రా వేశంబున, నాకుఁ దత్ప్రబలరా ♦ జ్యహ్నిష్ఠిఁ గల్పించినన్
దైవంబుచును బూజసేసెద భవ ♦ త్పాదంబుల గొల్తు నా
జీవంబుఁడెడి యంతదాక ధనముం ♦ కేకూర్తు నెఱతేరియున్.

హైదరు—వహ్య! నీయాదార్యాతిశయంబునకుఁ విశ్వాసప్రబల్యము
నకును జాల నానందించితిని. (అని వీవు మెప్పునలతోఁజెఱచును.)

విజ—చెప్పకొనఁ గూడదుగాని నా సంగతి తమకు ముందు ముందు
గానితెలియదు.

హైదరు—విజయరామరాజా! ఇట్టి సత్ప్రసరమున, నిర్వేతుక జాయ
మానకటాక్షుని బొబ్బిలిమర్కారు లెంత వీడించిరి!

విజ—వారెంత వీడించినను శ్రుమాగుణముచే నోర్చియేముంటిని కాని
యొదిగినకొలఁది నొక్క మొదలిడుటఁబట్టి దివాణముతోడనే
మనవిచేయవలసి వచ్చెను.

హైదరు—(తనలో) శ్రుమాగుణమా! చేతఁగానితనమా!

విజ—(తనలో) సాహెబును బాగుగా నుబ్బించినాను. నాకార్య
సాఫల్యమున కేమియు లోపముండదు.

హైదరు—ఓహహ్సత్వ తురుష్క శ్రుతియ వాహినీ నాయకులారా!
ప్రభుభక్తియుక్తులరై శరీరంబుల దాచుకొనక విరోధివరూ
ఢినిం జొరఁబాటి దారుణవైరిఁదారణోద్వద్వృత్తి సామ్రాజ్య
భద్రసంధానులై సద్యశస్సంధరితాభిఘానులుకాఁ బ్రియత్నిం

వుడు. రామరాజా! నీవు సంకల్పసిద్ధుడవు. నీ తలపెట్టిన
కార్యము జరిగితిరును. నిర్భీతిగ నుండుము.

ఃజ — నా వేగులవలనఁ దాండ్రీశాసత్య మేము రాజాముమూర్ఖమున
రాఁగలమని యాకోటను గొంతపైన్యముతోఁ గాచుచున్నాఁ
డని వినుచున్నాను. ఇప్పుడు మా పైన్యము లామూర్ఖమునఁగాక
వతియొక రహస్యమూర్ఖమున బొబ్బిలిఁ జేర్చెద. శాసత్య
లేని బొబ్బిలి సులభ సాధ్యము. ఒక్కఁ డైనపిమ్మటఁ గాపయ్య
దుర్జయుఁడుకాఁడు. దైవకారుణ్యమున సర్వంబును జక్కఁబడి
నది. అన్నిటను గృతార్థుడను. కావలసిన దేదియులేదు.

తే॥ వీరబొబ్బిలిరాజ్యంబు ♦ పేరుమాయు
విజయనగర సగ్ధానంబు ♦ కిస్తలెల్లు
మైచ్చకరుణా సహాయ స ♦ మృద్ధిచేత
రామరాజు ప్రిష్టాబల ♦ ప్రాణవమున.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

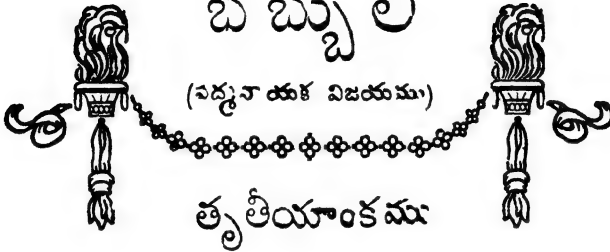

శ్రీకృష్ణరదేవతాయై నమః

బే బ్బులి

(పద్మనాథక విజయము)

తృతీయాంకము

రంగము—బొబ్బిలికోటలోని యంతఃపురము. శ్రీరాణీ
మల్లమాదేవి ప్రవేశము.

మల్ల—ఓసీ! రామామణీ! రామామణీ!

రామా—అమ్మా! పట్టుచున్నాను. (అనుచుఁ బ్రవేశించును)

మల్ల—వెళ్ళి కనుగొనివచ్చితివా?

రామా—దేవీ! యావద్వృత్తాంతము సరసివచ్చితిని.

మల్ల—అట్లయిన వినిపింపుము. శమ్యన్నగారి రాయబార మేమైనది?

రామా—అమ్మా! విఫలమే యైనది.

మల్ల—అది మన మనుకొనినదియే. బూసిగారేమనిరి? హైదరుజంగు
సాహెబుగారి విషయమేమైనఁ గలదా?

రామా—అమ్మా! బూసిగారు మనపక్షమే ప్రసంగించిరటగాని
హైదరుమాత్రము బొబ్బిలిపేరు వినిన మండిపడుచు సంధి
విఫలకారి యయ్యెనట.

మల్ల—కౌను. అంగీకరింపడు.

సీ॥ పండ్రిండులక్షల ♦ పైకంబుదినియున్న
 నైచ్చరాజాభిమా ♦ సంబుచేత
 హైందవులం దనే ♦ కాంతికలహకార
 కుండగు మ్లేచ్ఛార్థ ♦ ముండు గనుక
 భారతభూమి యై ♦ శ్వరిన్య సర్వస్వ సం
 గ్రహణమే వైరినం ♦ కల్పహగుట
 భరతపుత్రుల బల ♦ ప్రియల్య మేనాటి
 కైవసు దన శవా ♦ యంబెగాన
 తే॥ గీ॥ నేడు గోదేవు చేకూరి ♦ నీడు సంధి
 పద్మనాయక సముదగ్గి ♦ భాహువిక్ర
 మప్రతాపాన్ని హూల్యం ♦ భణము స్వబల
 నాశనం బొనరి చెడు ♦ నాడెగాని.

రామా—దేవీ! హైదరాబాదు! విదేశీయులకు మనపై నేమి
 కనికరము? వచ్చినంతవరకు జేతిలో వేసికొనుటయే వారి
 పని. ఇంకా మనకు సంఘభావము లేకుండు. సమయమున
 కేదేశద్రోహియో చీలి యింటిగుట్టు బయట బెట్టుచుండును.
 ఈసంధు గ్రహించి ప్రతిరాజ్యమునకు మనదేశముపైన నె
 చూపు! నల్లెరుపై బండిగానున్న దీ వ్యవహారము. బాత్రికైష
 మ్యంబులు లేక యన్యోన్యకలహంబుల మఱచి భారతీయు
 లొక్కమాటపైన నిలిచిన మ్లేచ్ఛులు కాదు, వాడ్రో తాత
 లైనను హిందూదేశంబున నడుగిడగలరా? దేశమంత
 యైశ్వర్యవిహీనమై తపోతపా వడునా? ఎన్నెన్నిమాటులో
 దండువిడిచి విదేశీయభ్రాతృలు మనమాతృభూమిం గొల్ల
 గొని స్వదేశోద్ధరణము గావించుకొనుచుండ మనవాండ్రో
 కాపాటి బుద్ధిలేదయ్యె.

మల్ల—చక్కగ వచించితివి. మనలో మన కంతకలహము లున్నను విజయరాముడు ఫరంగీల నేల మనపై నుసిగొల్ప వలయును? చెప్పము. వాంఛి తననుచూత్రము బాగు చేయుదురా? ఒక్కొక్క రాజ్యంబునకు వరుసగా నుద్వాసనఁ జెప్పియే తీలు దురు. నేడు తనతోఁ గలిసి మనపైకి వచ్చిరి. తేవు మఱియొక నితోఁ గలిసి తనపైకి రాఁగలరు. ఏమిలాభము! మొత్తము మీఁద మాతృద్రోహులగు దేశీయులచే భరతఖండము బాగుగ వంచించబడుచున్నది.

సీ॥ శ్రుతియువికాంతి ♦ సంపద్యశేషంబు
వలనఁ జేకూరిన ♦ వైభవంబు
రెడ్డినాయకుల దో ♦ ద్వీర్వ్య ప్రతాప సం
ప్రాప్తి నార్జించిన ♦ ప్రాభవంబు
మహారాష్ట్ర జేగీరు ♦ మానవరాకృతి
వ్యాప్తిఁ గైవసమైన ♦ యతిశయాంబు
వెలఁతవీరుల జగ ♦ ద్విఖ్యాత శౌర్య ప్ర
సక్తిలభించిన ♦ సదృశంబు
తే॥ నాశ మైపోవు చుండె ది ♦ స క్రియమున
మాతృదేశవిద్రోహ దు ♦ ర్మతులచేత
మిత్రభేదప్రకల్పిత ♦ మ్లేచ్ఛసీతి
భరితమాతా! లసత్ప్రీతి ♦ భానమేత!

రామా—అయ్యో! వానికేమి పోఁగాల మోగాని హైద రెంతసేపు మాటలాడినను గోటవిడుపు మనుట లిప్పవేటొకటి లేనేలేదట.

మల్ల—రామామణీ! కండకావర మట్లే యెడ్పించును. గోటవిడుపు మనుటకు బాబ్బిలి తన యబ్బసామ్యునియా! లేక తాతముల్లె యనియా!

రామా—తమరు సెలవిచ్చినట్లు దమ్మన్నగా రనగా హైదరుగూడై
మీయంతట మీరు వెడలిపోయిన సరే లేకున్న నీ కుణము
వెడలింతు నని దినంతులు గొట్టినాడట.

మల్ల—

సీ బాబ్బిలిప్రాంతభూ • ముల రుధిరప్రవా
హంబులు ప్రవహించు • సంతదనుక
యవన వరాసు సై • న్యంబులు నామమా
తావశిష్టంబులై • పోవకుండఁ
బద్ధనాయక వీర • వర్య శాతాసినేఁ
బరరాజు విదళింపఁ • బడకముందె
కంఠగతానువుఁ • గల్గిఁ జివటకొక్క
వెలమ శాబకమైన • నిలిచెనేని

ఆ॥ వె! వీరబాబ్బిలిం బ్రీ • వేశింపఁ దనుమింగు
దొరలకైనఁగాని • దుర్లభంబు
ప్రతిఘటింపఁ గలరు • రావుజలీనులు
హరినినైనఁ దిప్పుర • హరునినైన.

రామా—(తనలో) ఈ వీరపత్నిసంభాషణము నాకు మహిషాసుర
వధా వృత్తాంతము జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నది. బఁ! పద్మనాయక
వంశమా! నీవు పుట్టినతరువాతనే శూరత్వము పుట్టిన
దనవచ్చును. అసూర్యంపశ్యయగు సీయమవచనంబులే శాత్రువ
గర్భనిర్భేదప్రతిమానంబు లైయుండ నింకఁ బద్మనాయక
పురుషులవిషయమై చర్చింపవలయునా? దేశమాతృమతిల్లీ!
ఇట్టి వీరరసావతారమూర్తులఁ గనియున్నను నీవు పడరాని
పాట్లుపడక తప్పనటులున్నది. కట్టా! ముందుముందు నీవింక
నెట్టిచెట్టలకు లోనుగానుంటివో కదా! నీసంతానపు టవృష్ట
రేఖ యెటులున్నదో!

మల్ల—అటుపైన నేమిజరిగినది?

రామా—అనంతరము కోటఁ దుగ్రితసహస్రాంశ మైనను విడువనేర
మని రూఢిగా సెలవిచ్చి బూసిగారిచే సగౌరవంబుగా ఏను
కొలువంబడి దమ్మున్నగారు బొబ్బిలికి విచ్చేసిరి.

మల్ల—అటులైన మనవా రిప్పు డేమిచేయఁదలచినారు?

రామా—పరసేన బొబ్బిలి పరిసరంబులనున్నదని విని యుద్ధమునకై
సిద్ధుడగుచున్నారు.

(తెరలోఁ గలకలము- దుందుభిధ్వానము)

మల్ల—(విసుట నభినయించి) రామామణి! వినుచున్నావా? పౌర్వార్థి
హృదయస్థగిరి ధైర్యకంచుకవినిర్భిన్నమాన పౌరిభాసంయుత
రణప్రకటనోద్వాంత భరీధ్వానంబులును, జతుర్దశ భువనైక
భయావహకారణభూత దివ్యశరసర్వ పూతా-రతీక్షణ హలా
హలసమేత ప్రచండకోదండ మార్వీటంకారంబులును, సర్వసుర
గరుడోరగాద్యుల చేతనవారిత విస్మయప్రకల్పితానన్య సాధా
రణాన్యోన్య ప్రోత్సాహకలిత బొబ్బిలి వీరభటాద్యత్సింహ
నాదంబులును, సమస్త పద్మనాయక సమావృతుండై శ్రీమద్రే
చర్లాంచిత వంశపయఃపారావార రంగారాయ రాకానిశాకర
చక్రవర్తి నిబద్ధదీక్షాకంకణుండై రణరంగయజ్ఞశాల కవరరించి
నటులఁ జెప్పక చెప్పుచున్నవి. బభిరా! చేటి! ఈదినమే
సుదినము! ఏమనిన—

మ॥ పౌరిపక్ష పౌభునాశనంబయిన సా ♦ మ్రోజ్యనుభోగంబు త
ద్యౌతిరేకంబై తలస్థమైన బరసా ♦ ఖ్యప్రాప్తి సంధిల్లుఁ బ
ద్ధతు లీ కెంటనునేదియైన రవిచం ♦ ద్రీస్థాయియైనట్టి కీ
రితిచేకూరును బద్మనాయకుల కు ♦ ర్వచక్రీపర్యంతమై.

రామా—దేవీ! ఎందులకో బాబుగా రిటువచ్చుచున్నారు.

మల్ల—(పరుగునవచ్చి చినరంగారావును రెండుచేతులతో నెత్తుకొని ముద్దిడి తొడపైఁ జేర్చి)
ఏమిరా! నాయనా! పరుగె త్తికొని వచ్చుచున్నాడవు. అబ్బ బాబ్బ
ఏమిమిటి యిది? మట్టిలో నాడివచ్చితివా?

చిన—అమ్మా! నాకు మంచియిహారు, మంచికోటు తొడగవు?

మల్ల—(నవ్వుచు) నీవరిశుభ్రమున కిప్పుడున్నవి చాలవా?

చిన—కాదే! మంచివికావలయును. (అని గునియుచున్నాడు)

మల్ల—రామామణీ! మంచిదుస్తులఁట తీసికొనిరమ్ము.
(రామామణి నిష్క్రమించి యొక జతఁదెచ్చును.)

చిన—ఇవికావే! ఇంకొక జత.

(రామామణి తిరిగివెళ్ళి యింకొక జతఁదెచ్చును.)

చిన—ఇంకను మంచివికావలె.

మల్ల—(నగుచు) అట్లులైన నీవవెళ్ళిమాచి నీయిష్టమైనవియే వేచ్చి
కొనుము. రామామణీ! తీసికొనివెళ్ళు.

రామా—(చినరంగారావు నెత్తికొని మట్టిలోఁ గొరలాడు నీపెద్ద
దొరగారి కివి చాలక మంచిదుస్తులు గావలసివచ్చినవి. అ బాబ్బ
(అని బుగ్గలఁబొడుచును.)

చిన—తన్నెదను, మాటలాడకు! (చినరంగారావు, రామామణి!
నిష్క్రమింతురు.)

మల్ల—ఈ కుట్టవానియభిప్రాయ మేమైయుండును?

(రామామణి, యుద్ధపుదుస్తులతోఁ జినరంగారావు ప్రవేశింతురు.)

రామా—దేవీ! ఈయోధాగ్రాసరునకు యుద్ధపుదుస్తులు గావలసి
వచ్చినవి. (అని నవ్వును)

చిన—అమ్మా! ఇవి తొడిగింపవు!

మల్ల—రామామణీ! తొడిగవే. (అని నవ్వుచున్నది.)

చిన—(తొడిగించుకొని టాపీబెట్టుకొని) అమ్మా! నాచిన్నకత్తిఁ దెప్పింపుము.

మల్ల—(చిరునగవున) సీ కివీయన్నియు నెందుకోయి?

చిన—కావలెను. తెప్పింపుమమ్మా!

మల్ల—రామామణీ! అతినికత్తి యందుకొనిరమ్ము.

చిన—(కత్తిదీసికొని, వేసికొనలేక తిబ్బిబ్బగుచుండును.)

మల్ల—(కత్తియందుకొని) ధరించుటయె యెఱుంగని నీకు ఖడ్గమెందు లకురా? (అని తగిలించును.)

చిన—(పోబోవును.)

మల్ల—ఏక్కడకు? నాయనా! ఒక్కముద్దియ్మా. (ముద్దుబెట్టుకొనును.)

చిన—నాన్నదగ్గరకు వెళ్ళనిమ్ము.

మల్ల—నాయన యిప్పుడెచ్చట నున్నారు?

• చిన—బురుజుమీద.

మల్ల—ఏమి చేయుచున్నారు?

చిన—తుపాకులు గాల్చు చున్నారు.

మల్ల—అట్లయిన నీవేటికి?

చిన—నాచిన్న తుపాకితో నేను గూడఁ గాల్చెదను. నన్నుబోనిమ్ము.
(పోబోవును.)

మల్ల—(ఆవుచుఁ దనలో) సెహబాస! బాలకా! రావుకేసరికిశోర

నునిపించితివి. వీరవత్స ననియె గాక చిగమూతనని కూడ గర్వింపవలసి యున్నది. ఈ యర్భకుని మఱింపించిన తండ్రిగారి దగ్గఱకు బోయెదనని పోరుఁబెట్టును. ఇట్లు చేసెన. (ప్ర)కాశ ముగ) పోవుదువుగాని, నీవు పోతిదినము చదువుకొనుచున్నావా?

చిన—ఆ!

మల్ల—అట్లయిన నీవిన్నాళ్ళనుండి యేమి నేర్చితివి?

చిన—పంతులుగారు చెప్పిన వన్నియు వచ్చును.

మల్ల—నీ కేమేని యాటవిడుపుఁ బద్దెములు వచ్చునా?

చిన—వచ్చును.

మల్ల—ఏదీ చదువుము.

చిన—

తే॥ గీ॥ మాతృదేశభివృద్ధికై ♦ మానవుండు
పాటుపడఁడేని జీవచ్ఛ ♦ పంబెనుండు
మానసంరక్షణాసక్త ♦ మానసమున
వర్తిలక పోయిన ద్విపాద ♦ పశువై నరుడు॥

రామా—(తనలో) సద్గుణులు బుద్ధులైతే బోయుటనఁగ నెట్టిదే కదా! ఇంక నీబాలున కొకరు నేర్పవలసిన దేమికలదు? (మెప్పుడలతో) ఏమీ! మల్లమా దేవిగారి శిశుపోషణము! పద్మనాయకవిద్యాభ్యాసనవిధి చక్కఁగ నున్నది. భారతభూమికి వీరమూల యను పేరు రావలయునేని యామె సంతానమె నిదు పీమణులు కావలయును. దేశోద్ధారణ మిష్ట డాంధ్రీయువతి మతల్లులచేతఁ గదా యున్నది!

మల్ల—నాయనా! ఈపద్యము నేనుగదా నీకుఁ జెప్పితిని? నీ పంతులు గారు బోధించినది చదువుము.

చిన—మఱచిపోతిని. నిజమే, ఆపద్యము నీవే చెప్పితివి. ఇంకొకటి చదువుదును.

తే॥ గీ॥ దోస మనక స్వదేశ వి ♦ దోహమలైన
యల్పమతుల శరఫ్ఫితో ♦ గాల్పవలయు
బకలఁ జేరి దేశీయ సో ♦ దరుల కెగ్గు
లోయు బెట్టిమలం దెగ ♦ వేయవలయు॥

రామా—ఈపద్యము విజయరామరాజచర్యకు సరిపోవుచున్నది.

మల్ల—కుమారా! చక్కనిపద్యము నేర్చుకొంటివి. (చెక్కిలి నిఘారుచున్నది.)

చిన—అమ్మోయి! నా కింకార పద్యమువచ్చును.

మల్ల—ఏదీ? అదికూడఁ జదువుము.

చిన— తే॥ గీ॥ పూజనీయః గోరిన శక్తి ♦ పూజ మేలు
జన్మ మభిలషించిన చర ♦ జన్మ బాగు
విద్య నేర్వనెంచిన ధను ♦ విద్య తెన్న
భక్తులన్నిటిలో దేశ ♦ భక్తి ఘనము॥

ఇంతే! ఇక నాకురావు. అమ్మా! నేను వెళ్లెదను. (పోవోవును)
మల్ల—నాయనా! పద్యము రాకున్నమానె. ఇటువచ్చి కూర్చుండుము.
నీకు మంచితాయముఁ బెట్టెదను. (అని యొడిలోఁ
గూర్చుండఁజేయును.)

రామా—నాయనా! ఇకమీకుఁ బద్యములు రానేరావా? పంతులు
గారినడిగి తెలిసికొనివచ్చెదను. (అని పోవోవ)

చిన—(నవ్వుచు) ఇం కొక్కటేవచ్చును. చదివెదను రా! రామా
మణి! రా!

రామా—(నవ్వుచు) చదువుటఁ బోరంభించుడు.

చిన— తే॥ గీ॥ శరణుఁగోరిన రిపునైనఁ ♦ జంపరాదు
తల్లిదండ్రులొజ్జల జవ ♦ దాటరాదు

చెనఁటితో నహవానంబుఁ • జేయరాదు
స్వతులగారవంబుల మైలఁ • బలువరాదు!

ఇక నిజముగ రావు. ఒట్టు!

రామా—వంతులుగారి నడుగవచ్చునా?

చిన—ఓ! అడుగుపో!

రామా—ఇక రానట్లే నమ్మితిమి.

చిన—ఏదీ మంచితాయము!

మల్ల—రామామణీ! నాయన కేమైన మంచిఫలాహారముఁ బెట్టుము.
(అని చినరంగారావు నందిచ్చి) తినుబండార మొసంగి దాదుల
నాడింపునని యొప్పజెప్పిరమ్ము. (ప్ర)కాశముగ) నాయనా!
పోయిరమ్ము. రామామణి తాయమొసంగును.

చిన—రామామణీ! ఎత్తుకొ!

రామా—(నవ్వుచు) పాతాడుచున్నారా? నడువలేరేమి? రండు.
(అని యెత్తుకొని నిష్క్రమించును.)

మల్ల—ఆహా! ముక్కుపచ్చలారని తనయుల వచ్చియురాని ముద్దు
సుద్దు లెట్టి దురంతమనోవ్యధలనేని యవనయింపఁగలవు.
పుత్రిప్రసంగ సందర్భసంజనిత సంతోషపారవశ్యంబున భండన
భారవ్యవహారమే ముఱచితిని. ప్రబలశత్రు గర్వభంగ
వృత్తాంతము నాశర్లించువఱకుఁ జిత్తము తత్తరించుచునే యుం
డును. యవనక్షత్రియ పరాసుబలంబులు కలిసి యొక్కసారి
యెత్తివచ్చుటంజేసి సంగరఫలితాంశమునకై మనము వేగిర
పడుచున్నది. కాని యీబలవచ్చుతువులలో నేయొక్క
నైస్యమైనను బొబ్బిలికి మంచినీళ్ళ పోయమేకదా!

రామా—(ప్ర)వేళించి) అమ్మా! రణ మతిదారుణముగ నున్నయది.
ఇంతవఱకుమాల్యము బొబ్బిలికొట చెక్కుచెదరలేదు. ఈ

క్షణమునఁజూచి వీరబాబ్బలి యోధులలో నప్తములేడు. ఇప్పటి దనుక మనదే యొక చేయి మీఁదుగనున్నది.

మల్ల—(సంతోషమున) చేటి! చల్లనివార్తఁ జెప్పితివి. పద్మనాయక పరిపూర్ణవిజయసంసిద్ధికై నేను దేవపూజాతత్పర నయ్యెద. భరతదేశోద్ధారకా! శ్రీరామప్రభుతిలకా! రక్షింపుము.

మ॥ పరిపంథిప్రబలప్రభంజనము ని ♦ ర్వర్తించి న్యాయైకత త
త్పరసంవర్ధిత వేల్పువీరమహాదై ♦ శ్వర్కంబు రక్షించి దు
ష్కరసంగ్రామ భరానుసంగత జగి ♦ త్సౌత్విభర్ముమాన్సము
మృగవున్ భక్తిని సంస్కరింతు రఘురా ♦ మా! దీనమాదారమా!
రామా—దేవీ! గోపాలకృష్ణానుగ్రహంబున గోదేవునిసంహారకా
ర్వము నిర్విఘ్నంబుగఁ గొనసాగి దేశము నిష్కంఠకష్టమైతిరును.
తమరు సంశయింపఁ బరియుండదు.

మల్ల—సంతయ మేమున్నదే? ఎవరెవరి విఘ్నక్షధర్మములు వారు
వారు నిర్వర్తించుకొనినఁ గదా ఎట్లు జరుగవలసినకార్యంబు
లట్లు జరుగును! కనుక నాపూజావిధానమి కూడ జరిగినది.

రామా—అగును. భర్తలకు సతులు సకలకార్యములయందు శక్తి
వంచనము లేకుండ నాయవతులయే ధర్మము. పతికీర్త్యపకీర్తులు
సతిహస్తగతము లందురు.

మల్ల—అందుకు సందేహమా?

సీ॥ చంద్రమతీ మహా ♦ సాధ్వీమతల్లి జ
గత్పూతచారిత్రి ♦ కలనఁగాక
రాణిసంయుక్త ని ♦ ర్వక్రీ పరాక్రమ
ప్రీక్రియాశేయిషీ ♦ ప్రభలఁగాక
మంచాలదేశాధి ♦ మాన ప్రపూరిత
ప్రౌత్సాహవైశేష్య ♦ ముననెగాక

ఇందిరాదేవి నిలో ♦ కైక ప్రతాప వి

భ్రాజిత ప్రభుభక్తి ♦ వలనగాక

తే॥ విశ్రుతిములై హరిశ్చంద్ర ♦ పృథ్వీరాయ

బాలచంద్ర గూఢసీంహుల ♦ ప్రాభవములు

దశదిశలుండి రవిచంద్ర ♦ తారకముగ

క్షయ మెఱుంగక వర్ధిల్ల ♦ గలవె చెవుమ.

దంపతులలో నొక రేటికిం దీసిన మఱియొకరు కోటికిందీయక
యన్యోన్యమును జేదోడు వాదోపగః జరించుచుండిన నినుమడించిన
సద్యశంబె ఫలితంబు కాంగలదు. మెఱపు మెఱవకున్నగాని, మేఘము
లేకుండినగాని కుంభవృష్టి కాస్తదములేదు.

రామా.—జేపీ! సత్యము సెలవిచ్చితిరి.

మల్ల—రామామణీ! యుద్ధవిశేషంబులు సాకల్యంబుగ వినిపించుటకుఁ
దగినవా రెవరేనియున్న బాగుండును.

(చెలికాని వెంకయ్య పోవేసెనుచు)

ఉ॥ నాతలపైనమోపె జన ♦ నాధుడు వెల్లనధూవధా మహాః

పాతక దుష్క్రియాకలిత ♦ భారము నెట్టులు నిర్వహింతు దు

ర్నీతిపరీత వర్తనమ ♦ నీషను శాతకృపాణపాణి కీ

స్తీతర మార్గమందఁ జరి ♦ యింపగ వెంకయచేత మొప్పనే!

అక్కటా! తుచ్చక్షత్రియ ప్రయోగదుర్మంత్రీ సమాలంబ
ఘోరసంగ్రామము నిన్నిమిల్లనిర్దోషిప్రజాక్షయకారణమే గాక వీర
బాబ్బిలి సద్దనాయక కుటుంబ సమన్మూలన హేతుభూతంబుగూడ
నగుచున్నదికదా! మాలదైవమా! తృణీకృత త్రిలోకేశ్వర వైభవయు,
ససూర్యంపశ్యయు, రేచర్లగోత్ర శక్తిముక్తాఫల రంగారాయ ధర్మ
పత్నియు సాధ్వీనికర తిలక స్వరూపిణియు నగు శ్రీరాణి మల్లమాదేవి
కేనియు బలవన్మరణముఁ దప్పింపలేకపోయితివా? కట్టా! నిన్న మొన్నటి

దాఁక సకలైశ్వర్య సంకాససంపద్విశేష సమావృతముగు బొచ్చిలికోట యీ పూటకోట యింకొక పూటకోట శాకినీ ధాకినీ ముఖభూతప్రేత పితృచ గణ నివాసయోగ్య ప్రేతవనముగా మాటిపోవలసినదేనా? ఏకాదశ సహస్రాలైన విరోధివరూఢినీ మహాంభోధి పద్మనాయక స్వల్పసైన్య ద్వీపంబును క్షణములో మూచివేయఁగలడు. ఇంకను జయాపేక్ష తగదు. నీవేగి నిఖిల వెలమనాయక మానవతీ శిరోమణుల కంత నిర్వద్యుధిర ధారావాహినుల మన కోటశక్తిం దృష్టిపఱచి రమ్మ అనియూ పోలయ సమయోత్పాత సిద్ధాంత వాగ్ధత ప్రతిమాన గర్భ నిర్భేదనకర రంగానాయక క్రమావల్లభుని యాజ్ఞ! అయ్యో! రవిచంద్ర తారకాపఖ్యాతికారణ పద్మనాయక శిశు స్త్రీ వధాపాతక వహనము నకుఁ జెలికాని వెంకయ్యయే కానిపించెనా? హే స్వదేశ మాతృ మిత్ర! వీరబొచ్చిలి పద్మనాయక మానవతీ మానసంరక్షణసక్త మానసుండనగు నన్నుఁ దమచిత పాపాణకాతిన్యప్రతిమానహృదయ వరప్రసాదుఁ గావింపుము. ఏతత్కార్య నిర్వహణానంత రోత్తరక్షణము మ్రేచ్చ పరాసువాహినినాయక రక్తధారా కల్లోలినీసున్నారఁ గావించి భవల్సంతుప్తి నెఱపెద. ఇప్పుడేకే తడవెతి. (బిగ్గఱగా) ఎవరే!

రామా—అయ్యా! వచ్చితిని. (సమీపించును.)

చెలి—అమ్మాయి యేమి సేయచున్నది? నేను వచ్చితినిని తెల్పుము.

రామా—అయ్యా! దయచేయవచ్చును. (ముందునడుచుచు) దేవీ! చిన్నాయనగారు వచ్చుచున్నారు.

మల్ల—చిట్టయ్యా! సమస్కరించుచున్నదానను. ఆపీత మలంకరింపుడు. (సమస్కరించును.)

చెలి—సుమంగళీభవ!

మల్ల—చిట్టయ్యా! యుద్ధమెట్లు ప్రారంభింపఁ బడినదో, యింత దనుక రణరంగవిశేషము లేమియో సెలవియఁ బొందింతును.

చెలి—అమ్మాయి! దామెరదమ్మన్నగారి సంధిప్రియత్న విఫలా
 సంతరము సంగ్రామము నిశ్చయమని తలంచి మనము నొబత్తు
 మోయించుచుండ నాధ్వని హైదరు విని హసనల్లిఖానునితో
 'మేము దగ్గటలో దిగియుండినను నొబత్తు మోయించుటకు
 రావు నెఱవఁడయ్యెఁగా! రంగారాయఁ డీగడియలో నొబత్తు
 నాపి కొట విడువవలయు'నని వార్త పంపెను.

మల్ల—పద్మనాయకులు కొటవిడుచుట సాహేబుప్రీతియు విషవనిచే!

చెలి—అమ్మాయి! అందులకు వెలమప్రభువైన భవదీయదివ్య
 మనఃకాసారవిహారరాజహంసయగు రంగారాయ రాజ్యణి
 యిట్లనియె:

తే॥ గీ॥ సాదుషామెచ్చి యిచ్చె నొ ♦ బత్తు మాకు
 దాని మోయింపవలదనఁ ♦ దానెవండు
 నేడువచ్చినదా? దొంగ ♦ వేడబమున
 హైదరునకిట్టి తడఁబాటు ♦ లర్హముగునె?

మఱియుఁ గోటవిడుచునందర్భమున హైదరుతో నీరీతినుడువు
 మనియెను.

మ॥ వలసల్ పోవుట కేనుచేసితిమె దు ♦ ర్వాప్సార మేమేని నీ
 వలె, గాణాచితలంబు బొబ్బిలి త్యజం ♦ పంఖోము విత్తాబుఁ గా
 వలెనన్నంత యొసంగఁగాఁ గలము నీ ♦ మఱింబు న్నగించుకో
 'వలెనన్నం బొనరింపఁగాఁ దగు రణ ♦ ప్రారంభ యత్నంబులఁ .

మల్ల—తదనంతర మేమి జరిగినది?

చెలి—అమ్మాయి! అంతట హసనల్లిఖాను రణ ప్రారంభ యత్నము
 లొనర్చు కొందఱుగాని మీ కులపాలికల యభిమానసంరక్షణ

విధ మిప్పుడే యాలోచించు కొనుడని యొక కాటుగూతం
గూయ—

మల్ల—(తొందరతోఁ గోపముతో) ఏమేమీ! ముష్కర తురుష్క
దుష్కర వ్యాసంగము! పద్మనాయక మానవతీ స్మరణార్హత
తన కెక్కడ చచ్చినది?

మ॥ పరిపంథీశచమూసమూహ బలద ♦ ర్వప్రక్రియాటోప ని
ర్భరదోర్గర్య విదారణ ప్రిథిత ధై ♦ ర్యస్థైర్య సాధ్వీత్య సం
భరితానూన గుణప్రభాకలిత వే ♦ ల్మ స్త్రీ సుశీలైక సగ
హరణాసక్తు శిరంబు డొల్లదె విభే ♦ దానేకభిన్నంబులై.

భువనప్రపూజితద్యౌఘనీపవిర్రోనిరాకరణచతిప్రీతా తిలకంబు
లును బ్రచండభీషణకృపాణవిద్యాశేమషీఘరంధరలును దృఢీకృతప్రా
ణమానలును నగు పద్మనాయక మానీనీషులు నిజాభిమానహరణా
పరో దుశ్శీలర యుత్తరసాంగములు సమగ్రనిజకోశాండితీమండన
ప్రకాశిత కోదండ రణోద్వృత్తి వీరబాబ్బిలి కోటసింహద్వారమునఁ
గట్టింపఁ గలమని తురక యెఱుంగ నట్లున్నాఁడు. ఓట్టయ్య! హసనల్లి
భాను త్రాగఁగూఁబోతుఁ గూఁతకు దొరవా రేమిప్రత్యుత్తర మొసంగిరి?

చలి—అమ్మాయీ! అమాటపైఁ బ్రశయకాలకల్పనానల్ల రుద్రా
క్షుద్ర నిర్నిద్ర సమగ్రకాదీరస ప్రతిమానోదగ్ర కిరీఢాన్న
పెడలంగిక్కు సభాసదులవారించి ప్రభువుగారు నీవనినయట్లే.

మ॥ అనలజ్వాలల సాటివచ్చు జగదే ♦ కానన్య సామాన్య సా
వనచారిత్రీలు వైరిరాట్టిమిరభా ♦ స్వత్తుల్య దోర్వీర్య సం
జనితోద్యోకలు వెల్మసాధ్వలు మదాం ♦ ధర్వంబునన్ గన్నుఁగా
నని మీసాలిటి మృత్యుదేవతలు గా ♦ నన్ మాకు నిర్భీతియే.

రామా—రాయబారియైనంత మాత్రమున నోటి కెంతమాటవచ్చిన
సంత మాట విడిచినందులకు ముచ్చెన కొట్టిరి.

మల్ల—అభిజాతుని నోటను గదా గౌరవవాక్యములు వెలువడును.
పోనిండు. తదనంతరకథావిధాన మేమి?

చెలి—అనంతర మా ప్రసంగ మంతతో విరమించి హసనల్లీఖాను
సామంతున ధర్మరాజాదులు ద్వాదశవంశంబు లరణ్యవాసం
బును నొకయే డజ్జాతవాసంబును జేయలేదా? శ్రీరామ
చంద్రుం డడవులఁ బడరాని యిబ్బందులఁబడలేదా? నలాదులు
కాలకర్మంబునఁ గొన్నిదినంబులు కానలఁ గుమ్మరలేదా?
మీరైన వలసలేగిన నేమిప్రమాదము? కొలదిలో మీ
రాజ్యము మీకు రాగలదు. నామాట మన్నింపుఁ డని
యే మేమో శ్రీరంగనీతులునుడువఁబ్రభువుగారు సకారణ బుగ
వానిని ఖండించి ప్రత్యుత్తరంబు లొసఁగి సగౌరవంబుగ యవస
దూతుని పీడ్కొలిపిరి. తరువాతి సరనారాయణాది దేహా
భేద్యపద్మశకట భేర్యాది వివిధానేక నూత్నవ్యూహనిర్మా
ణంబులతో బ్రహ్మాండభాండవిభేదనానూన మత్తమాతంగ
తురంగ శతఘ్నికా వీరధటాదగ్ర బృహతహేమనిసదసింహ
నాదంబులతోఁ బాశ్చాత్యతురుష్క క్షత్రియపద్మనాయక
యుద్ధవిద్వదాస్పత్య ప్రకటితామేయాయోగ్య శాతపేతి
వ్రాతసంఘటన జాయమానకర్ణకరోధ్వాసములతోఁ బ్రారం
భింపబడి యుద్ధం బమితఘోరంబై, దుర్నిరీక్ష్యంబై జగత్సంక్షోభ
ప్రమేయంబై మృత్యుదేవీస్వరూప సన్నిభంబై భువనైకానన్య
సామాన్యయోగ్యంబై ప్రత్యర్థిమనోరథభగ్నకారణంబై వీర
బాబ్బిలి పద్మనాయకాత్మగౌరవస్థాపన హేతుభూతంబైతనిరారె.

మల్ల—చిట్టయ్యా! ఏమి యీప్రభుత్వమువారి యధర్మ సంగ్రామాది
వ్యవహారములు!

సీ॥ మానాభినూన వి ♦ హీనతనైన ధ
 నార్జనమే ముఖ్య ♦ మనెడియూహ
 ధర్మపథానువ ♦ ర్తనుడైన బలవంతు
 వంచించి నాధించు ♦ వాఁచితంబు
 పరిమతిచ్చేషభా ♦ వప్రధానంబయి
 ప్రబలుచున్నట్టి దు ♦ ధార్మవృత్తి
 మానవస్వాతంత్ర్య ♦ మహిమాపహర క్తి
 యాసక్తి మెలగుదు ♦ రాశయంబు
 తే॥ గీ॥ పూను మ్రేచ్చసామాజ్య ప్రా ♦ భుత్వతత్త్వ
 మును విమర్శించి ఖండించు ♦ జనుడులేడె?
 ధర్మముం కెందు నిలువంగఁ ♦ దావులేదు
 భరతమాతృక దురదృష్ట ♦ వశముచేత.

ఏమికావించగలము? కలికాలము! మనవలనఁ గాఁదగిన దేమి
 యులేదు. తరువాతవృత్తాంతము సెలవిండు.

శబ్ద—(తనలో) బాగు! రాజకీయ పరతంత్రీనిధానమా! బాగు! బల
 వత్ప్రత్యర్థి త్రియచమూవిలయాంభోధి యాత్మీయదుర్గవేలా
 తక్రమణపన్నిహితంబైనను గలంగని భవదీయపారావార
 సన్నిభగభీరస్వాంతసంశోభిత పవిత్రచారిత్రియ రేచర్లగోత్ర
 గౌరవద్విగుణీకరణకారణ మగుచున్నది. (ప్రకాశముగ) అమ్మ
 యీ! అట్లుభయస్వయంబులలో హరిసాహరి ఖడ్గాఖడ్గి
 ముష్టాముష్టి బాహుబాహి నాహవవీరకీడావిహారోన్మత్తుతై
 తనివిననక ముసల ముద్గర పరశు పట్టిన బాణబాణాసన భండి
 వాల శతఘ్నకానక వివిధాయుధ సహాయంబులఁ బ్రతికింప
 తేక, పిక్కచెదరెఱుంగక, వెనుకంజవేయక సమరవిజయాంగనా
 పరిగ్రహణారంభసంరంభులై దిక్కులుపిక్కటిల్లఁ గులగిరివ్రాతం
 బులల్లలాడ నాశాతటీభద్రేధంబులు విహ్వలంబంద వియచ్చర
 సంతానము పిచ్చలింపఁ, గురుపాండవ ఘోరసంగ్రామమును

నిరాకరించుచు, బీషణరామరావణ మహాయుద్ధమును ముగిపించుచు, దేవదానవదారుణ రణోల్లాసంబుఁ దలంపించుచు, బ్రభుకార్యనిర్వహణసక్త స్వాంతంబులతో నన్యోన్య మతద్వేషభావ సమ్మేళనములతో, బద్ధనాయక స్లేచ్ఛశత్రుత్రియ బలప్రాబల్య నిరూపణోత్సాహములతో శరీరబలయుల దామకొనక రుధిర ధారావాహినులఁ బ్రవహింపఁజేసెను.

మల్ల—చిన్నాయనా! తమబోటి యుత్తమ యోధాగ్రేసరులవలనఁ గదా నేటికి వీరబాబ్బిలి సార్థకాభిధానయశాట సంభవించెను! ప్రబలప్రియత్నమున నైన నీతూరి స్వదేశసంస్థానాధిపతుల నింత యెల్లదముగఁజూచు స్లేచ్ఛసామ్రాజ్యమునకుగర్వధంగమాచరించి తీరవలయును. ఔను. చురుకనసేయరా? మనమర్యాద మనము కాపాడుకొన్నగదా నిలుచుట. ఈనాటి సామంతి ప్రభుప్రవర్తనము హాస్యాస్పదము.

సీ॥ గౌరవప్రదమసి ♦ కాబోలు స్లేచ్ఛ ము
తావలంబసమున ♦ కాసఁబూని
యొడిలోన ఎరహాల ♦ నొలికింతురనియేము
యధికారులపదంబు ♦ లాశ్రయించి
పరిపాలకులమాయ ♦ వాక్యఁబులన్నమ్మి
తగనిపన్నులకునై ♦ తలలుద్రొప్పి
మాతృజేశదోహ ♦ చేతస్కులై పర
సామ్రాజ్యధద్రంబు ♦ సంతరించి

తే॥ సీ॥ తరితిరంబుల గౌరవ ♦ స్థాన మిప్రమ
కోలుపోయిరి చేసేతె ♦ కాలమహిమ
నింత కెవరి ప్రజ్ఞాబలం ♦ బేమసాగు
ధాతనిర్యాణమున కనా ♦ ధ్యంబులేదు!

కాలచక్రగ్రాహక తిరుగుచుండును. అం దుచ్చసీచదశలుకలు గుచునే యుండును. ప్రితిదేశం బెప్పుడో నైవ్యం బనుభవించియె యున్నది. ఇప్పుడు మరదేశమ వంతు వచ్చినటులున్నది. చిట్టయ్యా! తరువార?

చెలి—(తనలో) ఆహా! మల్లమారాజ్ఞి శేముషీవై శేవ్యంబును నిరుపమానమాతృదేశారాధనయు, నహిత ధైర్యచ్ఛేదన పరాక్రమంబును నా సేతుహిమాచల వ్యాపితానదృశ సాధ్యేశ్వంబును దదితర శ్రీ జనాలభ్యములు. తల్లీ! పద్మనాయకవంశవిభూషణంబవై జగజ్జననిగాఁ బ్రకాశించుచున్నావు. (సౌకాశముగ) అమ్మాయి! అట్లిరువాగుల వాహినీసమూహంబులు హెచ్చుతగ్గులు లేక తుల్యంబుగా జీవంబులకైఁ దీపిమాని హూరాహూరిఁ బోరాడుచుండ శత్రుప్రాణవాయుభక్షణసక్త దివ్యాయుధ దగ్ధీకరధారియై యపరదుర్మిండ్లో యన నిఖిలవిరోధివరూఢినీ కవచ పృథ్వీదశపరాక్రమధానిమాన నిశితఖడ్గద్వితీయుండై, ద్వితీయబలభేదియోయన నద్వితీయబలప్రతాపస్థైర్యుండై, ప్రలంబఘ్నుడోయన భీకరగదానమేతుండై వీరబాబ్బిలి పురవరుండు స్వయముగ సర్వసేనాధిపత్యము వహించి మగఁటిమిచేఁ జెలరేగి జయాపజయములు క్షణంబులో నిర్ణయించెదఁ జూడుఁడని మేఘనిరోప సామ్యసంభాషణంబుల మన సైన్యంబుల నొక్కుమూడిఁ బురికొల్పి విజృంభింప నెదిరి బలుంబులు చెల్లాకుఁ జెడరై ధైర్యంబుఁబోరాడి చెట్టుకొక్కండై క్షుధార్తమగు హర్యక్షును నీక్షించిన హరిణాంగనలరీతి వెఱచి తిరిగిచూడక సాటిపోవుటయు సమిద్రొంగంబు పీచుంగు పెంటలై పొడఁగట్టెను. అంతఁ బద్మనాయక సైనికముఖమున నానందమును బ్రతివీరుల మొగంబునఁ జిత్రాధరంబును దాండవించెను.

మల్ల—ప్రాణనాథుని యనహయశౌర్యప్రశంసచే నుల్ల ముప్పొంగి పారవశ్య మనుభవించుచున్నది. వెండియు నాకిప్పుడు—

తే॥ గీ॥ సరకుదోర్గర్వ మడఁప జ ♦ నార్దనునకు
 ద్వాపరఁబున సత్య తో ♦ ద్భవేనభంగి
 రంగరాయశ్రమాపతి ♦ ప్రకృనిలిది
 కయ్యమున రివునొందు సం ♦ కల్పమొదమె.

చెలి—(తనలా) ధన్యోస్మి! వీరపత్నీ! ధన్యోస్మి! నీవాక్యంబులు చిర
 స్మరణీయంబులు. పద్మనాయకకులసముద్యవమైన నీశరీరము
 వీరరక్తపూరితమగుట నైనదికమే. పుట్టిన మెట్టిన గృహము
 లనేగాక పద్మనాయకసద్వశమునేగాక భారతీయ యవతీ
 మతల్లులంగూడ నీ యద్వితీయపవిత్రచరిత్రముచేతఁ దలంపఁ
 జేయుచున్నావు. (ప్రకాశముగా) అమ్మాయీ! అట్లు కల
 గుండునడిస మ్రేచ్ఛతఁగియ పరాసుడిశఁబుల హైదరుజంగున,
 విజయరామరాజును, బూసియఁ బురికొల్పఁ జెలియలికట్ట నతి
 కఠింపుచు ప్రశయాంభోధీల సర్వసైన్యంబులు మనలగ్గలఁ
 కెగఁబ్రోక మొదలిడి మనవారు చలించక చాపాణంబుల
 దొర్లించియు దివ్యాశుగముగములు నఱిపియ శతఘ్నులఁ భేరి
 ల్చియు నుడుకుటంబలికుండలమీఁదఁ బగులఁగొట్టియుఁ, బొం
 గులుక్కొని నూనెవానఁగుటిపించియు, గదాఘాతంబు లొన
 ర్చియు, బారుటీఁబలఁ బడఁగొమ్మియు, ఖడ్గప్రహారంబులఁ దు
 త్తునియలుగావించినను శ్రయమెఱుంగక శత్రుసైన్యం బిసుక
 చాతరవలెఁ దఱుంగక పోవుటయేగాక ఫరంగిపిరిగిలవలన మన
 కొటకు దక్షిణపుదిక్కున ద్వారముఁ జేయఁగల్గిరి.

మల్ల—మనకొటయే కూలినదా?

చెలి—బోన. తదనంతరము మట్టమధ్యాహ్నమగుటయు నుభయపక్ష
 సేనానాయకుల యనుమతులననుసరించి సైన్యంబులు యుద్ధ
 మాపి విశ్రాంతిఁగైకొనుచున్నారు. అప్పుట్ల నన్నరావించి
 శ్రీ రంగరాయప్రభువతింసుఁడు దీనాననుండె —

మల్ల—అ! అ! ఏమంటారేమంటిరి? త్రిభువనైకశూరుడగు ప్రభువు వారికే దీనత్వమా?

చెలి—అమ్మా! చెప్పదనువినుము. అట్లు నన్ను జూచి 'వెంకయ్య గారూ! చూచితిరా? మనకోట దుస్థితికివచ్చినది. పద్మనాథుని హస్తము క్షీణించినది. పోయినది. లెంతమంది నశించినను మనకంటే నధికసంఖ్యాకులే మిగిలిరి. మన కింక జయము స్వప్నవృత్తాంతము. సాధనమాలయందును బరిపంధులే పై చేయిగానుండిరి. మేల్చాధములే కూర్చులు. అందు హైదరు మన ప్రబలశక్తివైన విజయరామునిచేత కీలబొమ్మయైపోయెను. గౌరవహానిలేకుండఁ జరించుటయే మన ప్రస్తుత కర్తవ్యము. కనుక నివేగి— (సంశయించుచుఁ దనలో) అయ్యో! ఏమని పిమ్మటి నృత్తాంతము చివరి-పవలయును?

మల్ల—(సంతోషమున) చిట్టయ్యగారూ! సంశయించఁబనిలేదు. ప్రభువుగారి భావ మిదివఱకే బోధపడినది. ప్రాణనాథుని సుధా మేధురోక్తుల నాశ్రయపేయంబులు చేయుచురుగాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

చెలి—కదనసమాచారము నాంగముగా వినిపించి మల్లమాడేనికి ఖడ్గ మొస గిరమ్మని యాజ్ఞ. (ఖడ్గ మీయఁబోవ)

మల్ల—చిట్టయ్య! నాకు వేలుఖడ్గమేటికి? స్వసంస్థానముపైకిఁ దుచ్చు మేల్చాధము లెత్తివచ్చినపు డభిమాన సంరక్షణాధారంబును బ్రత్యర్థి సంహార నాధనంబును మాని పద్మనాథుని మానినీ మణి నిముసమేని మనలఁ గలదా! (అని గుప్తపాత్రుల కైచారు తీయుచున్నది)

చెలి—(తనలో) మేలు మానినీశిరోమణీ! మేలు! శక్త్యవతారమనఁ దగు నీకుఁ బత్యాజ్ఞ లేకపోయినదిగాని ఖడ్గధారినివై రణ

తలంబునఁ బ్రేవేళించిన నిన్నుఁ దేటిచూడఁ గల యోధుఁడు
మజ్జగఁబునఁ గలఁడే! ఇంతకును దినంబులు తప్పివచ్చినవి. ప్రితి
ప్రాతఃకాలంబున నాదిదేవిగఁ బూజింపఁదగిన నిన్నుఁ జేసేతఁ
గోల్పోవు చున్నాముకదా! ఈఘోరకృత్యముఁ జూడఁ గల
పాపాణ హృదయముఁ గూడ ధాత నిర్మింప నోవునే? (అని
తలవంచుకొని దుఃఖించును.)

మల్ల—బాబయ్యా! దుఃఖమును దిగమింగుఁడు. భవత్పుత్రికా తుల్య
నగు నేను నాధునిచే నుచితకార్యమునకే నియోగింపఁబడితిని.
మరణంబునకై పరితపింపనుగాని అర్థా గిన్నెనంచుట,

శా॥ విల్లుభల్లముఁ గేలఁ గీల్కొలిపి దో ♦ ర్వీర్వోద్భవోదగ్గిశా
ర్వోల్లాసంబున కేగి దారుణ గణా ♦ ద్యోగ ప్రభావంబునన్
జెల్లాకుం జెదగై రిపుప్రతితి గా ♦ సిం గూల సాహాయ్య సం
జ్ఞాభావంబున జీవితేశ్వరుని దే ♦ ర్పన్ వీలుఁ గోల్పోయితిఁ.

అని మాత్రము చింతించు చుంటిని.

చలి—(తనలో) అయ్యయ్యా! అనన్య సామాన్యములగు నీపవిత్ర
భావంబులకు సంలేసితిమనా! నీకుఁ గల్గఁబోవు పరమ దుఃఖిత్తకై
సంలేపితునా! చీ! చీ, వెంకయ్యా! కటికివానికిఁ గూడ దుష్క
రమగు కార్యముగ దలఁపెట్టితివి. శత్రుప్రహంబులఁ జొరఁ
బాటి వైరివిదారణమొ స్వకీయ మరణమో మగతనముగాని
శిశుశ్రీవధమహాపాతక ముగదా! మొత్తమునకు నాయట్టి నీచాతి
నీచకఠోరకర్మకుఁడు, స్వతులశిశుశ్రీ సంతాన విధ్వంసనోపాయ
నిపుణుఁడు, ఘోర రాక్షస నైతికాదర్శప్రాయానూన మా
నసుఁడు, కృత త్రేతా ద్వాపర కలియుగంబులఁ బుట్టియుండఁ
డు. ఇతఁ ముందును బుట్టఁబోఁడు. ఏమేమీ? మహాపురుషుడైన
గోపాల కృష్ణరంగా రాగూధిపనియోజితకార్యము పాపభూయిష్ట

మని తెగనాడితినిగా! పొరపాటు. ప్రభునియాజ్ఞ. దీననేను
దూఱుండనుగాను.

మల్ల—(అలోచన మభినయించుచు) సరియే. రామామణీ! నేను మర
ణమునకు సర్వ సిద్ధముగ నున్నాను. నాపరిలోక ప్రయాణము
నకు ముందు కుచూరుడగు చివరంగారాయని రక్షించు భారము
నీపై నుంచవలయునని యూహించుచున్నాను. నీకంటె
నాకు నమ్మిన దాసీగణము లేదుగదా?

రామా—అమ్మా! దేవియాజ్ఞ కెదురాడరాదుగాని న న్నిముక్కారు
ముఁలి చేయవలసినకార్యమున నేలనియోగింతురు? సంవత్స
రముల కొలది భక్తిశ్రద్ధలతో మీచెంతనేర్చిన భనుర్విద్య
యాసమయమున నక్కఱకుమాలిన నావలన బొబ్బిలికెన్న
దేమి ప్రయోజనమురాగలదు? నేను యుద్ధభూమికేబోవ నను
మతింపవలయును.

మల్ల—సెహబాను రామామణీ! రేచర్లగోత్రీయుల దాసీజనంబుల
కీపాటి సహసముండదగినదే. నాపరిచారికా గణంబున నిట్టి
యుత్తమురాండు కలరని తెలిసికొనుట కెంతయు సంతసింతు
ను. నీయిచ్చచొప్పననే వర్తింపుము. (బిగ్గరగా) వేకటలక్ష్మి!
బాబుతో నీవొకసారి యిటురమ్ము.

చెలి—(తనలో) మల్లమూదేవి తన పరిచారికలను భనుర్విద్యయందుఁ
గూడఁ బ్రవీణురాండ్రు జేసినదా? (ముక్కుపై వేళుంచు
కొనును)

(వేకటలక్ష్మి చివరంగారావుతోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

వేంక—అమ్మా! సెలవైనది.

చిస—అమ్మా! నన్నెందుకు పిలిపించితివి? నే నాడుకొనవలయును.
పోయిరానిమ్ము.

మల్ల—(తనలో) అక్కటా! కుట్టవాని యనహాయస్థితిఁజూడ దైర్యము చలింతుచున్నది. (ప్ర)కాశముగ) నాయనా! రమ్మ. (ఎత్తికొని ముద్దాడి) వెంకటలక్ష్మీ! వీరబొబ్బిలి పద్మనాథుక మానినీ సంతానము జోహారు గావింపవలసిన సమయమయ్యెనని విని యేయుందువు. కనుక యజమానిని సంకల్పముల నిర్వర్తిం చుట సేవక కర్తవ్యము.

సీ॥ తల్లిదండ్రుల మమ్ముఁ ♦ దర్పణోదకములఁ
 బరమందు సంతృప్తి ♦ పఱచుకొఱకు
 ముందు నిర్వంశమై ♦ పోకుండ వీరబొ
 బ్బిలి రావువంశంబు ♦ నిలుచుకొఱకు
 ఇంత దురాగతి ♦ వృత్తివర్తించిన
 రిపుదుర్మదంబు ని ♦ ర్జించుకొఱకు
 పూర్వార్జితఁజౌచుఁ ♦ బొలుపొందు నాత్మయ
 సింహాసనం బధి ♦ స్థించుకొఱకు
 తే॥ గీ॥ ఎంతకాలమో మ మ్మాశ్రయి ♦ యించుకొన్న . . .
 సేవకుల మిమ్ము మిమ్ముఁ బో ♦ స్థించుకొఱకు
 శాస్త్రపులచేతి నీరావు ♦ శాబకంబు
 కీడుపొందకుండఁగ బ్రతి ♦ కింపవలయు.

(అని యొప్పగించును.)

వేంక—దేవియొజ్జ శిరసావహించుచున్నాను. (చినరంగారాయనిఁ గై కొని) నాశక్తిసామర్థ్యములవలనఁ గాకపోయినను గొఱతలేని భవదీయాప్రీతిమాన పతివ్రతాధర్మమే యీకుట్టవానిని సురక్షితుఁ జేయఁగలదను దృఢవిశ్వాసముననే యీమహాత్కార్య భారము వహింప సాహసించుచున్నాను.

మల్ల—దాదీ! ఇప్పటి స్థితినిబట్టి నీసామర్థ్యముగాని నాధర్మముగాని చిరంజీవిని రక్షింపఁజాలవునుమా! దైవయత్నమునఁగొనసాగిన

సాగవలయును. కాని మైట్లు కానున్న దట్లు కాగలదు.
 (పుత్తుని నెత్తిపై నాశీఃపూర్వకముగఁ జేయుచున్నది)
 సీ॥ వైరిదుర్వార దో ♦ ర్బలముతాబుగ ధను
 ర్విద్యయం దారితీ ♦ తెదపుగాక
 శాత్రువాసీకండు ♦ సంహరించి జననీ
 జనకఋణవిముక్తిఁ ♦ గ నెదుగాక
 దేశ సేవానిర ♦ తి భరతమాతృక
 సిరుల సముద్ధరిం ♦ చెదపుగాక
 పేరు ప్రతిష్ఠలఁ ♦ బొపొంది పూర్వుల
 లీల సామ్రాజ్య మే ♦ లెదపు గాక
 శే॥ గీ॥ పెరిగి పెద్దవై వైభవో ♦ పేతుడవయి
 యీవు చిరకాలజీవి వ ♦ య్యెదపుగాక
 ఆదిదేవు దివ్యానుగ్రహం ♦ హంబువలన
 మల్లమాంబ పతివ్రతా ♦ మహిమకలన.

. దాదీ! ఇంకి నీవు తడయరాదు.

వేంక—(కుమారుని దీసికొని) అక్కటా! దైవయత్నమున మానవ
 సంకల్పము లెంతలో వికల్పములగుచున్నవి. అమ్మా! నా
 కనుజ్జనితురా? (నమస్కరించును.)

మల్ల—శుభంబగుఁగాక! పోయిరమ్ము. నాయనా! దాదితో వెళ్ళుము.
 (దాది కుమారునితోఁ బోవ) దాదీ! జాగ్రత్తనుమా!
 చిట్టయ్యా! మీతనయ యాయుఃపూర్తి దాపైనది. ఈ నా
 తుదిమాట సంగ్రామిలంబున నున్న మనదళంబునకు సెల
 వీయవలయును.

ఉ॥ ప్రాణముపైని దీపి ప్రతి ♦ వారికి నైజమె, రాజభక్తిపా
 రీణత నూతగాఁగొని య ♦ రీణ సుఖప్రదమైన వీరని

ర్యాణవదంబుఁ జేకొనఁ బ్రీ ♦ యత్న మొనర్పఁడు మేచ్చనైనిక
శ్రేణివిదల్పుఁ డూర్జితవి ♦ శిష్టభుజప్రభఁ బద్మనాయకుల్!

అడుగమఱచితి. రాజామఁగోటనుండి పాపయ్య అన్నగారు
రావింపఁబడిరా!

చెలి—అమ్మాయీ! విజయరాముఁడు పైరుల దేవులఁల్లిమార్గంబున
దీసికొనివచ్చెననియు, నీరాక యవసరమనియు యోగ్యులగు
చారులచే వర్తమాన మంపితిమి. కాని యరాతిప్రతిబంధకము
వారికిఁ దప్పక పొందించునని యూహించుచున్నాము.

మల్ల—పోనిండు. ఆయన యిప్పట్టున రాకుండుటయు నొకవిధమున
మేలే యగును. ఏమన, నీహాటి సంకులసమరంబున నెటుపోయి
యెటువచ్చినను సమయంబువేచి పాపయ్య అన్నగారు విజయ
రాముని దుర్బద మడంపఁగలరని నాహృదయము దృఢముగ
నమ్ముచున్నది. సాధారణముగ నాచిత్తము వృధాశల కెడ
మీయదు. ఆయన యుద్ధమునకుఁ బైగావుగనుండుట శ్రేయమే
యైనదని తలంచుచున్నాను.

చెలి—నీయట్టి సాధ్యమణి హృదయంబు రిత్తకోర్కులఁ గోరునా?
అవశ్యము నీయుద్దేశము కొనసాగితిటుననియే నేను నమ్ము
చున్నాను.

మల్ల—చిట్టయ్య! తమరువచ్చిన పని కిప్పటికే కాలాతీతమైనది. వేగి
రించెదను. ఈనామాటలుమాత్రము విధునికి వినిపింపవలయును.

సీ॥ తనుయాన నుత్తమాం ♦ గముపైన నిల్పి ని

శ్చింతతోఁ దనువుఁ ద్య ♦ జింతుననుము

మల్లమాదేవిప్రీ ♦ మాదంబు లేమేని

కలఁగెని కరుణింప ♦ వలయుననుము

భార్యా వియోగ సం ♦ ప్రాప్తిచే నిస్పృహ
 స్వాంతులై వర్తింప ♦ వలవదనుము
 నా యదృష్టంబె తి ♦ న్ననిదైన నేజన్మ
 కేనియుఁ దవనే గృ ♦ హింతుననుము
 తే. గీ. ప్రాణవిభుని యూడిగమున ♦ కంఠ్యదినమె
 కాన నిదియ నాతుది నమ ♦ స్కారమనుము
 విజయరాము వధాకథా ♦ విధుల నేను
 స్వర్గమందేనియున్ విన ♦ వలతుననుము.

రామా—(తనలో) నే నిచటి ఘోరకృత్యములు కనులఁ బడక మున్నె
 కర్ణకఠోరవార్తలు శ్రవణహారంబుల బ్రవేశింపక మున్నె
 ఖడ్గపాణినై రణతలంబున కలుకుటయే యుత్తమము. (వడిగ
 నిష్క్రమించుచున్నది.)

చలి—(తనలో) చివట క పాపకర్మంబు విక్షించుటకు నేనొక్కండను
 మిగిలితివా? దైవసంఘటనము! ఎంతటిలో నెన్నివైపరీత్యములు
 కలుగనున్నవి! కట్టా! కర్తవ్య మూహింపఁజాలకున్నాను.

మల్ల—చిట్టయ్యూ! సర్వమును జక్కఁబెట్టఁ బడినది. నాకు సెలవిండు.
 ఇట్లగుఁ గాక!

అ॥ వె॥ ధర్మపక్షపాతి ♦ దైవంబు గలఁడేని
 వెలమజాతి గోప ♦ కలితమేని
 నిర్మిమిత్తనమర ♦ నిర్వాహక ఫలంబు
 విజయరాముఁ డనుభ ♦ వించుఁగాక!

(అని కత్తి యెత్తు చున్నది.)

చలి—(నిర్విణ్ణుఁడై) తల్లీ! వలదు! వలదు! ఉడుగు ముడుగుము!
 (కత్తిఁ బట్టుకొనఁబోవును.)

మల్ల—జీవితేశ్వ—రా! (అని పొడుచుకొని ప్రాణము విడుచును.)

చెలి—హా! హతోస్మి! (అనిమూర్ఛిల్లును.)

(మల్లమ్మదేవి శవమునకును, శెలికాని వెంకయ్య గారికిని మధ్య తెరవాలిను.)

చెలి—(నేడఁదేటి) కటకటా! “హావీ చిరాయు స్సుకృతి గతాయుః” అనులోకోక్తి సారవంతమయ్యెనుగదా! ఓవీలికాది జిహ్వా పర్యంతమువ్యాపించి బ్రహ్మాండభాండమునయ్యుక్తాయుక్తగరిమఁ బాలించుచున్నదను భగవత్స్వరూపములధ్యమా! మిథ్యయా? రుద్రాక్షుద్రా నిర్ణిద్రాప్రళయలోకనవస్థాకీలలు వ్యాపింపక మున్నె మల్లమారాజ్యయంతటి తిభవనైకానన్యసాధారణ పవిత్రచారిలో మానభంగ భయోద్రోక శూనసయై యాత్మి హత్యకుఁ బాల్పడవలసివచ్చెనే! కలికాలమా! నీప్రభావ పవిత్రాన్ని ముగసాగుచున్నది. ధర్మమునకుజయము లేదు. అధర్మమునకే కాలము. న్యాయముతోఁ బనియుండదు. బలవంతునిదేవలుకు బడి. ఇతఁ బాపమే ప్రపంచమాను బరిపాలించును. మల్లమా దేవియను దివ్యగుణభూషణంబుచు గోల్పోయిన భరతమాత దురదృష్ట మింకను నెట్లుపరిణమించునో! న్యాయైక తత్పరుల యకాలమృత్యువుం దప్పింపనేరని రవిచంద్రాతారకాదిగ్రహంబు లతేజంబుకాల్పనా? దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణముల వర్తించు సుదర్శన మీయవసరమున నక్కఱకురాక పోయిన నుండిననేమి? మండిననేమి? వాతాతపవర్షంబుల సహించి పవనవర్ణాంబుభక్షులై చేసిన హానిజనుల దివ్యలిపఃప్రభావం బిష్టమ కాకున్న మఱియెప్పుడు జగదుపకారకారణ మగునో? అయ్యయ్యా! ఇట్టి యధర్మకార్యారంభుడనగు నన్ను మిన్నమన్నేకమై నలి మివేయక మాననా? చట్రాతిపైఁ గొట్టఁబడిన ఘటమువోలే నా శింబు సహస్రానేకభిన్నంబులై చొల్లకపోయెనే? పద్మనా యక దోర్వీర్యప్రతాపవృకల్పిత శాశ్వతినద్యశంబుతోఁ బాటు చెలికాని వెంకయ్యగారి శిశుస్త్రివధామహాపాతక

దుష్క్రియాకలితాపఖ్యాతియు స్థిరస్థాయి యగును గాఁ
బోలును? అహింసాపరమోధర్మయనునీతివాక్యముగ్గుఁబాలతో
నేర్చిన పద్మనాయక సద్వంశసంభూతుఁడనగు నే నిట్టిఘోర
కృత్య మొనర్చి కాకివలె వేయేండ్లు జీవించుటకంటె మత్కంఠ
మీకరవాలంబున కెఱఁగావించివరలోకప్రాప్తినందు టత్కృత
మము. (నటకీకొనఁబోవును) ప్రమాదము! బొబ్బిలిప్రభుని
యధీనమందున్న యీదేహముపై నాకెక్కడి యధికారము?
అస్వతంత్రుఁడను గనుక గోపాలకృష్ణ రంగరాయానుమతి
ననుసరించి హతశేషమగు పద్మనాయక మానినీ సుతానముచు
పరిలోకప్రయాణోన్ముఖముఁ గావించెదఁగాక! కట్టా! చేసేత
నిట్టి యకార్యకరణమున కెట్లుపక్రమించెద? ఆహా! చేయక
తప్పదు. పుత్రులనక, కళత్రములనక, యావులనక, మిత్రు
లనక యొకసారి యీ కటికి కార్యము నిర్వహింపఁగలనా?
(అలోచించి) నిర్వహింపలేకేమి? గుడిమింగువానికి లింగమెంత?
ఛీట్లగుఁగాక! వెల్మశిశుశ్రీ సంతానమును గృహంబుల
బంధించి చిచ్చుముట్టించి వెడలిపోయెదఁగాక! ఇదియేనమంజస
ము. (పరిక్రమించుచున్నాఁడు) లోగిళ్ళు కానిపించును. గొళ్ళె
ములఁదగిల్చి సంతయించుచు ఓదక్షిణహస్తమా! చలింపి
కుము. జగజ్జననియైన చక్రవర్తిని కరమునకే యాత్మహత్య
గావించుకొనుమని కరవాలమందింప సాహసించిన నీ పుణ్యక్షేత్రము
పంశిసంజాతుఁడనై పరిమచింపఁగల కృత్యముల కొడిగట్టిన నకా
దునుమ సంశయించిన నీవు ఇక్కార్యంబునకుఁగూడ నమర్థు
రాలవే. కనుక నుపక్రమింపుము. (చిచ్చు ముట్టించి) సేవా
బాహ్! కృతకృత్యుఁడ నైతిని. శరవరాజ్ఞ నిర్వర్తించితిని.
పుణ్యమో! పాపమో! స్వర్గమో! నరకమో! ప్రాప్తించుఁగాక
సంతోషపడమే!

శా. రాద్రీస్ఫూర్తిని వికృమించెద బల • పాగల్భ్యసంయోగ ని
ర్ణద్రోహోజ్జ్వల పద్మనాయక ధను • ర్విద్యాప్రభావ ప్రతా
పోద్రోకంబున శక్తివంచనము లే • కుండఁ విజృంభించి య
క్షుద్రోహాధవ మేర్పడంగ రిపునా • క్షోధంబుఁ గల్పించెదఁ॥

(అని విచ్చుకత్తితోఁ బరుగిడుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(ఇది తృతీయాంకము.)

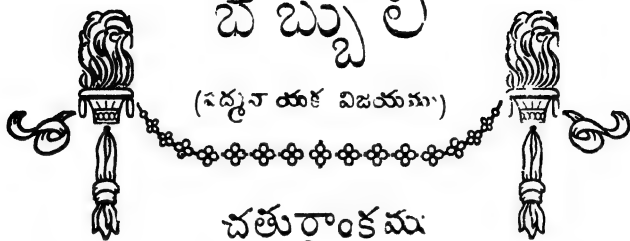

శ్రీమత్పర దేవతామై నమః

బె బ్బ లి

(పద్మనాభాయ నమః)

చతురాంకము

(రంగు — బొబ్బలికొట ముందుభాగము. శతభిన్న కానినదంబులు.
కొటవీటికి పదునుండుట చూపట్టును.)

(నేపథ్యమున)

రంగారావు—విపక్షచమూసమూహములారా! ఇపు వెందుబోయె
దరురా?

శా॥ ఔరా! ఏటికీ దుఃఖిల్లిపాటు రిపుశు ♦ హ్మారణ్యనిర్మూలన
స్ఫూర్ణోదారదవాగ్నికీలన ము ♦ ద్వాహాబలవ్యక్త వి
స్తాంకూరధనుర్విముక్త శరణం ♦ తానంబు ప్రత్యర్థినం
హారం బిష్పడ నిర్వహించు భువనై ♦ కానన్యసామాన్యమై.

(శస్త్రాస్త్రములతోఁ బ్రవేశించి యాశ్చర్యముతో
ముక్కుపై వేలిడుకొని)

ఏమిది? నన్నుఁ జూచినంతమాత్రమున బెబ్బలిం గన్న లేళ్ళ
గములరీతి వైరిసేన వెన్నిచ్చి పరుగెత్తుచున్నది. (నవ్వుచు బిగ్గరగ)
ఓహూ! పాశ్చాత్యుత్తురుష్క శ్రుతియదళంబులారా! ఎట్టి యకా
ర్యంబునకుం గడంగితిరే?

క॥ మగజన్మ మెత్తినారలు
తగుదుమటంచు వివిధాస్త్ర • ధరులై యీ రీ
తిగ రణభూమిఁదొలంగిన
నగరే మిమ్ముఁగని పద్మ • నాయక యువతుల్.

(నిదానించి) ఎట్లదలించినను, ఏమని హెచ్చరించినను, ఎంత
యెత్తిపొడిచినను నిలుచునట్లు కానిపించుటలేదు. రణపరాజ్ఞులు
వెన్నాడుట నాయంతటివానికి ధర్మముకాదు. అయినను మరలింపఁ
బ్రయత్నింతును. హే విమత సైనిక వ్రాతములారా! నిలుపుఁడు!
నిలుపుఁడు!

ఉ॥ ప్రాణభయంబునం దొలగి • పాతెద రేటికి మృత్యుచెప్పడో
మా నడు ప్రాణకొటి కను • మాటయెఱిగి భయఁబడిగ్గి నే
నానివహించులారా! కద • సంబోధింపుఁడ, నాదు చాప వి
ద్యానిపుణప్రసక్తి నుఖ • దఁబగు స్వర్గతలంబుఁజేర్చెడికా.

లాభములేదుగాని నైరిజన మిట్లు కానిశీలత నొందుకారణ
మూహింపరాకున్నది. సగంబునకుఁ బైన సప్తమైత సద్మ యక సైన్యం
బును బరమదుఃస్థితికిఁ బొల్పడిన మాకొటయుఁ జూచిన భయకారిణమే
కానిపించదు. ఎంతటియల్పస్పృహదంబు లున్నను నాత్మగౌరవా
ర్థంబై పెనంగు పద్మనాయకదళంబుతోఁ బొట్టకూటికిం బోరాడు వైరి
సైన్యము ప్రతిఘటించుట యసంభవమే. వీరపద్మనాయక విజృంభణ
ము సామాన్యమా?

సీ॥ ప్రత్యర్థిభద్రేభ • పంచాననోదగ్గి
శౌర్యోద్ధతులగు రే • చర్లవారు
శాత్రువారణ్య ప్ర • చండదవానల
ప్రతిమానులైన వి • పుర్లవారు
వైరిరాటిమిర భా • స్వత్తుల్యభీకరా
నూనులయిన కొప్ప • నూళ్ళవారు

ప్రతిపక్షనాశిక • వారణవిక్రమా

భీలురైనట్టి పెం • పాలవారు

తే॥ గీ॥ ప్రబలహింసాధి మేఘుని • ర్దశనవిలయ

కాలపవమానులౌ నిను • గాలవారు

తక్కుఁజెబ్బదిరెండు గో • ల్లిములవారు

విక్రమించిన భవనమల్ • బెగ్గడిల్లు.

ఎవ రావచ్చునది? (నిరూపించి) సర్వసేనాపతులగు నినుగంటి
నర్సారావుగారిపతి నున్నారు. (ప్రవేశానంతము) నర్సరాయా!
విశేషములేదు?

ఇను—దేవా! విశేషము లేమియున్నవిగాని మన కధికి సైనిక సప్తమై
నను నింతలోమాత్రా మహాజయభయములేదు.

రంగా—నర్సయ్యగారూ! మన కింకను జయపేక్ష యేటికి? జీవితేచ్ఛ
యెందులకు?

తే॥ గీ॥ సుతసతీహిత బాంధవ • వితతికూల

జయమె యాఁగాక నిష్ప్రయో • జనమె మనకు

గెలిచి మోడుమ్మాకుల లీల • నిలుచుకన్న

బ్రాణములపైని నిస్పృహ • మానితంబు.

ఇను—దేవరవారి యభిప్రాయము కా దననుగాని యీ నిష్కారణ
కదనకారణండును, బద్ధనాయక ద్వేషియునైన విజయరా
ముని సాధింపనిదే మనకు మనశ్శాంతి యుండదుగాన—

ఉ॥ చావునకుం దెగించి పలు • సాహసవృత్తిని విక్రమించి రా
మావనినాథుఁ ద్రొంచి యవనినాథము హైదరునొంచి యొక్కట
జీవములం ద్యజించి దివి • జేరఁగవచ్చు జగత్త్రయైక సం
భావితసత్వశంబున స్వ • వంశజాలెంతయు ముందు గర్వింక.

రంగా—బోను. తమయూహ చక్కనిదేగాని నాకు సమరోత్సాహము
వశించినది. మన కెల్లెనియు జయము దుర్లభము. వృధాగ
ఫరంగిభిరంగీలముందు మాడిపోవుటకంటె గుత్తుకల నుత్తరించు
కొనుట యుత్తమము.

ఇను—స్వామీ! అట్లేల తలంపవలయును?

ఉ॥ ఘోంకృపాణపాదుల న ♦ కుంతిత వీరవిహారవైరి దు
ర్బావుల దేవదానవ ♦ నిరాకరణోద్ధత వారిరాశిగం
భీరుల రామరాడ్డలన ♦ భీషణ నాహసవిక్రమక్రమో
దారుల బద్ధనాయకుల ♦ దారు మగంటిమి యేరి కబ్బెడిక?

రంగా—నీ వచస్థితి వాస్తవమేగాని పశ్చిస్తుతపు స్థితిగతులు మన
కననుకూలములైనవి. అనునను రణమే కర్తవ్యము. (నిరూ
పించి) చూచితిరా! వాసినీవతులచే బురికొల్పబడి వైరి
సేనాసముద్రము తిరుగ మనకోట్లపై కుప్పొంగుచున్నయది.
అదిగో! వెనుదివియక మనవారు మార్కొనుచున్నార. బభిరా!

తే॥ గీ॥ ఆరిజేఱిన పాగుజో ♦ దారులగుటఁ

బద్ధనాయక కులసము ♦ దృవులుగనుక

మడమతిరిగు నెటుంగని ♦ మగతనంబుఁ

జాలుచున్నారు మనవారు ♦ సంగరిమున.

ఇను—దేవా! స్వకులీనుల సౌరవము యథావిధిఁ గాపాడు తమ సమ
దర్శిత్వమే దీనికి బ్రబలకారణము.

రంగా—(చూచి) ఎవ రాయువతీశిరోభూషణము? నేతోత్సవమైన
యాపెవిజృంభణ మసామూస్యము. రాద్రీ రసవతార మనఁ
జాలు నాపెమూర్తి దర్శనీయమై యొప్పుచున్నయది. వహ్లా! రే!
(నిద్రేశించును.)

మ॥ శరసంధానరయంబు మీఱఁగ జగఁ ♦ త్వంక్షోభసంధానరౌ
దగ్గరసాదంచితమూర్తినాఁ జెలఁగి వీ ♦ రస్వైరవికీర్ణనా
పరభావంబున వీరబాబ్బిలి పురీ ♦ పాగ్భాగసంరక్షణా
భరముంబూని విదేశవాహనుల ద ♦ ర్పించార్పు విక్షింపుమా.

సర్పరాయా! ఆరామామణి యెవ్వతెయై యుండునో?

ఇను—(పోల్చిచూచి) దేవా! గుర్తింపజాల కన్నరు గాని యీరా
మామణి మల్లమారాజు పరిచారికాగణమాలోసి రామామణి
నామాంకిత కాదా?

రంగా—(నిరూపించి) అన్యాయమన్యాయము. మఘాముఖు నీ మహి
ళలలామ నెదిరి నిలువలేక పలువు రొక్కుమృడి పైబడు
చున్నారు. ఓహూ! క్షత్రియ పాశ్చాత్య శువనచమూపతు
లారా! నిల్వఁడు నిల్వఁడు! (ఎలఁగెత్తి)

మ॥ అరే! మీవిపరీతచర్యల కవ ♦ శ్య పాప్త మైట్టి దు
ర్మరణావస్థ ననుగ్రహించెద మదో ♦ న్మాదంబు భంజించి సం
గరధర్మంబుల విక్రమించు రిపుదో ♦ ర్గర్వంబుదూలించి భూ
భరమున్ మాన్పుతి రంగరాయనిశిత ♦ పాశే స్త్యతీవాత్ముల్.

(అని శరపర్యాయము నటించుచు వడివడిగా నిష్క్రమించు
చున్నాఁడు)

ఇను—సాధుజన సంరక్షణాసక్తులగు నిట్టి రాజు లుండ దేశమునకుఁ
గాఱతలుండునా? (నిర్దేశించి చూచి) అయ్యారే!

తే॥ గీ॥ మెఱపు మెఱసిన లీల న ♦ త్వరిత గతిని
రణతలంబుఁ బ్రవేశించి ♦ రంగరావు
మెలఁగఁ దుర్నివారుండయి ♦ మేనుమఱచి
సాధురోషంబు కార్పిచ్చు ♦ సామ్య మనరె.

అదిగో! రామామణి సురక్షితంజేసి రంగరాణ్ణి సంతకుల సమరమునకుం గవిసె. ఇక నేను మాత్రం మిచ్చు తెందులకు? ఇదిగో! బూసిపైదరులతో విజయరామరా జటకే వచ్చుచున్నాడు. వీరిపైకుటి కెడగాక! (బిగ్గరగ) మ్లేచ్చమంత్రినత్రమా! నిలు నిలు! విజయరామ రాజా! పోకుపోకు! పాశ్చాత్య వాహినీలే! తొలగకు తొలగకు!

శా॥ ఓరో! యిపుడెందుఁ బోగలరు ము ♦ ద్యూహంబునం జిక్కికొన్నారెం కెయ్యదిదిక్కు? లంచములఁ గొ ♦ స్పన్దంఁడము ల్లాసినక బోరుల్లాఁచిన వీరబాబ్బిలి భయం ♦ బుంబొందఁగాఁబోదు నర్పారాయోగ్యభుజ ప్రతాపసిరి ర ♦ క్షూద్రక్షదీక్షాకృతిక.

ఇదెచచ్చితివిరా! (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(బూసియు పైదరుజంగును బ్రవేశించుచున్నారు)

బూసి—మంత్రినత్రమా! (ఆశ్చర్యముతో) చూచితివా! ప్రళయ సమయ ప్రచండచండికేశ్వర ప్రతిమానుండిగు నర్పారాయసి కోపానలంబు ముందు మనదళంబులు భస్మీభూతంబు లైపోవుచున్నవి. విజయరామరాజుమాత్రము వెనుదివియుక పోరాడుచున్నాడు. చేయిచేయిగలిపి పోరాడవలసి వచ్చినచో భారతీయులతో మనవాండు ప్రతిఘటించుట దుర్లభము. దూరమున నుండి వివిధాయుధసహాయులమై కయ్య మొనరింపవలసినవార మేకాని సంతకుల సమరంబులకు బొత్తుగఁ బనికరాము. భారతీయులే గొప్ప యుద్ధ క్షియమును బరాక్రమమును సాధింపగలవారు. అందుఁ బద్మనాయకులు మిత్రము శ్రేష్ఠులు.

పైదరు—దేవరవారు సెలవిచ్చినభేదం బున్నమాట వాస్తవమే. కాని యింకొక్కగడియచి త్రగింపుడు. బాబ్బిలికొట నేలపాలై తీలును. ఒక వెలమవీరుండైన మిగిలిపోకుండఁ జరిమార్చబడుదురు.

బూసి—ఏమో! (నిస్ప్రహతో) మనకు విజయము సుకరమని యూహింపఁజాల కున్నాను. వెల్గులు రణసాధనసామగ్రియం దెంత

వెనుకబడియున్నను సునసైన్యంబెట్లు నురుమాడఁ బడుచున్నదో చూచితివా? ఈఘోర సంగ్రామముఁగాంచిన నాకుఁదైర్యము చలించుచున్నది. అంతియేగాక తగినంత హేతువులేక నిష్కారణ కలహమున కొడిగట్టి యన్యాయముగ మహావీరులఁ జంపవలసి వచ్చెననికూడ మనము కొంచించుచున్నది. కర్తవ్యమే జూధ పడకున్నది.

(తెరలో)

ఓహూ! పర్వరాయా! ఎందుంటివి? నాబురుజునకుఁ బగతుల యొత్తిడి యధికముగనున్నది. నీ వొకసారి యిటురమ్ము. నీసహాయ మత్వపసరము. త్వరపడుచు. త్వరపడుచు.

ఇను—(నిష్క్రమించుచు) దేవా! ఇదేవచ్చుచున్నాను.

బూసి—రింగరాపుగారీచే సర్పారాపుగారు రావింపఁబడుటవలన విజ యరామరాజుగారికి విఘ్నాంతిచేకూరినది. ఇదియుమేలే. ఇదిగో! రాజుగా రిటు వచ్చుచున్నారు. (విజయ గామరాజుతో) విజయ రామరాజుగారా? విశేషములెవ్వి?

విజ—ఏమికలవు? తమరుకూడఁ జిత్తగించుచు నె యున్నారుగదా! ఇంతి నటకు మార్తము బొబ్బిలి ప్రధానయోధులం దొక్కరైనను బడలేదు. మీఁదుమిక్కిలి మనసైన్యాధిపతు లనేకులు కూలిరి.

బూసి—(తనలో) ఇవియున్నియు నా తెలివితక్కువవలనఁ బొత్తించిన విరుద్ధములె. ఇప్పుడైన యుద్ధము మాన్పింతునా? ఎట్లు వీరి నిరువుర నొప్పింపఁగలను? కానిమ్ము. అన్నింటికి పైవమే కలఁడు.

(తెటలోఁ గలకలము.)

(నేత్రమున) హతశేషప్రత్యర్థి చమూసమూహములారా! ఏల పరుగిడియెదరు? నేను మి మ్మనోన్వేషించుటలేదు. మఱియెవ్వరి నందురా? వినుఁడు—

బూసి—ఏమి యీ కలకలము?

విజ—ప్రావృట్నమయపయోధరనిర్ఘోషగంభీరంబైన యీధ్వనిరంగా
రాయని కంఠస్వరము. అది డేదియో వాళానుచు నిట్లే యే
తెంచుచున్నాడు.

రంగా—(ప్రవేశించుచు)

సీ॥ పద్మనాయక బల ♦ ధ్వంసనోద్యృతిమై
బడరానిపాటను ♦ బడినఘనఁడు
నిజమనోభీష్మిత ♦ నిర్వహణార్థమై
సర్దారులనుమేళ ♦ జాలుదాత
ప్రబల సత్యేతిర ♦ వాక్ప్రభావంబుమై
పోరుగల్పించిన ♦ బుద్ధిశాలి
అనుపమసాహస ♦ వ్యాప్తిమై నాదు రా
జ్యంబేలఁ గోరు మ ♦ హాశయుండు
తే॥ గీ॥ విజయనగరాధి నాథుండు ♦ విజయరామ
రాజ నామాంకితుండగు ♦ రాజకులజుఁ
డాలఁ డెందున్నవాఁడు ర ♦ కాభిలాష
రంగరాయఁ డావ్యక్తి ద ♦ ర్శనముఁగోరు.

విజ—(నవ్వుచు) రంగరాయా! ఆహవదోహలుండనగు నను వెద
కుటకు నీవెంత కంఠశోషఁ బడవలయునా? నియెదుటనే యున్నా
ను చూడుము.

రంగా—(నవ్వుచు) ఓహూ! ఎవరువీరు? విజయనగర సామ్రా
జ్యాధికారదుర్విదగ్ధులా! మ్రేచ్చపాదాశ్రిత క్షత్రియప్రభు
వులా! జోహారు! జోహారు! బహుకాలదర్శనము!

ఉ॥ కాతరప్రతిబూని యధి ♦ కారికి లంఛముమేపినట్టి దు
ర్మతికేగూడఁ బాల్పడి పొ ♦ మిబారి బూసిని సప్రమాణవా

చాతలి మోసగించితని ♦ సంబర మేటికి రంగరాముని
భ్యాత ధనుఃప్రభాతవిశి ♦ ఖానలకీలు నిక్షేపించునే?

విజ—రంగరామా! బొబ్బిలి వెల్లువారి విషయమై మేము సర్వంబు
నెఱుంగుదుము. నీ విప్పుడు ప్రత్యేకించి వచ్చిన నవసరములేదు.
తల్లివుట్టినయింటిప్రశంస మేనసామలయొద్దనా?

ఉ. మాలివిమాలి క్షుద్రగతి ♦ మాటికిఁజీటికి నేటి కిట్లు వా
చాలత వెల్లడింతువు? వి ♦ చారణ సేసిన దిప్పులేని ప
చ్చీలుఁడు లేడు నేడు తః ♦ చేష్టలు తా నెఱుంగంగలేక యీ
లీల వచ్చించునీతు లవ ♦ లీల నరు, డది నైజమేనుమి.

పెక్కుమాటలేల? వచ్చినవని జూచుకొమ్ము. అది యుత్తమ
లక్షణము.

రంగా—రామరాజా! కోపగించుకొనకు ను. నావచ్చిన పని స్పష్టి
రచెదను వినుము.

శా॥ మూసాబూసిని హైదర్లు విజయరా ♦ మ్మ జండ్లకోదండ వి
ద్యానర్వస్వమున వధించి విజయో ♦ త్సహంబుమై వాండ్రోడు
ర్వాసంగంబులకుఁ ఫలంబు నెఱవే ♦ ర్ష వచ్చియున్నాడ బా
హుసామర్థ్యమెయున్న నోర్తురు మదీ ♦ య కూరకోహగ్నుల.

విజ—రంగారామా! నీప్రగల్భాత్తు లింతతో విరమింపుము.

శా॥ కోటల్లాటెడి మాటలాడెదవు నీ ♦ కుంగూతలందున్న ప్ర
జ్ఞతోపం బది చేతలం గనము బా ♦ హా బాహి నాతోడఁ బా
రాటంబున నిల్వగాఁదగిన శౌ ♦ ర్యంబున్నె యన్మధను
ర్జాటంకారమె పద్మనాయక మన ♦ స్థైర్యంబు భేదింపదే.

రంగ—విజయరామరాజా! మాటకు మాటఁ బ్రత్యుత్తరంబిచ్చుట
కాదు. వేటునకు వేటుఁ దీర్చుకొనవలయును. సిద్ధపడుము.

విజ — సెహబాన్! అది పురుషలక్షణము! రాఠమ్మ. (ఇరువురు యుద్ధమునకుఁ బూనెదరు.)

బూసి — (తనలో) వహ్వరే! రంగారాయని యస్త్రవిద్యానైపుణ్యమునకు విజయరామరాజు క్రిందుమీఁదగుచున్నాఁడు.

హైదరు — రంగారాయని పరాక్రమము వినినదానికి మిగిలినది.

రంగా — (లోపలనుండి తుపాకిగుండు రంగారాయనికిఁ దాఁక నేల కొఱఁగియు రక్తిముగారకుండ మూయుచు) అన్యాయముగఁ నెవ్వఁడో యితరులతోఁ బోరాడు సన్న హఠుఁగుననుండి శత ఫ్ని బారిం బడనేసె. గాయము దారుణమైనది. ఆయాస మధి కమగుచున్నది. (మూర్ఛపోవుచున్నాఁడు.)

విజ — (తనలో) అయ్యయ్యా! తురుష్కాధిపతి లెంత యకార్య మొనర్చిరి! నాతోడఁ బోరాడు మహామోఘ నొక్కని నధర్మముగఁ బడనేసిరి. మాకీ కళంకము తీరనిదికదా! సంగరధర్మాతిక్రమణ మన విదేశవాహినులు బొత్తుగ వెఱువకున్నయవి.

(తనలో) ఓహోహా! వీరబాబ్బిలి వన్ధనాయక శూరాగ్రేసరులారా! ఏలఁచాచెదరు! రంగారాయరాజ్యానికి నన్యాయరణ్యమున బడనేసిన దురాత్మునిఁ బొడువుఁడు. తలపడుఁడు. పొడువుఁడు. పోసీయకుఁడు. మ్రిందొప్పుఁడు. వెంగళరాయా! స్వరపడుము. త్వరితము. అన్నగారిని గలిసికొనుము. నేనును వచ్చుచున్నాను.

(తెరలో)

ఏమేమీ! నేను కంఠగతచక్రిమండనైయుండ మదగ్గి నీడ నైనదొక్క మగవాడుగలడా? (ప్రవేశించుచు)

శా॥ ఏడీహైదరు! బూసిగా రెచట! రా ♦ జేమయ్యె సన్దాఁకి పోరాడంజాలిన శూరులున్న నిలుడీ ♦ రంగావనీనాథునిఁ

బాడిందప్పి విరుద్ధయుద్ధమున నొం * పంజాబు మీ కెల్ల నూ
తేకుల్ నేటికినిండ నావలన మీ * మ్మేడాట లాడించెదన్.

(వేటొక వైపునుండి సరసారావు పోవేళించును)

బూసి—(భయభావంతో) మంత్రినత్తమా! విజయరామరాజా!
భాగ్యమరణ శ్రీవణసంజవిత రోమావేశ వివశుండగు వెంగళ
రాయనియెదుట బ్రస్తుతము నిలువరాదు. పోవుదమురండు.

(రామరాజు హైదరులతో బూసి నిష్క్రమించును.)

ఇను—అక్కటా! పశ్చిమపుగా రిదే వీరశయన ములంకరించిరి. (సమీ
పించుచున్నాడు)

వెంగ—(అదరిపడి) (అన్నగారి కళేబరముగొంది) హా! పద్మనాయక
వంశపయః పారావార గాకాసుధాకరా! హా! జగదేకధను ర్వీధ
సారసంగ్రహణైకపిణి! హా! తృణీకృత యవనపాశ్చాత్య
క్షత్రియుచమూసయూహా! హా! అగ్రజా! (మూర్ఛిల్లును),

ఇను—అక్కటా! ఎంతటివిఘ్న సంభవించెను! వెంగళరాయుడె
ట్లురడిల్లగలడు?

వెంగ—(లేచి, మాలదైవనూ! నిన్నేమని దూఱువాడ? వీరబాబ్బిలి
పద్మనాయక మహాదైత్యసందర్శనమున నీకు గన్నులుకుట్టినే?
అగ్రజా! ముప్పదేకుల ప్రియునినకే మఃక్కారుముసలివై
శరీరంబు ద్యజించి వీరస్వర్గ మలంకరించితివా? ఇంకెవరిని జూచు
కొని యుద్ధబాసర్తు? జయించి యేసామ్రాజ్య మధిష్ఠింతు? విజ
యరామునిపగదీర్చి యెవ్వరి కానందమొనగూర్తు? చీ! చీ! నా
కింకను జీవితేచ్ఛయెందులకు? సోదరా! బాధుమిత్రీకళ త్రాడు
లగ్ని కాహుతియైనను నీవొక్కరుండవుండినఁ జాలుననికదా
ప్రాణంబులపై దీపిమాని వైరిసేనాసమునగ్గి మీఁదఁజూచు

చంటిమి. కట్టా! మానంకల్పములెల్ల భగ్గుంబు లొనరించి
నిర్దయహృదయుండవై మమ్మెల్లరిఁ దృఙ్చించి స్వరాజ్యరమా
పురింధి) ననహాయఁ గావించి నాకి సౌఖ్యామృతము భోగ
భాగ్యులాలసుఁడనై నట్లొడి సమద్రమన మమ్ముల ముంచి
తనువుఁ జాలించితవిగదా! మాకు దీక్షిత్వరు? కర్తవ్య
మెయ్యది? బొబ్బిలి గతియేమి? క్షణముల క్రిందనేగదా మన
కీస్స డవజయ భయమా లేదని మా కెల్లరకుఁ బోతాహ
మొనరించితిని. అట్టి నీవే లేకున్నఁ బోరాటమెక్కడ? బయ
మెక్కడ? తల్లి, తఁడి, గురువు, దైవము అనదగు సహూ
దరుండ వీవు లేకున్న వెంగళరాయని కీశరీరముతో నేమి
పనిగలదు? (కత్తిదూయుచున్నాఁడు.)

ఇను—(వారించి) అబ్బాయీ! వీరపురుషోచితమైన కార్యం బిది కాదు
సుమా! వెండియు,

చ. విషవక యుత్తముండు దల • పెట్టిన కార్యము దీరుదాఁక పే .
రిడుమలనేని యోర్చి చరి • యింపక పోవుట ధర్మమౌట నీ
వడలక పద్మనాయక ము • హత్తము నెల్లడిసేయ ధైర్యముకా
జెడి రిపుసైనిక వ్రజము • చిందట వందట గాఁగఁ బోరుమా.

వెంగ—అయ్యో! ఇంకను సమరమా! విజయమా! రణోత్సాహము
నామది కీజన్మమునఁ గలుగునా? వెంగళరాయని దక్షిణహ
స్తమే కూలిపోయినది. అయ్యోయ్యో! ఇంక నెక్కడికయ్యరు?
రంగరాజ్యుణియే కాదు. బొబ్బిలి రాజ్యమే యస్తమించినది.
వీరపద్మనాయక కులమే నిర్మూలినఁ బడినది. అగ్రజుని
యకాలమరణముఁ గాంచెయు వెంగళరాయని గుండియులు
ప్రయ్యలు కావయ్యెగా! జీవచ్ఛవమునైన నే నున్నవారిలో
లెక్కయేనా? ఎంతధైర్యముఁ దెచ్చుకొన్నను శోకావేగము
మర్శరముగ నున్నది.

చ తు థాం క ము

రంగా—(కదలుచున్నాడు)

వెంగ—సర్పరావుగారూ! ఏమిది? అన్నగారు కదలినట్లయ్యెను. భాగం
తియూ! నిక్కువమా?

ఇను—నాకు సట్లేకానిపించినది. కాని కన్నలు చెదరినట్లు తోచు
చున్నది.

రంగా—(కినులవిచ్చుచున్నాడు.)

వెంగ—అన్నయ్యా!

రంగా—తిమ్మిడా! (హిస్టిరమున) దాహము.

ఇను—(నీరుకొఱకు పరుగిడు చున్నాడు)

వెంగ—అగ్గిజా! నాకుంకతెలంబునకదల జేర్చుకొనుడు. (అని
తోడపై బరుండఁబెట్టుకొనును.)

ఇను—(నీరు త్రాగించు చున్నాడు.)

రంగా—(గాయముఁ జూపుచు) సర్పరావూ! రక్తస్రావ మాగువిధ
మాలోచింపుము.

వెంగ—(పై వలువ రంగారాయనికి బిగించి) అన్నయ్యా! మేమెల్ల
బ్రతికి యుండినను దను రెట్టి దురవస్థకు లోనగావలసి వచ్చెను!
(విచారముతో)

మ॥ అరులే యామరుగాక యీవిధపు బన్యా ♦ యంబుఁ గాపించి సం
గరధర్మంబు లతిక్రిమించెనరె యు ♦ క్తంబైన నూహింపనే
ర్వర? పాపంబును బుణ్యముంగ నడిపై ♦ వంబేనియుఁగలేడ? కా
తిరవుం గృత్యమె సాగెనే? యగమహా ♦ త్వం బట్టిదె కార్తవీ?

రంగా—నర్సారావుగారూ! నన్ను గూర్చుండనిండు. (అని సహాయ మపేక్షించును) (వెంగళరాయ నరసరాయల నానుకొని కూర్చుండి) తమ్ముడా! విచారింపకుము.

ఉ॥ తీతె ఋణానుబంధము వి ♦ ధిం గడువంజన దేరికైన నా తీరుదలంచి దుఃఖతను ♦ తిక్ ధృతిదూలకు, వైరి సీరసం హరివిహారవికళిమ స ♦ మన్వితవృత్తిని రావువంశపుణ్ గారవవృద్ధికిపు యల ♦ నంబొనరించుట పాడి తమ్ముడా!

వెండియు,

ఉ. కాయము గాయమయ్యె నధిం ♦ కంబుగఁ జావది నిశ్చయంబ యే దోయియిపోయెఁ జింతిలి స ♦ హేదరుని బ్రతికింపలేవు? ది వ్యాయుధధారివౌచు వెను ♦ కాడక యుద్ధభగంబుఁబూని నీ దాయలు నేను లేనికొఱు ♦ తం గనకుండగ నిర్వహింపుమా.

ఇను—వెంగళరాయా! ధైర్యమందెచ్చుకొని యన్నగారి వ్యాధి మను సరించుటయే కర్తవ్యము.

వెంగ—వెంగళరాయని కింకను గర్తవ్యము కలదా?

రంగా—తమ్ముడా! సిస్సుహం జెందకుము. సంగరమున మరణించిన వారికొఱకు సంలేపింపదగదు. శస్త్రజీవి కెప్పటికైనను శస్త్ర ముచేతనే మరణంబు ధృవము. నేడిబాప్సఃబుల సీశోక మాటదు. తీవాస్త్రములపలననే యీపని నిర్వహింపబడును. వికళిమించి నాతమ్ముడ పనిపించుకొనుము. నన్నిట్లే దుర్గతికిం గోరిపింపవార్గిపె విజ్ఞునిగిరి పగఁగిరిగొమ్ము. ఇంక నేను మాటలాడలేకున్నాను. ఆయాస మెక్కుడైనది. నన్ను వివేయుము

వెంగ—నర్సారావుగారూ! అన్నగారిని ప్రాణవైద్యశాలకుం గొని పొండు. నేను గర్తవ్య మూహించుకొన్నాను.

తే॥ గీ॥ బ్రతుకొ చావో జయంబో ప ♦ రాజయంబో
స్వప్నపడుదాఁకఁ గవచ మూ ♦ డ్వంగజాలఁ
బద్ధనాయకదుగ్ధార ♦ పౌరుషాగ్ని
వినుతకాంతారసీమ జ్వల ♦ భించునేడు.

రంగ—తమ్ముఁ డిప్పుడు యుక్తంబుగుర్తించి పురుషశ్రేష్ఠుడై ప్రికా
శించుచున్నాడు.

ఇను—యువరాజుగారు తలచిన దుగ్ధము లేదుకదా!

మెగ—లేదు. మద్బాహుబలివిక్రమ క్రమాదుల నా కంతటి దృఢ
విశ్వాసమన్నయది. పెక్కుమాటలేల? చెప్పినంత చేయంగల
శూరుండైన నామాటలు విశ్వసింపుము. ఇంక భవదాత్మకు
శాంతి చేకూరుగాక !

రంగ—తమ్ముడా! నిశ్చయముగ నాయాత్మకు శాంతి చేకూరినది.
నీ ఎప్రిమత్తుడవై ప్రవర్తింపుము. (నర్సరాయనితో రంగా
రాయ నిష్క్రమణము.)

మెగ—చిత్రము. (అని రణరంగము నిర్దేశించి) ఓహూ పద్మ
నాయక కులావతంసులారా! రణశాస్త్రులగు నన్నగారిం దల
పోసి నిరుత్సాహపడుట తగదు. ప్రత్యర్థివాహినినాయక పరి
కల్పితవ్రూహవిభేదనానూనధనుఃకి శావిశారదుగడును నిజ
సహూదర దురవస్థాకారణ విరుద్ధరణ సీతీజ్ఞ కంఠవిలుంతన
క్రియైశ్వరితాంతికిరణుండును నగు మెగళరాయుడు జీవించి
యే యున్నాడు. వెలివకుడు.

శా॥ వీరుం డెవ్వఁడో భీరుంఁడెవ్వఁడో ధను ♦ ర్వేదోక్త యుద్ధక్రియా
వారీమంజుషాడో నిమేషమున వి ♦ స్వప్నంబుఁ గావించి చం
డారాతిక్షణతజాతముజ్జనమహూ ♦ ద్యల్లీలవర్తించి శౌ
ర్యారంభంబున మచ్చరాసనము ధ ♦ న్యత్వంబునఁ జేర్చుతఁ!

(అని ధనువెక్కిడి టంకార మొనర్చుచు రాదా) వేశంబున)
ఇట్లగుంగాక!

మ॥ శరణార్థి విగతాస్తుని సమర విశ్రాంతి భయభ్రాంతి
దరియంబోనక ధర్మనంగర కిళా ♦ దర్శింపింపికియూ
భరితులై నిశితాసిన్మత్యమొనరిం ♦ పా రావువంశీయ దు
ర్ధరరోమాగులు నిర్దహించి రిపుకాం ♦ తారంబు శాంతించుతాక !

స్వదేశసంరక్షణసత్తులైన సాదరయోధాగ్రేసరులారా! నేడు
మనకుఁ బుణ్యదినసంబు.

తే॥ పావసంబగు శత్రుజే ♦ వనము వృత్తి
ఆత్మగౌరవరక్షణ ♦ మాశయంబు
గోవధాది మహాపాత ♦ కుండు వైరి
తరుణమే యిది మనబాహు ♦ దర్పములకు.

నా కిప్పుడు రణస్థలావాసమే యోగ్యంబు.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు)

(చివరంగారావు, వేంకటలక్ష్మి చిక్కులఁజూచుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

వేంక —

సీ॥ రావురంగారాయ ♦ భూవరమల్లాంబి
కాగర్భశుక్తి ము ♦ క్తాఫలంబు
మాతృదేశానురా ♦ గాతిశయము నుగ్గుఁ
బాలతోనేర్చిన ♦ బాలకుండు
సప్తసాగర పరి ♦ వ్యాప్త సామ్రాజ్య మే
లం దగు లక్షణ ♦ లక్ష్మితుండు
దారుణవైరి వి ♦ దారణప్రకీయం
దండిముణముదీర్చు ♦ ధైర్యమూర్తి

తే॥ గీ॥ నేడు తలదాచుకొననైన • నెలపు లేక
విధిబలంబున నట్టాడు • వివిధగతుల
నీ కుమారుని బోవనూ • హింపరయ్య
దయను మీరైనఁ బంచ భూ • తమ్ములార!

అయ్యో! కర్తవ్యమేమి? ఎచ్చని సాక్షిగొనెద? ఏమని పో
ర్థించెద? ఎట్లు వీనిని రక్షించెద? బ్రహ్మవ్రాత యెంతైనఁ బాటన.
కడకు యువరాజుగారు కూడ వ్రాణశాధితులై వీరశయన మలంకరించి
రనికదా వింటిని. అక్కటా! మల్లమారాజ్యయాన నేప్రకారంబున
నిర్వర్తించెద? చినరంగారావు సంరక్షణభార మెట్లు తప్పించు కొనఁ
గలను? ఆహ! బాబ్బలికోట సంపూర్ణముగ శాత్రుచాళినమైయున్నది.
ఎక్కడఁజూచినను విదేశీయులే. అరుగో! ఎవ్వరో మువ్వరుపురుషు
లిటులే వచ్చుచున్నారు. (పరికించి) బూసిదొంగ రుకూడ నున్నటు
లున్నది. ఇప్పుడు భయపడి యేమిచేయగలను? దైవమే కలఁడు.
(బూసిని సమీపించి) దేవా! నమస్కరించెదను.

శా॥ వీరస్వర్గ మలంకరించిరి రణో • ద్వైత్తిక్ విజృంభించి దో
స్సారుల్ వెల్గులు శీలభంగ భయ వి • స్తారబునన్ స్త్రీలుదు
ర్వారాగ్నిచ్చట మగ్గినారు తుదకీ • రాకూన యొక్కఁడు రం
గారాయాధిపు వంశపుంగతికి మా • ర్గబాచు జీవించెడిన్.

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రీకి దప్పిన • తనయు నితని
విమతులేసి రక్షణమిచ్చి • పెనుతురనుచు
నమ్మి తమకొప్పఁజెప్పుచు • న్నాను ఏవిఁ
జిత్తనగురీతి నేమిచే • సినను సరియె.

వేంక — (చినరంగారావును బూసి కప్పగించును. బూసి కరుణార్ధుడై
చేకొనును.)

హైదరు — (అనూయతో) రావువంశమున నింకను నొకనినువు కేషించి
యే యున్నదా? తదవశిష్టమును మల్కరాసి నిర్వహించుఁగాక!
దేవా! శత్రుశేష ముండఁగూడదు,

బూసి—(కోపముతో) చాలు నీ హితోపదేశము. ఇంకను నీపాపం బునకుఁ బరిమితియేలేదా? జాగ్రత్తి! నీవు నాచెంత నెక్కుడు చనవుఁ గైకొనుచున్నావు. ఇదివఱకు నీ వొనరించిన యఘమునకు నివృత్తిమార్గ మూలోచింపుము.

విజ—మంత్రీవర్యా! ఈముక్కుపచ్చలారని కుట్టవానిపైఁ బగఁబాటించుటకంటె మార్భ్యమున్నదా? చివరంగారావు రక్షణ మవశ్యక ర్తవ్యము. శరత్కాలపూర్ణిమా విధుబింబ నిరసనహేతు భూతమైన తత్కుమారుని ముఖచంద్రన దర్శనానంతరము ఎట్టి పాపాణహృదియునకైనఁ గరుణారస ముద్భవింపదా? (తనలో) కట్ట! నావలనఁ గలిగిన యీ కుట్టవానియగు హయాస్థి గాంచుటకు నాకు లజ్జయగుచున్నది. శత్రుత్వ మేమైనఁ జేయింపఁగలదు. మిగిలిన దానికై వగవఁదగదు. “గతస్య శోచనా నాస్తి” అని యూహిడిలెదను.

బూసి—(చివరంగారావును రాదీసి) నాయనా! నీవు నాదగ్గఱ నుండువు రమ్మ. భయపడకుము.

చిన—నాకేమి భయము?

విజ—పూవు పుట్టినతోడనే తావిఁగొలుపు. (ముద్దుఁగొనుచున్నాడు.

బూసి—నిరర్థకంబుగ హైదరుమాటలువిని యెట్టి వీరులఁ గోల్పోయితిని! కానిండు. దాదీ! నీవు సంశయింపకుము. నే నీ కుట్టవానిని రక్షించి యర్హసింహాసనాసీనుం గావించెదను.

వేంక—దేవా! కృతార్థురాలైనతిని. రంగారాయ మల్లమూబల సద్గతులకుఁ గారణముఁ గల్పించితిరి. కుట్ట! ఒక్క ముద్దియ్య. నీకెడ మగుచున్నాను. చిరాయుష్మంతుండవుకమ్మ. ఇదియే కడిసారి చూపు. దేవా! నాకింక నెలవిండు.

బూసి—నీ వెక్కడ కేగెదవు? నీ కలవడినకుట్టువానితో నుడకున్న నెట్లు?
మాతోడ నీవుకూడ రమ్ము.

వేంక—దేవా! అట్లుగాదు. ఇట్లుగుఁగాక!

తే॥ గీ॥ తల్లిదండ్రీ దైవబైన ♦ మల్లమాంబ
జరిగిపోయె నా కీతుచ్చ ♦ జన్మమేల?
కంఠమును ద్రుంచుకొనెద నా ♦ కముననేని
మల్లమారాజ్ఞి సాన్నిధ్య ♦ మహిమగనెద.

(అని పొడుచుకొని స్త్రీగము విడుచుచున్నది.)

బూసి—(ముక్కుపై వేల్చించి) హైదవుల సాహసము లోకాతీ
తము.

చిన—అయ్యయ్యా! దాదీ! దొరగారూ! దాది పలుకజేమి?

బూసి—నాయనా! నేను దాదిని బిలిపించెదను. నీవు కోరినవెల్ల నిచ్చి
తును. నాతోడ రాగలవా?

చిన—ఆడుకొనుటకుఁ గత్తులుఁ గటారులు నుండునా?

బూసి—(చెక్కిలి నిమురుచు) నాయనా! సర్వమును దొరకును.

చిన—అట్లైన వచ్చెదను.

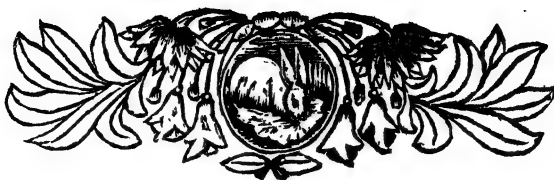
విజ—సెహబాస్! పులిపిల్ల యనిపించితివి.

బూసి—విజయరామరాజా! అస్తమయమైనది. బొబ్బలికోట స్వాధీన
మైనది. కేవు విశేషములఁ జూడఁదగును. ఇప్పటికిఁ బటకుటీ
రముఁ జేరుదుము రమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చ తు ర్థాం క ము

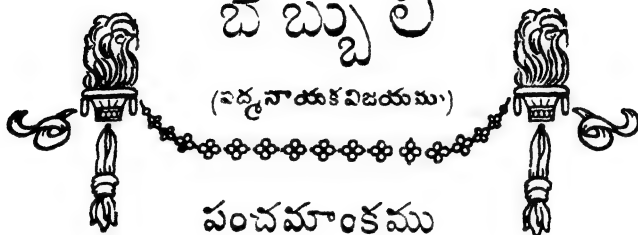

శ్రీమత్పరదేవతాయై నమః

బె బ్బు లి

(ఇద్యనాయకవిజయము)

పంచమాంకము

(రంగము-రాజాముగోట, వర్ణ్యశాయియై పాపారాయణు
ప్రవేశించును.)

పాపా—(నిట్టూర్పుపుచ్చి) ఇది యేమిచిత్రము! పృథ్వీపూర్వక
ముగఁ గనులుమూసినను మూతపడకున్నయవి. మనంబు పరి
పరివిధంబులఁగోడును శంకించుచున్నది. అనుమానగ్రస్తుండౌట చే
గాఁబోలు ప్రపంచ మవశకునమయమై కానిపించు. కారణ మూ
హింపఁజాలకున్నాను.

కం॥ వేకువజామైన మనో

వ్యాకులముననేడు కున్ను ♦ పట్టదు నాకు

మాకపకారం బేదియొ

పైకొనినవిధానదోచు ♦ స్వాంతంబునకు.

బొబ్బిలి డ్రేనుసమాచారము నేడేకదా రాసిది! నేనింత కల
వరపడనేల?

నేపథ్యమున—పాపరాయా! పాపరాయా! ఎందుంటి వెందుంటివి?

పాపా—ఎవరురా! (అర్చితము) శత్రువు కాదుగదా? (అని వాలుఁ బెట్టి లేచి యోచించుచున్నాడు).

దేవా! సర్వసాశనమైనను దొందరింపకున్నావా?

పాపా—(తనలో) స్వజనకంతరవంజే. (బిగ్గరగ) ఏమోయి అప్రియము లాడుచున్నావు! ఏమిమునిగినది?

• (త్వరగాఁ బెద్దన్న, వెంకన్నలు ప్రవేశింతురు)

స్వామీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అని పాదములపై వ్రాలుదురు.)

పాపా—(విభ్రాంతుఁడై) పెద్దన్న వెంకన్నలారా! నా శరణ్యమపేక్షించుచున్నారేమి?

పెద్ద—అయ్యా! మాకింకొక శరణ్యస్థాన మెయ్యది?

వెంక—అయ్యా! మీరుదక్క మాకు వేలు దిక్కెవ్వరున్నార?

పాపా—అయ్యా! అట్లనుచున్నారేమి? మీరాక యెక్కడనుండి?

పెద్ద—మాదాస్థాన్యదేవత చెంతనుండి.

వెంక—ఎక్కడనుండి యేలరాగలదు? వీరబాబ్బలినుండియే.

పాపా—అట్లయినచో బావగారులేరా? వెంకటరాముఁడులేడా?

పెద్ద—ఉన్నారు. లేకేమి?

వెంక—వీరస్వర్ణకుందునో? కొనయాపిరితోడనో?

పాపా—(అశ్చర్య భయానక దుఃఖరసంబులతో ఖడ్గంబు విడిచి నేల కొఱగి) హా! భారతీయనైసర్గిక స్వాతంత్ర్యసంరక్షణాసక్త హృదయా! హా! తృణీకృతగాండివిధనుర్విద్యారహస్య సంగో

హఙ్గైకప్రవీణా! హా! శేషర్లగోత్రపయః పారావారరాకానిశా
కరా! హతోస్మి! హసోస్మి! (అని మూర్ఛిల్లును)

పెద్ద—దేవా! ఊరికిల్లు మూరిడిల్లుము.

వెంక—అయ్యా! ఇది వీరోచిత కార్యంబుగదు.

పాపా—(లేచి) ఆహా! ఇంకేమని జీవించదను? (నిర్వేదముతో)

శా॥ రంగారాయ నృపాలకా! పౌబలపైఠై ♦ ర్యస్తైర్య మంథాది! ఉ

తుంగాభీలపరాక్రమకళా! ♦ దుర్వారశత్రుప్రభా
గాంగేయా! పవనాత్మజాత సదృశ ♦ భ్యాతైకదుర్దదో
స్సంగా! ఎందరమున్నఁ గర్మఫలమే ♦ సాగెంగదా నీయెడఁ.

వెంగళరాయా! దగ్గరినుండియు సోదరుని గోల్పోయితివి
గదా! అయ్యో! నా వెట్టియేగాని నీశ క్తివంచన ముంచుకొని యుండువా?
విధినిర్ణీతమప్రతిహతముగదా?

సీ॥ క్షత్రియ యవనపా ♦ శ్చాత్య వాహినులకు
దుర్గమింబగు మన ♦ దుర్గమండు
వెంగళరాయాది ♦ వెల్మవీరోధతుల్
చేరి నిన్నుఁ బరివే ♦ ప్పించియుండ
సమరశూరవ్రాత ♦ సంస్తుత్యదోర్బల
శాలివాహనీచేత ♦ శత్రుమలర
వీరజాబ్బిలి నాల్గు ♦ వేలదళంబును
బ్రభుభక్తియుక్తిమైఁ ♦ బరిధవింప

తే॥ గీ॥ ఒక్కమానవమౌతు) ల♦ లెక్కయేమి
నిర్జరులకేనియున్ నీవు ♦ దుర్లయుండవె
ఎట్టిదురవస్థాప్తించె ♦ సట్టిసీకు
బ్రధనగాంగేయ! శ్రీరావు ♦ రంగరాయ!

అమిత రోహవేశః బున నొడలెఱుంగని బాహుదర్ప ప్రతాప
ప్రదర్శనమునకుఁ బాల్పడి మావాఁ డిట్టి దుర్గతికి లోనై యుందురు.
లేకున్న నొక్కపూటగో యద్ధము పరిసమాప్తి కాఁబోదు.

పెద్ద—ప్రభువుగారు లెస్సగా యోజించిరి.

వెంక—దేవా! నిన్నటి ప్రభాతము మొదలు మధ్యాహ్నమువఱకు
గోట చలించలేదు. పిమ్మట శతఘ్నికాహతి నచ్చటచ్చట శిథిల
మయ్యెను. అటుపైనఁ గోపాతిరేకంబునఁ గోటవదలి రివుసై
న్యంబులఁ జొరఁబాటి వీరవిహార మాచరించి మనవారు వీర
స్వర్గ మలంకరించిరి. తాము రాజాముకోటఁ గాచుచున్నారని
విని విజయరామరాజు శత్రుసైన్యంబును దేవులపల్లి మార్గం
బునఁ దీసికొనివచ్చి నిన్నటి యుదయముననే మన కోట మట్ట
డించెను.

పాపా—అదియే మనవారుచేసిన ప్రమాదము. ఈ రాత్రిఁజకుఁ గోట
తిడువక కాపాడుకొనియున్న నెల్లైన నే నీవార్తఁగనిపెట్టి యుం
దును. ఎల్లిప్రభాతంబున నేనును మనవారును వైరిసైన్యంబు
లను బురోపరిభాగంబుల నెదిర్చియుండినఁ జేయునదిలేక ప్రతి
పక్షులు మనకుఁ బాదాక్రాంతులైయుందురు. జయము కరత
లామలకమయ్యెడిది. వేగిరపాటున సర్వము తలక్రిందైనది. గత
జలసేతుబంధనమున నేమిప్రయోజనము? విధివాక్రతి సనుసరించి
బాబ్బిలికొటకును, మాకును నేటితో ఋణము పూర్తిగాఁ
జెల్లినది. దీనినిగుఱించి ధీరోదాత్తుఁడు వగలఁ బొగులఁదగదు.
శోకాతిరేకంబున నడుగమఱచితిని. మల్లమార్జ్జయుదంత
మేమి? తక్కుంగల శ్రీలగతియేమి?

పెద్ద—వెంకన్నా! కర్ణకతోరంబగు తల్కఘావిధానము నీవే వివరిం
పుము.

వెంక—అట్లు కోట శిథిలంబగుచుండ—

పాపా—(మాట విడ్డమువచ్చి) వెంకన్నా! ఏదియెట్లయిన బోనిమ్ము.
మానభంగభయంబు లేదుగదా!

వెంక—లేదు. లేదు.

పాపా—చాలును. ఇక నేమివదించినను నప్రియముగ భావింపను.
కానిమ్ము.

వెంక—ప్రభువుగారు పరాజయభీతిచేఁ జెలికాని వెంకయ్యగారిని
శిశుశ్రీవధాకార్యనిర్వహణార్థమై యేర్పఱచిరి.

పెద్ద—చెలికాని వెంకయ్యగారి యాగమనంబుననే యుద్దేశ మూ
హించి మల్లమారాజ్ఞులన కైజారున కెఱయయ్యె.

పాపా—సెహబాస్ వీరపత్ని! దిగంత విశ్రాంతి నార్జించితివి.

వెంక—తదితర శిశుశ్రీబృందమును నగ్ని కాహుతిఁ గావింపఁబడియె.

పెద్ద—తదనంతరము పద్మనాభుక యోధాగ్రేసరులెల్లరు . నంతులు
సమరంబునకుఁ గవిసిరి.

పాపా—రంగ రాయా! ఇదియెల్ల సేచేత సంభవించినగతిను చూ!

శా॥ నేనేయుండిన నస్మదీయరణ పాం ♦ డిత్తప్రభానూన బా
హువిధూతపరాక్రమ ప్రధితదా ♦ వాగ్విచ్ఛటల్ రామరా
జ్ఞేనానామకులక దహింపఁ బరదే ♦ శీయోగ్ర సంగ్రామ వి
ద్యానైపుణ్య మితక్రిమించియు స్వసం ♦ స్థానంబు రక్షింపనే!

వృధాభ్రాంతికాని లేరా? ఉపయోగపడిన వారి బాహుమేధా
బలంబులు చాలకపోవునా? కాలగతి లెప్పివచ్చునప్పుడు మానవవ్యక్తి
తక్కినామర్థ్యంబు లక్కఱకురావు. నేను లేకపోయితినే యని పరితపించు
టేగాని యున్నచో నున్నవారేమిచేసిరో నేనును నదియే యొనర్చి

యందను. దైత్యులను కెవరు ప్రోలుటించగలరు? వెంకన్న పెద్దన్నలారా! వీరబాహ్నిలికోటలోని పద్మనాథకకుటుంబములు నిరవ శేషముగ నశించినట్లైనా?

పెద్ద—బాబూ! అందులకు సందేహమా!

వెంక—వెంగళరావుగా రొకరు మాత్రము కొంఱియూపితో బూసి గారి ప్రాణవైద్యశాలయం దున్నారు. తుదకుఁ జన రంగారావు గారు సహితము—

పాపా—ఆ వివరతమేమియుం జెప్పవగదా!

వెంక—చెప్పను. శత్రువులకుఁ జిక్కిరిగాని బూసిగారు రక్షింతుమని వాగ్దాన మొనర్చిరి.

పాపా—పోనిమ్ము. ఇది యొకకీడులోని మేలు. ప్రభు కుటుంబమునకు నివాసాంజలి యొసంగుట కీమోలకయైన సిలిచె చిరాయుష్కంతుండగుఁగాక! వెంకన్న పెద్దన్నలారా! సరిపోయినది. 'చరిత్రము సాంగముగా వింటిని. ఈయందగినవారి కెన్నితొదకము లిచ్చెదను. ఇతఁగ ర్తవ్య మేమియో బోధింపుడు.

పెద్ద—స్వామీ! తమ కేము కర్తవ్యము బోధింపగలవారమా?

వెంక—చేయఁగలయంతవఱకు శత్రుమారణ కర్తవ్యమున వర్తిల్లి ప్రభు ఋణముక్తులమగుటయే సమంజసము.

పాప—వెంకన్న! ఎవ్వరి కొఱ కిశను యుద్ధముఁ గావించెద?

ఉ॥ బందుగు లావులు హితులు ♦ బ్రాణములకా విడినాడి స్వర్గముం బొందిరి మోడుమాఁకువలెఁబొక్కెదనొక్కడ నేమి చూచి చేయందగుఁ బోరు శాస్త్రవబ ♦ లాధిక మెన్న జయాలిలాప లేదెందుల కీప్రియాన త్యజి ♦ యింతు స్వఖడ్గముతోడ జీవముల్

పెద్ద—ఇది శూరధర్మముకాదు.

వెంక—అయినను దమరే యోజింపుడు.

పాప—అయ్యో! యోజించుట కింకేమున్నది!

ఉ॥ అట్టి త్రిలోక వందిత ము ♦ హామహిమాన్వితశీలయైన తోఁ
బుట్టువు మల్లమాంబ యను ♦ పుల్ త్యజించె మురారికైన ని
ట్టటన రాని నిశ్చలబ ♦ లాతశయుండగు రంగరావుచే
పట్టిన భార్యనుం గలిసె ♦ బాపయపాపము పండఁబాటెనా.

వెండియు బొబ్బిలి దుఃస్థితిఁ దలంచి యూఱడిల్లలేకున్నాను.

మ॥ ఎవఁ డార్జించెనో యెన్నఁ డేర్పడియెనో ♦ యీరాజ్యమేలాటి వై
భవముల్ గాంచెనో పద్మనాయకుల చా ♦ ర్భాగ్యంబుచే నేటితో
యవనాధీనమునా మెలంగి గత స ♦ ర్వాధిక్యమై పోయింద
క్కె విధిపొిప్పిని మీఱఁజాలక యశ ♦ క్తి శూరు లీక్షింపఁగఁ.

ఏమో? సర్వనాశమైన తదుపరి విక్రమమువలనఁ బ్రయోజ
నములేదు. ఆత్మహత్యమార్గమునైన రంగారాయాదులఁ గలిసికొన
యత్నించుటయే సమంజసము.

పెద్ద—ప్రభువులు తప్పఁ దలంచుచున్నారు.

వెంక—మనవిచేయఁగలవాండ్రము కాముగాని దూర మాణో
చింపుడు.

పాప—ఔను. ఆత్మహత్య మహాపాతకము. రణరంగమరణమే ముక్తి
ప్రదము. కనుక సమరతలంబే ప్రవేశయోగ్యంబు. ఇంక
యుక్తాలోచనతోఁ బనిలేదు. ఇంతలోపల గీడు మూడఁదగినది
యులేదు. (కొంచెమాఁగి) వెంకన్నా! సరే. బాగుగనున్నది.
మనవారందఱి సంగతిఁ జెప్పితివి. ఎదిగి బలంబుల సితిగతులు
పలుకవైతివి.

పెద్ద—ఏ కొద్దిమందియో మిగిలిరిగాని సైనికసప్తము వారికే సుధికము.

వెంక—సైన్యము లెట్లుపోయినను విజయరామాదులు మాత్రము సురక్షితముగ నున్నారు.

పాపా—తాండ్రపాపరాణ్యుడేంద్రము జీవించియుండ విజయరాము నకు సురక్షితమా? ఎన్నాళ్ళు? నేటి కాయుఁవూర్తియై తీరి వలయును.

శా॥ పాపాబో మఱి పుణ్యమో నలిపెఁ బా ♦ వారాయఁడన్ బేరు సం
సాపింతుఁ జగముల్ విరుద్ధరణ ధ ♦ ర్మజ్ఞుడనుం గొక మ
తోపంబాటదు రామరాజ మరణో ♦ ద్యోగంబునె తుచ్చమా
యోపాయంబున నేసి దీర్పు దనుకన్ ♦ యుద్ధంబునో దప్పినన్.

పెద్ద—దుర్మార్గుని సాధించుటకు దుర్మాత్మగామియైనను దప్పలేదందురు.

వెంక—తప్పెనను నేడు సుఖ మనుభవించుచున్నామా, రేపు నరక ప్రాప్తి సంభవించుటకు!

పాపా—కనుకనే బాబ్బిలికిత దుర్గతిఁ గల్పించిన కట్టిడి నేమిచేసినను ఎట్లు సాధించినను దప్పగాదని నమ్మితిని. వీరబాబ్బిలి వేణుగో పాలవ్యామి వనపాలఁ గలఁడు. అట్టి శుభశకునములు నాకుఁ బూడఁగట్టుచున్నవి. మనము సఫలీకృత మనోరథులమై పృథు ఋణమా క్తుల మయ్యెదము. దిగంత విశ్రాంత యశోవిరాజతు లము కాఁగలము. మీరు ధైర్య మవలంబింపుఁడు. నాబారిఁ బడి తప్పకొనఁగలవాఁడు లేడు. నిశ్చయము.

శా॥ ధర్మాధర్మవివేచనాగరిమఁ జి ♦ త్తంబందుఁ బోనాడి దు
ష్కర్మార్థంభుని రామభూవరువధా ♦ కార్యంబు నెగ్గించి యా
దుర్మార్గంబునకున్ ఫలం బనుభవి ♦ తున్ గొక యీరాత్రితో
నిర్మానుష్యవిరోధిలోకమున శాం ♦ తించున్ మదస్త్రంబులున్.

పదఁడి పాపారాయని హృదయశాంతి చేకూర్చఁగాక! వెంకన్న
పెద్దన్నలారా! తెల్లవాటినది. ఈరాత్రీ సర్వంబును మత్కరవాలం
బువలననే చక్కఁబడును. మీ రిరువురుమాత్రము తత్క్షణము సగల
కంటఁబడకుండ బొబ్బిలింజేరి మాఱువేషభాషలతో నాయాస్థలములఁ
జూచి విజయరామరాజు పటకుటీరముకడకుఁ గటికిచీకటియందైన
భారాళముగఁబోనైన మార్గ మాలోచించి యీరాత్రీరెండవజామున
బొబ్బిలిపొంతమున నన్నఁ గలిసికొనుఁడు. మసలవలదు.

వెంక — చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

పెద్ద — ఆఱ్ఱఁ గైకొందుము. (నిష్క్రమించును)

పాపా — పూజ్యమైనకరవాలమా! నేటిరాత్రీ నీ వప్రతివాతప్రతా
పముఁ జూపవలయు సుమా!

సీ॥ ప్రతిఘటించిన పరి ♦ పంథివర్గముఁ గిక్కు

రసకుండ వడి నులు ♦ చూడవలయు

ఎట్టితనుతొగ ♦ మేనియున్ భేదించి

విజయుఁ జిత్రివధఁ గా ♦ వింపవలయు

యవనాధమాధము ♦ హైదరున్ జుపియుఁ

జంపనియట్లు హిం ♦ సింపవలయు

స్వామియే యనెడి వి ♦ శ్వాసమున్ దిగమిగి

పాపరాయని హరిం ♦ పంగవలయు

తే॥ గీ॥ శస్త్రరాజమా! కనుక ని ♦ శ్చలతఁబూని

విమతదారుణ వికృమా ♦ భీలవహ్ని

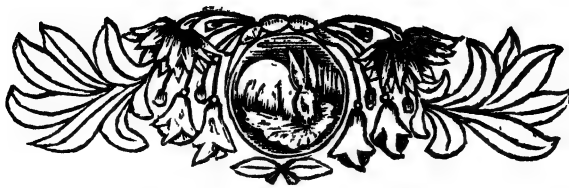
నార్చి సదృశశ్చంద్రికా ♦ వ్యాప్తి నీవ

కూర్పఁగావలె విప్పల్ల ♦ గోత్రీమునకు.

(ఖడ్గమును గనులనడ్డుకొనుచు నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(ఇది పంచమాంకము)

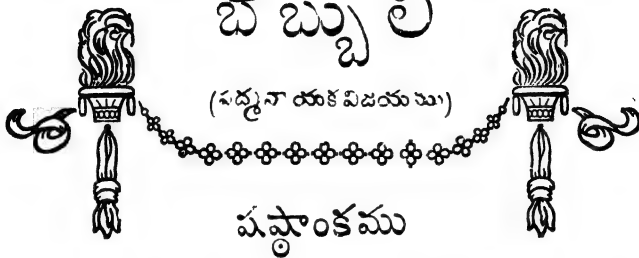

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయై నమః

బె బ్బు లి

(పద్మనాభాయకవిజయము)

పష్టాంకము

(బొబ్బిలి పురస్కారమునఁ బాపారాయఁడు ప్రవేశించుచు)
పాపా—

ఉ॥ సంతతభోగభాగ్య విల ♦ సత్ప్రతిభా మహనీయసత్కళా
క్రాంతవిరాజితంబయి ఏ ♦ రాక్రమ సుస్థిరబాహువిక్రమా
ద్వాంతయశఃప్రభాకలిత ♦ భాసురశూరజనావృతంబునై
కాంతిలు మాతృభూమిగడ ♦ గండ్లకు గుండెలు ప్రయ్యలయ్యెడికి.

అక్కటా! బొబ్బిలిరాజ్యరమాపురంధీ! నిన్నెట్టి యిక్కట్టునఁ
జూడవలసివచ్చెను! పాపరాయా! పూవులమ్మైన వీధినే కట్టె లమ్మచు
న్నావు. సంపదలు క్షణభంగురములనుట ప్రత్యక్షముగ ననుభవమునకు
వచ్చెను. శ్రీదేవి! నీవు చంచలస్వభావ వనుమాట సార్థకపఱచుకొం
టవి. కట్టా! ఎట్టు లిమఃఖసాగరమును దరించెదను?

ము॥ అక్కటా! మొన్నటిదాఁకఁ స్మారరిపు సం ♦ హారంబునకొ బద్దనా
యకసంసానముఁ బెంపునేతునని యై ♦ ర్యంబందితిగాని నేఁ

టికి నీవిట్టు లనాధనా పెఱుగ ద్వి ♦ శ్చేనాసమూహంబుబా
రికి లోనైతివి రాజవైభవ పురం ♦ ధీ! మాకు దూరస్థవై.

చీ!చీ! ఎక్కడివైభవములు! ఎక్కడిసంసారములు! ఎక్కడిదుఃఖ
ములు! ఇక నెట్టి శోకావేగంబేనియు నన్నుఁజలింపఁ జేయుఁగూడదు.
నాహృదయము తాయిఁగావించుకొనియెద. వచ్చినకార్యం బొక
టియుఁ జేయుచున్న కార్యంబొకటియు నైనది. రెండవజాము గడచు
చున్నది. వెంకన్న పెద్దన్నల జాడలేదు. చాలనిదినములుకనుక మీరు
ను శత్రుబాధితులు కారుగదా!

(వడిగ వెంకన్న పెద్దన్నలు ప్రవేశింతురు)

వెంక— } స్వామీ! నమస్కరించు చున్నారము.
పెద్ద— }

పాపా—పరిశ్రమలారా! తొందరలేమియు లేవుగదా!

పెద్ద—లేవు.

పాపా—మఱి విజయరాముని యున్నిప ట్టెఱింగితిరా!

వెంక—చిత్రము.

పాపా—మనకార్యంబు నిర్విఘ్నంబగుగదా!

పెద్ద—నిస్సందేహముగా.

వెంక—ఇప్పుడు రామరాజుపటకుఁగీరమ నుండియే వచ్చుచున్నారము
పురుగుభటులమాత్రము గావ్రామును గాపాకుచున్నారు.
తిదితరులెల్ల రొడలుమఱిది నిదురించుచున్నారు.

పాపా—సెహబాస్! మించినమాయమా. దొంగపోతులనము తగదని
సంశయింపను.

సీ॥ నిద్రించువారికి ॥ నిరుపనుసాహసం

బులఁ బ్రకటంపఁడె ॥ మునుపు జాణి

ముందు శిఖండిని ॥ బూని గాంగేయుని

సంహరింపఁగలేదె ॥ సవ్యసాచి

భూరుహంబు వెనుక ॥ పొంచి యా వాలిని

సాధింపఁడే జాన ॥ కీధవుండు

అస్మత్తోక్తులాడి దోరి ॥ కాచార్యు నిర్జంపఁ

దలపెట్టఁడే యమ ॥ ధర్మనూతి

తే॥ గీ॥ పాణియు మహానయు పెద తీ ॥ మాదిరినల్లి

ఘనతఁజెచ్చిరొ వేటు వా ॥ కొనఁగనేల?

పాపపుణ్యంబు లనియెడు ॥ భ్రాంతిపేడి

బహువిధోపాయములఁ బగఁ ॥ బాపవచ్చు.

అయ్యయో! నన్నవతారపురుషులతో, బోల్చుకొని యెంత పొరఁబడుచుంటిని? పాపాణంబు నొక్కకోమలాంగిరఁ బరివర్తనముఁ గావింపఁగల్గిన నసజాతాసనవాసవప్రముఖామరమౌనివ్రాత సంస్తుత్యుపకృతపాదరజస్తుల్య ప్రభావంబును నరనారాయణాది పరమపురుషభయంకర హేతునూఁక ప్రళయకాలకల్పితానల్పతీవ్రీ నారాయణాస్త్ర సమమహాశస్త్రప్రాప్తియు, నిజధర్మపత్న్యభిమానసంరక్షణ క్రియాసక్తప్రేమత్తి పరపంధిప్రాణసంరక్షణాపరప్రతిజ్ఞాపరిపాలన సామ్యధర్మకార్యానురక్తియుఁ దృణీకృతఫాలాక్షాక్షీణ కాక్షేయ ప్రతాపాసన్య సాధారణోదగ్రీకోధ విక్రమాభిల నిర్వృక్తిపరాక్రమకృమ సదృశమహత్త్వంబును నాకు లభించెనేని నేనప్పుడు శ్రీరామార్జున ధర్మజాన్వితౌమలతోఁ దులఁమాగఁగలను. మహాత్ముల లీలలలోఁ బ్రేమాదంబుల నుదాహరణంబుగఁ గైకొని యవసరమైన తమ దుశ్చేష్టుల కన్గయింపఁ జేసికొనఁజూచుట త్సుమృలపని. వారు దేవతాంశసంభూతులు. ఎందునకైన సమర్థులు. వారిముందు మనమన నెంత! పాస్తీమశ కాంతరము. కనుక నేను ప్రధమమునఁ దలంచిన విధ మను

సరింపక విజయరాముని ధర్మయధ్ధమనఁ దలపడి మగవాడ నని పించుకొనెయెడఁగాక!

పెద్ద—అట్లయిన మనము సఫలీకృతమనోరథుల మగుట కష్టము.

వెంక—కష్ట మనియెడవేల? దుర్ఘటమనిన సరిపోవును.

పాప—ఏమనినను సరిపోదు. విజయరాముఁడు నాబారినుండి తప్పు కొనుట దుర్ఘటమనినప్పుడు సరిపోగలదు.

మ॥ హరుఁడుఁ శ్రీహరియును సురాసురలు బాహుబాహిమార్కొన్నవే
పురుషోత్తమరులు చుట్టుముట్టిన భయం ♦ బుంజెందఁగాఁ బోక దు
ర్ధరదోర్వీర్య పటుప్రతాప నిపునం ♦ తాన ప్రభాభీలభీ
కరిశౌర్యాగ్నుల నిర్వహింతురు ప్రతి జ్ఞాల్ తాండ్రవంశోద్భవుల్.

ఇఁక మాతాఁడక విజయరాముని పటకుటీరమునకు దారి దీయుఁడు.

(మువ్వరు పరికిమింతురు).

(యవనికయెత్త విజయరాముని పటకుటీరము, ఉత్థాత ఖడ్గులగు నిరువురు ద్వారపాలకులు ప్రవేశింతురు.)

పాపా—(దూరముననుండి) వెంకన్న పెద్దన్నలారా! మీరిరువురు ద్వారపాలకుల నిరువురను నడిలేకుండ దవ్వలకుఁ గొనిపోయి వధింపుఁడు. తడయవలదు.

(వెంకన్న పెద్దన్న లిరువురు ద్వారపాలకుల కుత్తుకలనొక్కి యెత్తుకొనిపోవుదురు.)

పాపా—పెద్దన్న వెంకన్నలు వారి నియోజితకార్యంబులు నిర్విఘ్నము గా సాగించుకొనుచున్నారు. ఇఁక నేను మాత్రము మసలనేల? (ఖడ్గమును బరీక్షించి) (మేఘగంభీరస్వరముతో) విజయనగ

రాధిపా ! పులి! పులి! మేల్కొనుము, మేల్కొనుము! (పట
కుటీరమును జించి ప్రవేశించి రాజుపైఁగూర్చుండి.)

సీ॥ హైదరుజంగు పా య దాశ్రయముఁ దొరికి
దురముఁ గల్పించిన య దోహబుద్ధి
ఉన్నతలోఁ దృప్తి యొందక వెలమ రా
జ్యంబేలఁ గోరుదు య దాశ్రయంబు
ఖండాంతగులమైతి యొ గావించి భారతీ
యుల కెగ్గురొసిన య తులువతనము
పద్మనాయక కుల య ప్రభవధ్వంసనో
పాయనంకలితమా య పాపవృత్తి

తే॥ గీ॥ యొక్కపై విధిబలము చే యూతనొపంగఁ
దాండ్రకులుఁడు నిమిత్తమా య త్రొంబుగాఁగ
నీవధావిధానంబును య నిర్వహించు
నాత్మసంరక్షణోపాయ య మరసికొనుము.

విజ—(కనులు విచ్చుచూచి చలంపక ధైర్యముతో) చీ! చీ! విప్లవ
గోత్రగౌరవాతిశయములకు నీయూచర్య కళింక మాపాదించు
చున్నదినుమా !

తే॥ గీ॥ ఒడలు మఱచి నిద్రించు నా యురముపైన
సధివసించి ప్రగల్భంబు య లాడెదేల ?
పద్మనాయక సత్కులో య దృఢుడవేని
ప్రతిఘటింపుము ధర్మ సం య గ్రామకేళి.

నిరాయుధుని, నిద్రితుని జంపఁజాలిన మగవాడవని నేనింతదనుక
నెఱుంగను.

పాపా—విజయరామరాజా ! నీయనుమానుము నిన్నట్లు వీడించుచున్న
దిగాని నిన్నన్యాయంబుగఁ బోరిఁగొనఁ బొల్పదుదనా? దూర

మననండి కేకలు పెట్టిన బాటిపోయెదవని యిట్లు చేసితిని. ఇక నీవు నన్నెట్లును దప్పకొనిపోజాలవు. ఇదిగో వదలితిని. (అని విడుచును) నిద్రొడుగడవేని మేల్కొల్పితిని. నిరాయుధుడవేని శస్త్ర మందికొనుము. ఏదీ! ఇక నీశక్తిసామర్థ్యంబులు వెల్లడించుము.

విజ—పాపారాయా! ఇప్పుడు పురుషుండ వనిపించుకొను చున్నాడవు.

పాప—విజయరామా! వైపర్య వాక్యములతో బనిలేదు. నేను మాటలకెడమియను! త్వరపడుము. (ఇరువురను ఖడ్గాఖడ్గి బోరాడుదురు. కొంతవడికి నిపుణుంబుగ బాపారాయుడుగారు విజయరామాని ఖడ్గమును నెగురగొట్టుదురు) రామరాజా! ధర్మము ద్ధళితముగూడ స్పష్టపడినదిగదా? (అని రామరాజుపై సగివసించి గంభీరస్వరముతో)

తే॥ గీ॥ విజయరామనామాంకిత ♦ ద్వంద మిపుడు
పాపరాయపంచాస్యంబు ♦ బారిబడియె
గావగల్లు నీరేడులో ♦ కములవారు
వైశిమేతెంచి యితనిఁ గా ♦ పాడుకొనుడు.

ఓహూ! వీరస్వర్గవాస్తవ్యులగు పద్మనాథులారా!

హ॥ సరనాశుండును బాంధవాళివినుచుం ♦ డ్డ రంగరాట్టశ్శబాం
తరమందు వచియించియుండిన ప్రతి ♦ జ్ఞుల తీర లోకైకభీ
కరశస్త్రాస్త్రుకళావిశేషభుజ వి ♦ ఖ్యాత ప్రతాపాగ్ర ని
ర్భరశౌర్యధతి వైచిత్ర్యవధ ని ♦ ర్వర్తితు వీక్షింపుడి!

ఓనోరీ! శ్రుతియకులకళంకా! నేటికి నీపాపంబులు పండబా
టిసవి.

ఉ॥ మల్లమదేవియట్టిగుణ ♦ మానితి, మానవతీలలామ, దీ
ష్టల్లలితాత్మా, నీవలన ♦ బాణములం ద్యజియింపనయ్యెగ

కోల్లసనాపి బొబ్బలి మ ♦ హేమాద్ధతిః జావదలంచుపాపముల్
చెల్లెను నేటితో విగత ♦ జీవుడైవై యింక శాంతిఁబొందుమీ.

(అని పొడుచుచున్నాడు. విజయరామరాజు పెనగులాడును)

ఇంకను పెనగులాడెదవా? చింతవిడిగినను బులుసుచచ్చునా?

సీ॥ వీరబొబ్బలినేలఁ ♦ గోరెద వియ్యది

నీయబ్బసామ్మానె ♦ నీచహృదయ!

పద్మనాయక కుటుం ♦ బము లార్పపాపంబు

కట్టికుడుపతియు న్నె ♦ కఠినచిత్త!

(మఱియొకచోట నఱుకును)

సర్దారులనుమేపి ♦ సంధిసౌసంగ నీని

దోహ మూరకపోడు ♦ దుశ్చిరీతి!

(వేఱొకచోట నఱుకును)

మాకోటగుట్టు వి ♦ మతి కెఱింగించినం

దుల కిదేహాభంబు ♦ దుర్మదాంధ!

(నఱుకును)

తే॥ గీ॥ నోటి కై నల్లు చాడీలు ♦ నూటిపోసి

బూసి, హైదరుఁ బురిగొల్పి ♦ పోరుఁగూర్చి

విజయనగర సామ్రాజ్యాభి ♦ వృద్ధిఁగోరి

పడినపాట్లకు నియ్యదే ♦ పృతిఫలంబు.

(గాఢముగఁ బొడుచుచున్నాడు)

విజ—(ఖడ్గము లాగికొనఁ బ్రయత్నించును.)

పాపా—అ! ఖలమతీ! చావబోవుచు మల్లిదగ్గఁగ్రహణాభిలాషివగుచున్న

నీపెంకెతనమునకు నవ్వగుచున్నదిరా! ఇంకేటి జీవితాశ? ఇది

గో! కడ తేటితివి. (అని వక్షఃస్థలమున బలముగ గాయపఱచి)

టహూ! విజయరామ చిత్రివధాకథావిధాన సందర్శన కుతూ

హలోపేత విమానారూఢ గరుడగంధర్వ యక్షకిన్నర కింపురు
పాది రంగరాయ ప్రభృతులారా!

మ॥ కసిదీప్తి వధియించినాడ రిపుర ♦ క్తన్నాత కోద్యుత్తి మా
నన మానందముఁ బొందె బ్రేవులను దం ♦ డల్ దాల్చి పృథ్వీధి
ర్వననారూఢ ఫలంబొనంగి రవిచం ♦ దార్కగ్రహస్థాయికి
ర్తినమేతంబుగ రంగరాయ ఋణము ♦ క్తిం గడి వీక్షింపుడీ.

ఇంతటి కోలాహలము జరుగుచున్నను వైరులు మేల్కొనకున్నా
రేమి? ఓపాశ్చాత్య యవనక్షత్రియ దళంబులారా! వీరబాహ్ని బెబ్బలి
యను నామాంతరముఁగల తాండ్రపాపరాజ్యైకేంద్రంబు సంగ్రామ
కాంతార సీమ యధోచ్ఛావిహార మొనర్చుచుఁ బృథ్వీధిమదకుంభికుంభ
వాత విదారణాన క్తదారుణాభీల ప్రతాపసుస్థిరమై విక్రమింపనున్నది.
మేల్కొనుఁడు. మేల్కొనుఁడు. త్వరపడుఁడు. త్వరపడుఁడు.

మ॥ తిరమానేనియు రామరాజనవర ♦ క్తస్నిగ్ధ కామాయవి
స్ఫురదుద్వాంతతనుప్రకాశితుఁడనై ♦ చూపట్టు నక దాఁకుఁడో
పరిపంథుల్ చవిఁగొండు తాండ్రకుల పాపారాయ బాహుభయా
కరశాస్త్రీయరణ ప్రభాకిలిత తీ ♦ క్తకోధ వికాంతినిక॥

(తెరలోఁ గలకలము) విరోధులు! విరోధులు!

పాపా—ఆ! యవన పాశ్చాత్యసైనిక మధుపానమాంద్య మిప్పటికి
వదలినది. నిద్రామాంద్యమృగన యుక్తంబెఱుంగక వాఁనిగో
వారు కలహించున స్థానరైదఁగాక! (బిస్మరగా) ఓపన్నాయక
దళంబులారా! నిద్రాతుఁడనిగాని నిరాయుధుఁడనిగాని రణపరా
జ్యుఁడునిగాని విడువక పరిమార్చుఁడు. శత్రువినాశనమే మన
మభ్యుద్దేశము. మనకు ధర్మముతోఁ బనిలేదు.

(తెరలో) అయ్యో! చూచెదరేమి? పద్మనాయక దళముతోఁ బాపారాయణఁడేతెంచి మన సైన్యంబుపైఁ బడినాఁడు. శతఘ్నులఁబ్రయోగింపుఁడు! ప్రయోగింపుఁడు!

(శతఘ్నికా నిసదంబులు వినవచ్చును.)

పాపా—సెహబాను! నుందోపనుందుల చరిత్రము జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చునీ యుద్ధము చూడ వేకుకగానున్నది.

(తెరలో) ఓరీ! మూఢులారా! ఏలయీలీల విరోధులం జూడకయే యొండొరులం దలవడు చున్నారురా? విరమింపుఁడు. విరమింపుఁడు.

పాపా—అదియే హైదరు శంతరవము. అతనిపనిఁ గూడఁ జక్కఁజేసిన నా భారము తీఱును. (బిగ్గరగ) హైదరుజంగుమంత్రీవర్యా! వైరికొఱకుఁగదా నీవు వెదకునది? ఇదిగో! బొబ్బిలి బెబ్బిలి. విజయరాముని పటకుటీర పరిసరంబుల రిపుకురంగంబుల వేటాడుచున్నది. రా రమ్ము!

హైదరు—(ప్రవేశించుచు) ఇదిగో వచ్చితిని. ఓ! చీ! పిఱికి పందా! నిశీధిని గన్నగానివలెఁ బ్రవేశించియీ నీకక్షాసాధించు కొనునది! ఇప్పుడెందుఁ బోఁగలవు?

పాపా—శురుష్కాధమా! ఎందుఁబోఁగలనా? నిన్ను వెంటఁగైకొని వీరస్వర్గ మలంకరించెదను. బొబ్బిలి సింహాసన మధిష్ఠించెద నన్న వాఁడును, అధిష్ఠింపఁ జేసెద నన్నవాఁడును నొక్కని చేతనే గణింపవలయు నను ధాతవ్యాత శ్లాఘ్యతరము.

హైదరు—పాపారాయా! చాలు నీవాచాలత!

పాపా—ఓరోరీ! శ్లేచ్ఛాధమా! వేగిరించుచున్నాను చూడు.

ఉ॥ లంచ మొసంగినంత నె చ ♦ లంబువహించి వృధారణఁబూ గ
ల్పించిన పాతకంబది ఘ ♦ లించెను నేటికి వికృతముగ
దంచిత పాపరాయ బల ♦ దర్పపరాక్రమవహ్ని నిన్న సా
ధించియె తీఱుఁ గావఁగల ♦ ధీరుఁడు లేఁడు జగత్ప్రభుంబునఁ.

(అని కవయుచున్నాఁడు) (హైదరునకు బలమైన గాయములు
తెగులును. మూర్ఛిల్లును. పాపరాయఁడు హైదరుజంగుపై
సధివసించును.)

పాపా—ఆహా! వీరబాబ్బిలి వేణుగోపాలస్వామి యనుగ్రహమున
హైదరుఁగూడ సాధింపఁగల్గితిని. విజయరామునిఁ జేయఁదగి
నంత కార్యముఁజేసి ప్రభుఘ్నముక్తిం గఁటిని. రాజ్యమున
కాధారభూతుఁడైన చిరరంగార పుజీవించియున్నాఁడు. దైవాను
గ్రహమున వెంకటరాయఁడు బ్రతుకఁగలఁడు. పెద్దన్న వెంక
న్నలు గూడ వీరవిహార మొనర్చి స్వర్గముఁ జేరియుందురు.
బూసిగారు కరుణించిన, విజయము మాయదయే యగు.
రంగారాయాదులు లేని బాబ్బిలిఁ జూడఁజాలను గనుక నిట్లగు
గాక!

తే॥ గీ॥ ఆత్మగౌరవ సంరక్ష ♦ శార్థ మెట్టి
యిడుమలేనియుఁ జిజ భరి ♦ యింపుఁగాక!
హైందవులు పరస్పరకల ♦ హముల మఱచి
దేశ ముద్ధరింపఁగఁ బ్రయ ♦ త్నింతుఁగాక!

(ఇది ప ప్తాం క ము.)

(స ర్వ ము స మా ప్తం.)

14922